

EGYETEMES REGÉNYTÁR

FÉRFIAK

TIZENKÉT ELBESZÉLÉS

IRTA
ABONYI ÁRPÁD

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-44-3 (online)
MEK-12809

TARTALOM

A BILAI LÁP.

A BÁRÓCSKA.

JUON.

A ZÁSZLÓALJ HŐSE.

A TÜZÉR NEM JÁR PÓRUL.

A GYERMEK.

GYORGYE DRAGÁN.

ALKU A HAVAS ALATT.

A TISZTELETES ASSZONY LEÁNYA.

A HASIS.

A BORSÓSZIVÜ EMBER.

URSA.

A BILAI LÁP.

A bilai katonai erőd falainak őrzésére kirendelt század parancsnoka az ártó hadi tudományokban felette gyöngye tekintély hírében állott, - annál kitünőbb tehetségei valának azonban a különböző sörök erejének, zamatának, korának és értékének fölismerésére. Óh, bizony nem gyürte le e téren Ritter Kuno von Stosič kapitány urat - gondolom - senki. Gondolom, még egy ős malátalegény sem a pilseni sörkirály erjesztésének műhelyében, mert óh, mi nagy és tökéletes dolgokat produkált e téren a kapitány ur, míg odáig emelkedett, hogy századostul a bilai erőd nyomoruságos falai közé számüzte egy tüneményesen rövid ezredparancs.

Október végén kapaszkodott rókaszinü Adeleide-ja hátára a szenvedélyes sörivás hőse, hogy új állomását elfoglalja. A legények mogorvák és javarészt szótlanok voltak. Egy-két nyugtalan vérű székely fiu sértegette mindössze igen illedelmetlenül hitének szentjeit, odaragasztva a kapitány ur zengzetes nevét is hiba nélkül. A kompánia apja, Angyal János őrmester, nagyon jól hallotta, micsoda szörnyű fegyelemrontást művelnek a mérges székelyek a háta mögött, ám konokul hallgatott az öreg s csak úgy titokban szisszentett ki vastag bajusza alól egy-egy békétlen ígét: „igazuk vagyon, a rézangyalát”... Mert ugymond: nem járja, hogy a gazda vét, s ihol az ebet is megverik érte.

A lamentáció persze nem használt: menni kellett.

S micsoda bolond időben, október végén! Czudarnak mondható ebben a hegyes országban már október legelején is a természet rendje, hát még a végén. A föld lélegzetvétele rég elállt erre az időre. Egyetlen árva kökörtcsin sem fázódik többet a sivár mezőn, a legádázabb makacsságu füvek is elernyedve hajolnak mindig közelebb és közelebb a földhöz, míg végül megdőlnék és elborítja sárga fejüket a halál. S mindez még czudarabb a régi bilai vilajetben. Itt előbb jár vagy két héttel a pusztulás istene. Előbb temeti el a növényzetet, hamarabb tépi ki bolyhos tüszőjéből a falevelet, korábban sötétíti el vigasztalan, ónszinü fellegekkel az égboltot s gyorsabban korbácsolja ki a hóval belepett vadon mélységeiből a farkasokat. Kifelé, gyermekeim, kifelé az erdőből, különben éhen zsugorodtok össze a vágásokban s fölprédálja nyomorult husotokat a varju! Sompolyognak is kifelé október végén rőt urai a vadonságnak; egyik a másik után. Alig tudja megvédeni tőlük néhány szál tejelő birkáját a szegény bilai bosnyák.

Ilyen szomoruságos időben érkezett meg a nagy sörivő Ritter az új állomásra. Mondják, hogy a több mint két napig tartó hetven kilométernyi marsot, javarészt alva poroszkálta végig türelmes Adeleideja hátán s egyszer sem konfundálódott le róla, hogy meghempergesse zömök tagjait a néhol több lábnyi magas csillogó hóban. Sipkáját mélyen homlokára huzta, köpenyegének gallérja füléig ért, - álmos, szürke szeméit, vastag orrát s lilaszin erekkel átszőtt, kövér, majdnem puffadt arczát, melyre a hideg egy csomó gyanus vérfoltot is kiváltott, alig lehetett látni. No, igaz, hogy nem is vágyódtak utána. A legszemtelenebb hizelgés sem foghatta a legénységre, hogy elhervasztotta volna őket a nagy bánat, ha a kapitány urat utközben... valahogy véletlenül... elfogja vala némi szédülés és lefordulván Adeleide hátáról, véletlenül éppen a nyakát töri. A cigány dobos szíve vetekedett gyengeség dolgában egy csirkeszívvel, - de csak törte volna ki uri nyakát a „don kapitán”! A századba beosztott fiatal Jovan, ez az örökké hallgató, sápadt, csendes ficzko - egyetlen fia a bika erejéről híres Petro Sztán-nak - olyan jólelkű „testvér” volt, hogy még tán maradék dohányát is odaadta volna, ha kéri, - de csak zuhant volna nyakára Ritter Kuno v. Stosič, bizonyos, hogy Jovan sem borult volna keserű zokogással a hullájára.

A század kegyes óhajta azonban nem teljesült. A parancsnok minden baj nélkül mászott le Adeleide hátáról, midőn a bilai erőd udvarán végre megállottak s a fagyos földön nyolczvan pár kincstári bakkancs egyszerre koppant. Tisztjeivel, kik a németen kívül semmiféle más nyelvet nem értő „granicsár” szerzet voltak, egy-két kurta szót váltva, minden további utasítás nélkül a parancsnoki lakosztály (két törpe odu) felé tartott s a fiatal Jovan legényen kívül aznap senki sem látta.

Katonasorba kerülén, Jovan - úgy mondják, apja akaratából - nem akart kötélnek állni. E miatt méltatlannak bizonyult arra a figyelemre, hogy a belőlük alakított külön zászlóaljak valamelyikébe oszszák, - kiadták tehát nevelésre a Ritternek, csináljon belőle engedelmes embert. Az aztán már a kapitány magasabb nevelési rendszeréhez tartozott, hogy minden efféle gyanus anyagot a maga vonzási körébe szivott és megtette - saját személye körüli privátdiner-nek, kit „kutyamosó” néven gunyol a vastag kaszárnyahumor.

Kutyát ugyan nem mosott a sápadt legény, mert a két katonai véreben kívül az egész erődben nem volt kutya, - foglalatossága azonban még e dicstelen aeraris szolgálatnál is alábbvaló volt. Ő gondozta ugyanis a sört. Ő huzta le üvegekbe, ő rakta homokba, nyakkal lefelé, a pinczében, - nyakkal fölfelé a szobában, ha a parancsnok kikiáltott az ajtón, hogy megbuktak rekedtes, durva hangjától az alacsony boltívek:

- Aufmars drei!

Három üveget egyelőre a habzó nektárból, később jöhet a többi. Mivel pedig az első három üveg még csak kötekedővé formálta a kapitányt, (a sör mámoros hülyesége valahol a nyolczadik flaskánál kezdődván), ebbeli állapotában igen erőteljesen, töről metszett, népies zamattal beszélt. Közben ingerülten dobolt ujjaival az asztalon, minden perczben kivette szájából a szivart és óráját nézte, majd kirugta maga alól a széket, s három óriási lépéssel végigmérve hosszában az egész lakosztályt, ráförmedt a némán állingáló legényre:

- Hinaus!

Ki innen ember, ki innen! Különben megesz a haragos Ritter, ki a hasznos háziállatok közül az ökröt, a szamarat és legfőképen a sertést igen szaporán szokta ilyenkor emlegetni. Főleg a sertést, bár ő disznónak hívta.

Ilyenformán kezdődött itt is mindjárt az első napon. A mint a podgyászszal megrakott szekerek esti hat óra tájban megérkeztek, a parancsnok magához fűtlyentette Jovant és meghagyta neki, hogy a mint a szalmával vastagon körülfogott ládákat a pinczébe szállítják, bontson föl azonnal egyet.

Jovan intett, hogy érti. A feltartott kéz mély jelentőségét is megértette, mert egyenesen öt üveget helyezett néhány percz múlva az asztalra s csendesen, a mint jött, ismét kiment, hogy a neki engedett zugban hitének e napra rendelt ájtatosságát elvégezze. Tudott-e a kapitány Mohamed hiveinek ez ünnepéről, nem-e, - kivételesen csak az ötödik üvegnél állt-e be ezuttal agya velejében a szárnyaló hangulat, vagy ez is magasabb nevelési rendszeréhez tartozott, mint a sviňa (disznó) emlegetése és a többi zamatos jelző - örökös homályban marad. Bizonyos csak annyi, hogy úgy esti hét óra körül éppen abban a pillanatban taszitotta be a sápadt legény szobácskájának ajtaját, midőn az egy gyékényre borulva hitének imáiban ajánlotta árva lelkét a Próféta kegyelmes irgalmába.

És itt aztán nem lehet tudni, hogy mi történt az imádkozó Jovan és a parancsnok között. Az erődben legalább sohasem tudta meg senki. A várda előtt fagyoskodó őrszem mindössze annyit hallott, hogy a kapitány ur ezuttal egy vizilovat is megszégyenítő orditással harsogta el ismert népies kifejezéseit. Később egy tompa zuhanás is megütötte a fülét, mintha egy nehéz test vágódott volna végig a földön... de nem igen ügyelt reá. A szél éppen az arcába verte a

havat, - azt piszkálta ki orrából, szeméből, miközben a szokásos gondolat járta meg esztét: „részeg a százados ur ma is, - ihol, eldőlt, s most ott fekszik bizonyosan a földön”.

Hitte, hogy így igaz, ma is, mert néhány percz múlva Jovant köpenyegben, csizmásan látta kilépni az ajtón s a legény úgy futott, mintha kergették volna. Az erős havazásban azonban csak pár pillanatig láthatta a futó alakot. Körvonalait hamar elnyelte a homály s azontul már csak a szélvihar fűtyült végig a néptelen folyósokon és döngötte szilaj haraggal a kaput, mely nagyokat reccsent rozsdás pántjaiban.

- A pinczébe szalad, - dörmögte irigykedve az őr és csettintett a nyelvével, - teremtuccse, ott jobb poszt esnék, mint itt.

De ezuttal nem így volt. Jovan nem szaladt a pinczébe s a század parancsnokot nem a sörmámor vágta a földhöz. Ott hevert ugyan a földön, de mire úgy esti tíz óra körül ráakadtak, már hideg volt. Tagjai dermedten, összezsugorodva feküdtek a nagy csomó megaludt vérben, mely torkából kifolyt. Tátott szája csupa vér, szemei megmeredve bámultak üregeikben, - torkát roppant erővel hasíthatta föl egy borotvaéles szerszám, mert az egész egyetlen tátongó seb volt, mélyen be, egész a gerincz-csontig...

A tiszték elszörnyedve nézték. Majd kiáltozások, parancsok röpködtek a levegőben. Az erőd egyszerre megelevenedett. Futkosás, láрма vert visszhangot a folyósokon. Az istállóban sietve nyergelték a tábori zsandárok lovait s néhány percz múlva már a meglánczolt katonai véredek mély ugatása is hangzott. Azután kinyitották a kaput. A két hatalmas állat egy pillanatig ide-oda futkosva szimatolt előrenyújtott nyakkal a földön, majd kirohant a kapun. Nyomukban három tábori zsandár vágta sarkantyuját a ló vékonyába. A megkínzott paripák óriási szökésekkel ragadták lovasaikat a havas uton ki az éjszakába, melynek szomorú csendességét csak a már jókora távolságban száguldó kutyák egy-egy rövid, hördülő ugatása zavarta meg.

*

Az öreg Petro Sztán háza utolsó volt a községben. Szegényes, rozoga alkotmány, s mintha már elunta volna a barna pilléreire és ormóttan, szalmás fedelére nehezedő sok esztendő, mert vagy harmincz év óta ki akart dőlni a kertbe. Ám így lesz ez még vagy ötven esztendőig s talán azután is. Csalékony mindenekben a látszat, - kunyhókban csak úgy, valamint az emberekben, kik Allah e régi földjén titokban kénytelenek siratni a látszólag örökre elveszett szabadságot.

Petro Sztán békén aludta az igazak álmát, midőn úgy éjféle egy óra körül halk kopogásra ébredt.

Gyorsan ledobta izmos tagjairól a pokróczot és felkönyökölt. A szoba közepére terített szőnyegen a holdfény fehér világossága csillogott. Kívül egy karcsu emberi alak árnyéka vetődött az ablaküvegre s a kopogtatás valamivel türelmetlenebbé vált.

- Ki vagy? - kérdezte hangosan az ember, miközben az ablakhoz lépett s erőteljes, magas alakjából egy vonalnyt sem hagyva fedezetlenül, óvatosan, balkezevel kinyitotta. Jobbja egy töltött pisztoly agyán nyugodott.

- Én vagyok, apám... lelkem... - sugta egy kimerült hang.

- Jovan, Jovan! - riadt fel hirtelen Petro Sztán és megcsillant kemény, fekete arcán az öröm.

- Én, apám... én...

- Óh, fiam lelkem... fiam!... - kiáltotta most már kiáradó örömmel az öreg s az ajtóhoz ugorva, majdnem kiszakította vasmarka egyetlen rántásával a nehéz závárt.

Azután megragadta a legényt s jóformán karjaiban huzta be a szobába, mint egy kis gyermeket. Ott benn ölelgette, simogatta, - messze tartotta magától, hogy jobban lássa és még sokáig nem tudott volna betelni hevesen dobogó szíve a boldogsággal, fényben uszó tekintete a gyönyörködéssel, ha a fiu hirtelen meg nem szólal:

- Megszöktem, apám, az idegenektől...

- Jól van. Elrejtelek, - felelte, lassanként nyugodtabbá válva az apa.

- Embert öltem, apám... Késem fölhasította egy kék főember torkát s a főember meghalt.

- Bosszúból tetted?

- Nem gyűlöltem, bár nem szerettem.

- Kínozt?

- Eltűrtém, mint a többiek és mindvégig békével tűrtém volna. De bemocskolt...

- Téged?

- És a Prófétát, a kihez imádkoztam! Engem csak arczul ütött és leköpött -

- Óh, óh... - mordult föl dühösen az apa.

- Imádságomat azonban káromolta, a Prófétát meggyalázta, szent könyvemet felrugta az ő tisztátalan lábaival és én hiába jajdultam fel. El kellett neki vesznie, apám... különben kivette volna Allah méltatlan gyermekét fiai soraiból és elégett volna örökös kárhozatban az én gyáva lelkem.

Petro Sztán komolyan intett: úgy van! Átkozott leszen ivadékaiban is, a kit hitének védelmében gyávának talál a világok Ura. Nyomorult testét nem tűri meg a föld, kidobja magából a víz és se égen, se földön nem lehet neki nyugodalma, mert szégyenben találtatott, a mire nincsen mentség.

- Ugy cselekedtél, a mint kellett, - mondotta fájának mélységes fatalizmusával és megveregette a legény vállát. Erkölcsi felfogása szerint ez a közönséges gyilkosság, - megtorlás volt. Nem bűn, hanem - *büntetés*, mely kötelességgé nemesedett. S még egyszer ismételte: úgy, a mint kellett, Jovan, a mint kellett...

- Agyonlőnek, ha megtalálnak.

- Nem találják meg, - felelte biztos hangon az öreg s mialatt gyorsan felöltözött, puskáját a fiu kezébe nyomta. - Vigyázz fegyveremre és jőjj utánam.

A legény csüggedten rázta fejét.

- Hiábavaló, apám...

- Majd meglátom! Keresztül megyünk a lápon s ha egyszer benne vagyunk, csak a madár találhat reánk.

- Az idegenek kutyákkal jönnek a nyom után és sohasem tévednek el.

- Nyomot veszünk, fiam.

- A láp vize be van fagyva s a hó megmutatja a nyomot -

- A láp jóbarát, fiam, megvéd minket... - felelte meggyőződéssel Petro Sztán és kituszkolta fiát az ajtón.

Künn belépett a hóba, keresztülsietett a kerten s nem a kis sövény-ajtón ment ki, hanem átvette magát a kerítésen. A tulsó oldalon leguggolt s egy cseréptányérból jókora csomó megavasodott farkas-háját kent a sövény-ajtóra. Azután félredobta a tányért, megmosta kezét a hóban és így szólt:

- Beletelik egy félóra, míg a kutyákat innen el tudják verni. Ettől a szaglás is megnyomorodik. És most előre az igaz isten nevében, Jovan! Amott a lép... a szabadulás és a szabadság! Előre, fiam!

Az öreg sietve gázolta a havat, mely helyenként két lábnyi mély volt s a kisebb árkokat egészen betemette. Petro Sztán nem kerülgette őket, hanem keresztüllábolt rajtuk s ha be-süppedve térdeire bukott, szó nélkül felállt és tovább sietett.

Jó negyedórai gyaloglás után a hórétég észrevehetőleg vékonyodott. Éles szem meg tudta különböztetni, hogy a meddig egy földnyelvekkel itt-ott megszakított, szabálytalan félkört be lehetett látni, a hó színe mindenütt sötétebb volt, mint a félkörön túl, a hol fehérsége egész télies pompájában csillogott a reá világító hold fényében. Az öreg itt egy pillanatra megállt s előrenyújtott kézzel mutatott a messzeségbe.

- A lép... - dörmögte elégedetten.

Jovan szívéből is kiröppent lassanként a csüggedés, midőn nyugtalan tekintete végigvillant a messzeségen s a természet téli némasága, ez a hangtalan, templomi csend megszállta szívét. Áhitattal szemlélte; s félelem nélkül, reménykedve sietett most már apja után, a ki gyors léptekkel haladt előre s egy nagy csomó hosszú levelű sást megkerülve, hirtelen futni kezdett.

A sás itt már náddal váltakozott. A nád magas, aczélos s helyenként olyan sűrű volt, hogy fej-szével sem igen lehetett volna vele boldogulni. A bilaiak keveset használtak belőle; nőhetett kedve szerint, a mint a természet buja ereje évről-évre széthajtotta és megnövelte. Petro Sztán félrehajtotta egy helyen a nádat s a sűrűségéből keskeny, lapos fenekű halász-csónakot húzott ki, a melybe egy hosszú, vékonyodó, végén horoggal ellátott rud volt fektetve. A csónak orrára erősített kötelet balkarjára csavarta és szánkó módjára húzni kezdte a havon. A könnyű jószág meg se kottyant az izmos bosnyáknak. Fia ugyancsak iparkodott, hogy el ne maradjon tőle.

A csónak rendeltetéséről azonban fogalma sem volt.

- Mire ez, apám? - kérdezte halk hangon, miközben nyomon követte az öreget a nád között mutatkozó csapások szűk labirintusában s a szeme felé hajladozó nádszálakat karjával iparkodott feltartani.

- Kell, - felelte kurtán az öreg.

- Be van fagyva a lép...

- Oda kell, a hol nincs befagyva.

- Hol van ilyen hely, apám! - sóhajtotta fejét rázva a fiu.

- Hallgass, - parancsolta az apa és megállt az embermagasságu nád sűrűségében, a melyből tájékozatlan ember talán sohasem tudta volna a kifelé vezető utat megtalálni. Megállt Jovan is és hallgatódzott. A két ember mozdulatlanul állt a nádhoz lapulva, mint két fekete oszlop, a melyeken a télies hold fénye játszik. Petro Sztán egész lelke a füleibe gyűlt s fájának bámulatosan éles hallása ezuttal sem hagyta cserben.

- Jönnék, - sugta röviden.

- A kutyák, apám... a kutyák, - lehelte összerázkódva a fiu.

Valahol messze az éjszaka csendességében tompa kutyaugatás hangját kapta szárnyára a szél. A távolság nagy volt. A hangok elmosódva érkeztek idáig. Petro Sztán fülei azonban így is felfogták őket.

- Két kutya van, - mondotta rövid hallgatás után és beharapta tünődve az ajaka szélét. - Két kutya... hallom... S puskámnak csak egy csöve van...

- Nekem van késem.

- Késem nekem is van, - mormogta fejét rázva az öreg s szó nélkül tovább indult.

A nád mindegyre sűrűbbé vált. Petro Sztán azonban csak néha pillantott föl a csillagokra, melyek a bilai láp utvesztőiben negyven év óta hűségei vezérei voltak. Habozás nélkül, biztosan sietett előre ugyanazon az uton, melyen nyáron át csónakját hajtja előre a ruddal, hogy a legjobb halászó helyeket fölkeresse. Most a jég tetején kellett menni, de a megszokott, régi uton - e miatt nem aggódott. S bizony máskülönben sem maga miatt érezte elszorulni szívét, ha a balszerencse esélyeire gondolt, melyek útjába állhatnak és elrabolhatják fiát... az egyetlen, a kiért elkérgesedett, durva lelkén a keménység fölengedett, hogy helyét a gyöngédség és a megenyhülés foglalja el.

Mintegy negyedórai gyors haladás után, mely inkább bujkálás volt a nádban, a jégpánczél vékony, pattogó hangot adott, mint a hasadó üveg. Jovan ösztönszerűleg megállt.

- Apám, apám...

- Egy szót se! Ne félj, - sugta izgatottan az öreg és a helyett, hogy ő is visszariadt volna, egész erejéből futni kezdett. A magával huzott csónak ide-oda ugrált a jégbuczkákon. Hol a sáscsomókhoz vágódott, hol a nádhoz, de erősen összerótt alkotmány volt: nem tört össze. A fia legyőzte a tagjain végigzsibongó borzadályt s vak bizalommal követte apját. Futott, a mint csak lábai bírták. De érezte, hogy már nem sokáig bírja. Szökése az erődből a faluig majdnem hét óráig tartott, mindenütt félreeső ösvényeken, árkok és erdők mentén... Nemsokára beáll a kimerülés... s apja még csak hátra sem pillant, nemhogy megállana...

S egyszer csak megbotlott egy kiálló, összefagyott sáscsomóban és végigzuhan a jégen.

- Apám, - nyögte felszisszenve, miközben hasztalan erőlködött, hogy ismét talpra álljon. Bal térdében heves fájdalmat érzett. Ott maradt féltérden, kimerülve, képtelenül arra, hogy megmozduljon. S hogy kétségbeesése még teljesebb legyen, a kutyaugatás ismét felhangzott az éjszakában, de most már jóval tisztábban, jóval közelebből, mint az imént...

- Mindjárt utolérnek, - jajdult fel Petro Sztán ajkán egy elfojtott kiáltás, mialatt fiához ugrott és gyors elhatározással beemelte a csónakba. Karjai vigyázva, szeretettel kapcsolódtak az ifjú dereka körül, - szemeiből azonban vad lánggal villogott ki a kegyetlen elszántság, mely tagjaiban az izomerőt már-már megpattanásig feszítette.

- Ne mozdulj, - parancsolta az ifjunak, - huzni foglak...

A csónak megindult. Jovannak mind a két kezével bele kellett kapaszkodnia, hogy a sebesen tovasikló járműből ki ne bukjon. Valóságos aczélrugók hajtották előre Petro Sztán testét: fáradság nélkül futott s könnyedén, kigyó ügyességgel bujkált keresztül a nád legszűkebb csapásain, mit sem törődve a lábai alatt mindinkább élesebben pattogó jégkéreggel, mely az óriási láp e pontján most már veszedelmesen vékonyodott.

Még egy utolsó erőfeszítés - s az öreg megállt. Arcza csupa vörösség, homlokáról patakzott a verejték, de szemei diadalmas tűzben égtek. A következő pillanatban győzelmes kiáltással ugrott a csónakba, kezébe ragadta a kampós rudat és az izgatottság, a felszabadult rettegés és az öröm mámoros elragadtatásában oly roppant erővel taszította el a parttól, hogy a könnyű jármű nyilként suhan bele az e helyen tökéletesen jégmentes, párolgó vízbe.

- Meg vagy mentve, Jovan... lelkem, fiam! - kiáltotta boldog kacajjal s rámutatott a párolgó vitzükörrre. - Valahol mélyen meleg forrást fakasztott ide Allah, a jóságos... a lép itt soha sincs befagyva... s a vize mély...

A rövid magyarázatot dühös kutyaugatás szakította félbe. A két véreb abban a pillanatban ért a parthoz. Kilógó nyelvvel, forró párát fujva kitágult csimpáikon szaladgáltak össze-vissza a parton, míg pár száz lépéssel távolabb biztató *hajrá!* hangzott ki a nád sűrűségéből. A lovasok nem mertek közelebb jönni, csak a kutyákat hajszolták rikoltó hajrázásaikkal. A két dühös bestiát mindössze talán egy percnyi késés fosztotta meg attól a gyönyörtől, hogy a humanizmus minél fényesebb dicsőségére - fogaikat egy nyomorult katonaszökevény husába vágják.

Igy csak nevette őket az öreg. De mialatt, most már szép lassan, tovább kormányozta csónakját a gőzölgő vizen, az is eszébe jutott, hogy a kiállott félelmet jóformán csak ennek a két bestiának köszönheti. A lovasok nem jöttek volna be nélkülok a lépba... és az örökkévaló Isten szent nevére!... nem is fognak belőle kimenni többé...

Agyonlövi a kutyákat s ezzel a lovasok sorsa is meg van pecsételve. Egymagukra ki nem találhatnak innen... ám hadd táplálja rosz szagu testük a nádályokat...

- Puskámat, Jovan, - sugta bosszura vágyó indulattal a fiának s kinyújtotta kezét a fegyver után.

Nem kapott választ. Erre jobban odanézett és észrevette, hogy a fiu alszik. A teljes kimerülés erőt vett érzékein. Szempillái ónsulylyal záródtak össze, feje megnehezedeve hanyatlott a csónak hátulsó padkájára s szabályos, hosszú lélegzetvétele mutatta, hogy mélyen alszik.

Petro Sztán megnyugodva intett a fejével s óvatosan ráborította köpönyegét. Azután lassan továbbhajtotta a csónakot s megenyhülve, féltréfásan ráfenyegetett a még mindig ide-oda futkosó vérebekre:

- Nem ébreszthetem föl a gyermekemet... Ez a ti szerencsétek, piszkos dögök... ez a ti szerencsétek...

Erre lassu mozdulattal megfordította a csónak orrát, bevezett egy keskeny viziutba s a félhomályban csakhamar eltűnt.

A BÁRÓCSKA.

A plivai helyőrség az 1882-ik év nyarán egy teljes zászlóalj bakából állott. Zömök termetű, olajbarna nyárádmenti virágszál volt a javarésze, de akadt köztük oláh, szász, s egynehány cigány legény is a kakasdi járásból. Ezek közül a muzsikálni tudókat „kakasok”-nak, a muzsikálni nem tudókat, kik vályogvető sorban nyurgultak egyenruha alá: „kappanok”-nak hívták, s a legelső rangu kaszárnya-gyönyörűségek közé tartozott, ha valamely ügyes csalafintasággal a kakasokat a kappanok ellen tudták ingerelni. A czivakodás vége természetesen mindig az lett, hogy a kakasokat és kappanokat a századparancsnokok becsukatták, a felbujtókat pedig szintén becsukatták. A századparancsnokok mindenkit becsukatnak.

Az augusztus forró és száraz volt, mint a sivatagban. Az égbolt mély kékségében hetek óta egyetlen felhőcske sem jelent meg, hogy a tikkadó embereket megörvendeztesse. A növényzet ellankadt és poros volt; még a legkonokabb utifü is bágyadtan terpesztette szét lándzsás leveleit a földön, melynek az éjjelként leeső gyér harmat nem adott megenyhülést. A község déli irányában messzeterjedő, festői szépségű plivai tó mozdulatlanul sugározta vissza a nap forró fényét. Fölmelegedett vize nem hűtötte le a beléje menekülőket, csak még nagyobb bágyadságot okozott és többnyire erős fejfájással ajándékozta meg a vendégeit. A fürdőző katonák között dr. Kain ezredorvos három hét alatt közel hatvan deka antipyrin osztogatott ki; a tisztek is megettek egy pár adagot, de mindez nem sokat lendített a bajon: a forróság fejfájás nélkül is állandó maradt, s még éjnek idején sem akart alább hagyni. Csodaszép éjszakák voltak - de mit ért? Az átlátszó, finom homályba burkolt erdős vidék, a pompája egész keleti szépségben tündöklő hold, s szikrázó milliói a csillagoknak még a legérzelmesebb és legszőkébb germánt sem tudták volna annyira elragadni, hogy porlandó teste kellemetlen verejtékezéséről meg tudjon feledkezni. A forróság elégette a poézist. Senki sem lelkesedett.

A nagy meleg a katonai fegyelem paragrafusait is sokban meglágyította, sőt egyiket-másikat el is olvasztotta. A századparancsnokok - idősecske bácsi volt mind a négy ur - örültek, ha lakásaik enyhe árnyékából nem kellett kibujni a tündöklő napvilágra. Az őrnagy egykedvű, flegmatikus ur volt; nem sokat törődött a tisztjeivel és a zászlóaljjal, a melynek ő volt az apja. A „keserű” katonatisztek közé tartozott. Ezt úgy kell érteni, hogy az idén már másodízben ugrottak rajta keresztül az előléptetéseknél. Nem lett alezredes, holott rég rajta volt a sor. Miért? Nem tudni. Nyilván ezeregyféle okból. Óh, be csodálatosan sok kitűnő okot talál egy májbeteg brigadéros, ha alantas törzstisztjeit meg akarja egy kicsit „pikirozni”. S ez ellen nincs orvosság. Következménye a keserűség, mely időnek multával nagyfoku apathiává keményedik, s többnyire jó apákkal ajándékozta meg a legénységet. Az ilyen keserű főtiszt - főleg ily messze helyen, mint a plivai helyőrségi állomás, - nem igen bánja, ha fejük tetején tánczolnak is a gyermekei. Nem lett alezredes, tehát „elendiges schmarrn” voltaképpen minden ő Bataillonjával az egész világ. Az övébe is bátran beleüthet az istennyila.

A végtelen unalmat és hőséget semmi sem üdítette. A virágszálak, úgy a hogy, lerobotolták a napi munkát, azután elszéledtek. A kaszárnyának használt régi, Bajazid szultán korabeli erődítmény (inkább granárium) felette csendes hely volt. Kaczagás, ének, hangosabb beszéd nem igen zavarta meg boltives, törpe folyosóin a csendességet. Három hét óta, mióta a nagy forróság uralkodott, még a máskülönben könnyen felingerelhető kakasok és kappanok czivakodó természete is tökéletesen odalett, ellágyult és szétpárolgott a mozdulatlan levegőben, mely megnehezítette a lélegzetet és földfelé nyomta az emberek izzadó üstökeit.

Ilyen állapotban voltak nagyjában a zászlóalj tisztjei is. A négy, amugy is ritkán mutatkozó századost leszámítva, tizenhat hadnagy, főhadnagy és kadét volt a zászlóaljban; a büntetésből idehelyezett Fridrich Baron von Oppenheim-Sellingen hadnagygyal együtt - összesen tizenhét.

Ezt az alig huszonkét éves, csinos fiatal embert mintegy két hónapja helyezték ide Bécsből. Mit vétett? Mert okvetlen vétett valamit. Csakhogy erről senki sem tudott semmit; az új bajtárs pedig sohasem beszélt róla. A kíváncsiabbaknak mindössze annyit sikerült kiszimatolniok, hogy a fiatal ember nagybátyja, a ki altábornagyi ranggal a legfőbb General-Staabnak volt igen nagy tekintélyű tagja, magas kora dacára másodszor is megnősült, s egy nagyon szegény, de nagyon előkelő és nagyon fiatal gróf-kisasszonyt vezetett oltárhoz. A hatalmas nagybácsi volt-e oka a száműzetésnek, vagy az asszony, vagy mind a kettő, vagy talán ő maga... ki tudja... titok maradt. Egyszer csak kivirult, jelentkezett, beosztatott a leg-rabiatosabb 13-ik századhoz, s azóta itt van. Többet senki sem tudott róla.

Váratlan megjelenése akkoriban némi figyelmet keltett. Más ember fiával nem igen törődtek volna (az ilyen kivirulás éppen nem ritka tünemény a hadseregben), de egy valóságos Oppenheim-Sellingen báró, tagja a legrégebbi osztrák katonai családnak, a mely hűségben és császári kegyelemben mindig az első között ragyogott... ez már valami!

Az érdeklődés azonban mindössze egynéhány napig tartott.

A fiatal száműzött rendkívül vidám, kedves bajtársnak bizonyult. Gögről, ágálásról szó sem volt. A mint podgyásza - vagy tiz rengeteg tábori ládában - megérkezett, a közös ebédlő hosszú asztalán mintegy ötven üveg kitűnő pezsgő örvendeztette az ordináré sarajevói sörhöz szokott kamerádok szívét. Az installáció ennél fogva zajos, sőt viharos volt. Minden feszesség és tartózkodás megszűnt. Az új bajtárs, a hosszú, sovány, vöröshaju Potoczky főhadnagyot kivéve - mindenkinek „Frédi” és „bárócska” lett. Össze is puszkizkodott az egész kompániával, s a gyorsan lerészegedő kamerádok harsány kacagása között oly tüzről pattant elevenséggel énekelte el a „Wianer Wäschlerin”-t, hogy a hallgatóság valósággal tombolt a szilaj jókedvtől, midőn a czégyeres nótát egy mesteri gixerrel befejezve, pezsgős poharát a falitükör kellős közepébe röpitette. A kemény csehüveg-tükör vitézül állta az attakot - a pohár azonban ezer darabra törve pengett szét a földön. A kamerádok ezt ritka szerencsés jelnek tekintették és úgy üvöltöztek széles jókedvükben, hogy csak úgy zugott a hosszukás, keskeny terem.

A vöröshaju, hosszú Potoczky főhadnagy nem üvöltözött, hanem felkötötte kardját, szalutált és távozott. Ez is a „keserű”-ek közé tartozott. Immár harminczhét éves volt, s parolija széles, zöld mezején még mindig csak két árva birka legelt. Két fehér csillagocska a széles, zöld galléron: főhadnagyi rangot jelentvén, holott összes régi bajtársai már mind századosok, sőt őrnagyok voltak. Valami czudar fátum nehezedett erre a máskülönbén jóra való katonatisztre. Az ördög szerette csak - az emberek között senki. Markáns, éles, savanyu arcvonásai, rőt haja, sovány alakja, kihegyezett, alapos, logikus beszéde - tulságosan eszes ember volt a szerencsétlen - elidegenítették, megriasztották, gyakorta méregbe hozták a föllebbvalóit. Maradt a mi volt: főhadnagy és egyéb semmi. Főhadnagy az idők végeiglen. Ez sem ritka természeti tünemény az ármádiákban: sok ilyen „negrito” van a kellemetesen fehér arcuak között. Háta mögött tréfásan „der rothe Wind” volt a neve. Ez így vörös szelet jelentene, a mi nincs. Csakhogy a „Wind” után a „Hund”-ot is odagondolták. Ez aztán vörös agarat jelent. A sovány főhadnagy tudta, hogy miféle disz-jelzőt visel, látszólag azonban nem neheztelt érte. Mindenkinek volt valamiféle neve. Viselte egészséggel.

Az installáció napjától kezdve az új bajtárs mindnyájuk rokonszenvében emelkedett. A *bárócska* így, a bárócska úgy... Ezt mondta, azt mondta... nagyon kedves fiú. Mulatós, jókedvű és őszinte, mint egy gyermek. Mulatság dolgában persze csehül állt itt a világ. Pénze

volt bőven a bárócskának, Plivában azonban nem sok hasznát lehetett venni a pénznek. A tulnyomóan mohamedán lakosság férfiai nyilvános helyen mindössze egy kávéháznak nevezett szűk oduban gyűltek össze, a hol nyugati ember öt percig sem tudott volna bizonyos szelid émelygés nélkül megmaradni. Más nyilvános hely pedig nem volt. Titkos mulatóhely is csak egyetlenegy akadt az egész nagyközségben. Ennek a gazdája egy Ali Ben Giafar nevű vén török volt. Háza régi, nehézkes kőépítmény, három vagy négy szobával - gyönyörű orgonaliget szélén. E ligeten keresztül lopakodtak be hozzá vendégei: a hasis- és opium-szívók. Ez volt a titkos élvezet, mely e nyomoruságos büntanyát híressé és látogatottá tette. A semmirekellő vén török vendégei többnyire naplemente után lopództak be (nők is akadtak köztük) s egy csésze forró kávé kiszűrőse után átadták magukat az élvezetnek.

A katonáknak természetesen szigorúan meg volt tiltva, hogy bünbarlang küszöbét át merjék lépni. Nem is akadt köztük senki, a ki a tilalmat megszegte volt. Nem a tilalomért, melyet amugy sem ellenőriztek valami nagyon, de az „élvezet” haszontalansága miatt, melyet egy becsületes nyárádmenti gyomor a leghevesebben utasít vissza.

A nagy forróság beálltával végtelenül egyhangú lett a helyőrségi élet. A legénység bágyadtan lézengett ide-oda; a tisztikar nemkülönben. Sokan még a közös ebédhez sem jöttek el, csak hogy ne kelljen kimozdulni a szobából, hol egy árva szál ingben mégis csak ki lehetett birni a forróságot.

A bárócska volt körülbelül az egyetlen, a kin nem igen fogott a hőség. Az ebédnél pontosan megjelent, a kaszárnyában szintén, de már jóval csendesebb volt, mint a mikor ide került. Néha-néha ugyan még hallották jókedvű, hangos nevetését, de utána csakhamar elkomolyodott s szótlanul, gépiesen szívta egyik cigarettát a másik után, a nélkül, hogy szép, magas homlokán csak egyetlenegy veritékcsöpp is megjelent volna. A tisztek irigykedve tekintettek rá, s a „bárócska” mellé odaragasztották „a nap fia” jelzőt is. Ember fiának, 38 R. fokos melegben nem lehet ilyen becses kiváltsága.

A közös ebédek végtelen egyhanguságát augusztus végén egy képtelenül silány incidens zavarta meg. A tisztek izgatottan tárgyalták az esetet, s mindnyájan megegyeztek benne, hogy a dolog ostoba és a legnagyobb mértékben sajnálatraméltó.

A bárócska és Potoczky főhadnagy között történt.

A hosszú asztal mellett aznap mindössze kilenczen ültek. Pontban déli tizenkét órakor behozták a huslevest. Ehhez finomra reszelt parmezán-sajt jár minden csütörtöki napon. A reszelt sajt ezuttal is megjelent az asztalon. Mindenki vett belőle és továbbadta a szomszédjának. A fiatal báró szórakozottságból aztán az egész maradékot bele szórta a levesébe, úgy, hogy Potoczkynek már nem jutott. Az örökké keserű főhadnagyt ez e haszontalan semmiség méregbe hozta.

- Bocsánat - mordult fel nyersen - én is itt vagyok!

A báró észrevette a dolgot s mosolyogva mentegetődzött:

- Teringettét, - mondotta vidáman, - bocsáss meg, de nem vettelek észre.

- Pedig én megkövetelem, hogy észrevegyenek!

A hang durva és kihívó volt. A tisztek kelletlenül néztek össze. Ilyen számarásáért! Ekkora és ily sértő hühé... igazán ostobaság. A többi azonban oly villámgyorsan történt, hogy már nem léphettek közbe. Mit mondott a főhadnagy, mit nem... a báróra vonatkozott-e a fogai között kiszisszent „kölyök” szó, vagy a felszolgáló bakára, a miért kevés sajtot hozott - nem tudták eldönteni. Bizonyos csak annyi volt, hogy a báró elhalaványodva ugrott fel helyéről, de még

mielőtt valamit tehetett volna, a főhadnagy ökle oly erővel sujtotta mellbe, hogy térdre bukott, s az egész asztalterítéket magával rántotta a földre.

*

A csunya botrány alaposan felzavarta a tisztikart. A közhangulat a báró mellett nyilatkozott. Potoczky főhadnagy brutalitását oktalannak és indokolatlannak találták. Világos volt, hogy a fiatal ember nem akarhatta sokkal idősebb bajtársát megbántani, mert erre nem két kanál sajtreszeléket, hanem elfogadhatóbb és komolyabb okot keresett volna. De világos volt az is, hogy Potoczky, mint mindenben, úgy ebben a silányságban is szándékos mellőzést és fitymálást látva háborodott fel annyira, hogy a lelkében meggyült keserőséget még ily plauzibilisan ostoba ok miatt is azonnal kiöntötte.

Naplemente után a közös ebédlő egészen megtelt. A helyőrség valamennyi tisztje megjelent, s a levegő ugyancsak puskaporossá vált. Izgatottan, hevesen tárgyalták a botrányt. A szokásos katonai eljárás nagyon nehezen indulhatott meg, mert Potoczky senkit sem szólított fel ügye képviselőjére. Nyilván szándékosan. Megérezte, hogy a hangulat erős frontot csinált ellene. Megtörténhetett volna vele az a hallatlan eset is, hogy a segédkezésre felkért urak egyszerűen visszautasítják, s ezzel ki is lett volna mondva rá a szentencia: abban a pillanatban megszűnt tagja lenni a tisztikarnak.

Az őrnagy ez okon maga intézkedett. Potoczky részére a két legidősebb századost rendelte ki, a báró viszont a két legfiatalabb hadnagyot nevezte meg. Az őrnagy elnöklete alatt a négy katonatiszt összeült, s tíz perc alatt megállapította a másnap hajnali négy órakor vivandó párbaj föltételeit. Az őrnagy, kijelentve, hogy nagyon sajnálja a dolgot, ezzel bezárta a tárgyalást. Majd nyugodtan szivarra gyujtott, s elbucsuzott a társaságtól, a mely még sokáig együtt maradva, a másnapi pisztolypárbaj esélyeit beszélte meg.

A báró két szekundánsa módfelett ingerült hangon nyilatkozott Potoczkyról. Ugy látszik, szándékosan erőszakolta ki az alkalmat, hogy a fiatal báróba - a ki nem tartozván az ezred létszámába, bizonyos fokig vendégjogot is élvez - valamiképen belekössön. Ezekből az ingerült nyilatkozatokból ki lehetett érezni, hogy ez a két fiatal ember, abban az esetben, ha a kitűnő pisztolylövő hírében álló Potoczky komolyabban találja megsebesíteni a bárót - inzultálni is hajlandó a rőthaju főhadnagyot, a kinek ügye esti tíz óra felé oly rosszul állott a méltatlankodó tisztikarban, hogy egy éles hang a blokirozást is fölemlítette. Ez pedig egyenlő a kidobással. Mindez két kanál parmezán-sajtreszelék miatt. Efölött azonban senki nem vicszelt.

A két hadnagy másnap már hajnali három órakor talpon volt, hogy a rendez-vous-on pontosan megjelenhessen.

Együtt mentek a bárócska lakására, de - kellemetlen meglepetésükre - ott azt hallották, hogy a báró ur már három hét óta nem alszik odahaza.

- Hát hol alszik?

- Melde g'horsamst - felelte bambán az oláh tisztiszolga - a colo dorme domnu Baron, la gura dracului gye aztez telhárule... (a báró ur annál a tolvajnál, az ördög torkában alszik). S az orgonaliget felé mutatva, Ali Ben Giafár házára intett.

A két hadnagy összenézett.

- Minden éjjel ott alszik?

- Igenis, minden éjjel - felelte az oláh és fájának közlékenységével azonnal meg is magyarázta a dolgot: - az a vén tolvaj a tiszturak közül eddig csak Potoczky főhadnagy urat tudta, Jelka nevű leánya segedelmével, kifosztani, mintegy három hét előtt valami uton-módon azonban a

báró urat is odacsalták, s Jelka azonnal kiadta a főhadnagy ur utját. Most az ő gazdájának a szeretője. Huj, mennyi pénzbe kerül, bár igaz, hogy szép leány. Gyakorta ide is eljön, s olyankor mindig hiányzik valami. Förtelmes, tolvaj népség. Lop, mint a szarka és szemtelen, mint a veréb.

- Most is ott van a hadnagy ur?

- Ott, melde g'horsamst, ott vagyon minden éjjel. Az a gonosz fekete leány minap itt is pipát szivatott a báró urral, aztán mikor lerogyott a mérges pipátul a földre, engem akart lerántani a földre... No, kikapott a szégyentelen! Kilöktem, de a domnu Baron zöldköves gyűrűje azért mégis eltűnt.

Ez új motívum volt a parmezán-sajtreszelék mellé s lényegesen változtatott a dolgon, Potoczky durvaságát azonban csak magyarázta, de nem enyhítette. A báró őszinte, nyíltszívű bajtársnak mutatkozott, föl kellett róla tenni, hogy fogalma sem volt a rőtfejű főhadnagy titkos viszonyáról, különben nem engedte volna magát a semmirekellő vén török leánya által befonatni. Plivában elég asszony volt, a ki a csinos és gazdag „ferengi”-t szívesen fogadta volna. A mohamedán nők büszkéek az ilyen hódításra. Egy „szép idegen” többet ér nekik, mint egy tuczat a maguk fajtájából, főleg ha nagyon fiatal és könnyedén kifosztható.

A tisztok sarkon fordultak, s szó nélkül siettek Ali Ben Giafar háza felé, a mely egymagában állt az orgonabokrok sűrűségében, s kívülről egészen elhagyatottnak látszott. Belülről azonban monoton női ének szűrődött ki, s koronként egy mélyhangu tambura panaszos akkordjai is hallhatók voltak.

Az ajtó tárva-nyitva. Egy lélek sem fogadta őket.

- Bemenjünk?

- Természetesen! - intett szemeivel a hadnagy és belépett az ajtón, a mely egy sötét, alacsony előszoba félébe nyílt. Balra üveges ajtó vezetett a nagy szobába. Valami rongyos kendővel volt hanyagul lefüggönyözve. A tisztok odaléptek és benéztek a nyílásokon.

A látvány bizarr, s egynémely részletében nagyon is keleti volt.

A tágas szoba sárga skutarii gyékénynyel volt beborítva. A falak mentén törpe kerevetek. A kereveteken és a földön a bünbarlang vendégei heverték. Lehetek valami tizennégyen. Meglett koru férfiak, két ronda öreg kivéve, mindannyian. A két öreg egymás mellett hevert a fal mellett. Kiaszott, száraz fejük mellükre konyult. Vézna karjaik tehetetlenül nehezedtek a földre. Tátott szájuk az opium-mámor gyönyörében vonaglott, s a szájszegleteikben meggyült nyál behorpadt, meztelen ágyékaikra csurgott.

Undorító látvány! A tisztok fázékonyan rázkódtak össze, s tekintetük tovább kutatott a szoba homályában.

Megtalálták, a kit kerestek.

A bárócska csakugyan ott volt, de milyen állapotban! Halálsápadtan, ónszinű arczczal ült, félig fekvő helyzetben, az ablakhoz legközelebb eső kerevet mellett. Kardja fölcsatolva, sipkája a fején, csak a blouse volt fölgombolva a mellén, s nyakravalója hevert oldala mellett a földön. Szemei kimondhatatlan bárgyusággal révedeztek egy szép, sötétbarna leányon, a ki előtte tánczolt.

Jelka, a vén török leánya, tánczolta szeretőjének, a *hanimok* tánczát, mely a keleti háremek legféltékenyebben megőrzött titka. Halandó ember szeme - a férjen kívül - nem gyönyörködhetik benne. Idegen férfi tekintete a földi paradicsom e véringerlő bűbáját magába nem szívhatja, hogy megittasodjék és halálra szédüljön tőle. Titok. A Próféta parancsából.

Jelka tánczolt. Asszonyos teste rithmikus lassusággal, s azzal az utánozhatatlan gráciával hajlongott erre-arra, mely megvesztegeti, elragadja és mámorossá teszi a férfit. Szemeiben kialudt a szilajság - a hosszú pillák félig lehunyt, álmodozó, édes szemekre borultak. Egész arcza átszellemült; vonásain lágy szelidség és gyermeteg kellem ömlött végig. Ajkairól a táncz ütemei szerint egyhangú dallam szavai lebbentek el, de csak alig érthető, ártatlan, becéző hangon, mintha kicsi babához beszélne gügyögő kedveskedéssel a dajka:

Nyugodni jó az ágyban
S ágyacskám még meleg:
Két kar ölelget lágyan
És én nem reszketek...

A vers szavai szüzsies természetességgel hangzottak ajkairól, mintha a legkomolyabb templomi zsoltár valamely ájtatos strófáját dudolta volna. Szemei azonban meghazudtolták ajkait, s ez a keleti nő tánczának legizgatóbb titka. Jelka pillái felnyiltak, szemei mély tűzben égve isteni színjátékát ragyogtatták a legdémonibb asszonyi fölgerjedésnek, mely páratlanul buja és csábító volt. Egy forró, örvénylő tenger, mely magához vonzza, lerántja és megsemmisíti áldozatát. Az asszonyiság glóriája, a teremtés dicsőségére, a mely az övé! A női vonalak diadalmas szépségével küzdő Éva győzelme volt ez Ádám fölött, ki rabszolgává zsugorodik a természet kezében, mely halhatatlanságának fentartójává nem az ő hivalkodó, durva és erős, hanem a finom, gyöngéd és nemes asszonyi testet választotta. Jelkát, a nőt, a ki tánczol, s mig egy gyors mozdulattal lerántja melléről a puha selyem sawlt, hogy bőrének meleg fehérségét, s duzzadó, kemény emlői szépségét megmutassa, ajkai most már nevetve, kaczer, fékezhetetlenül frivol hanglejtéssel és oly mozdulattal, mely arczába kergeti az ember vérét, ismételték Hafiz versének bekezdő sorait:

Nyugodni jó az ágyban,
S ágyacskám még meleg...

- Az ördögbe! - riadt föl lángoló arcczal a függöny nyíláson beleskelődő katonatiszt - most már elég.

- Éppen elég - mormogta remegő ajakkal társa, s akkorát csapott öklével a fakilincsre, hogy a nehézkes ajtó nagy robajjal vágódott neki a falnak.

A leány abbahagyta a tánczot, s ijedten hátrált az ablak felé. A két tiszt azonban rá sem mert nézni. Egyenesen a báróhoz siettek, fölemelték a gyékényről, s kivitték a bőditő hasis-szagot árasztó büntanyárról a szabad levegőre. Ott begombolták a blouse-át és föladták rá a nyakra-valót. A bárócska engedett magával mindent tenni. Elhomályosodott, száraz, buta szemekkel nézett maga elé. Balkeze ujjaival mindegyre a czombja felé nyult, s a lábát emelgette.

- Térj magadhoz, Frédi! - kiáltott rá a hadnagy és megrázta a hasis méreggel küzködő fiatal embert.

- Hogy? Mi baj? - nyöszörögte az petyhüdt szájjal.

- Találkoznod kell Potoczkyval!

- Potoczky...

- Azonnal mennünk kell!

- Azonnal - ismételte gépiesen a báró, miközben orra és szempillája a legfurcsább grimace-okra torzult. Időnkint görcsös remegés rázkódtatta meg tagjait, térdei megcsuklottak, ajkait összecsucsorította, mintha valami édességet szopogatott volna.

- Hazavisszük - intett társának a hadnagy.

A bárócska kissé feleszmélt erre a szóra.

- Nem - mormogta akadozva - a tóhoz... a tóhoz...

S szédelegve, de a maga lábán indult a plivai tó felé, a melynek egyik félreeső, homokos partnyulványán kellett ellenfelével találkoznia. Mire odaért, Potoczky már ott volt a két századossal és dr. Kain ezredorvossal. Pontban hajnali négy óra volt. A nap még nem bukkant ki a hegyek mögül, óriási fényes koronája azonban már szétáradt a keleti láthatár egész magasságában, s megcsillogtatta a növények harmatos leveleit.

A két hadnagy habozva nézett egymásra. Szóljanak - ne szóljanak?

Potoczky türelmetlenül rágt a szivarját, s gunyos mosolylyal fixírozta a bárócska sápadt, vértelen vonásait. Az ezredorvos fejét csóválta és hümmögetett. - „Ennyire félni” - dörmögte bosszankodva.

Végre felálltak. Az első lövés joga a báróé volt.

Az idősebbik százados röviden ismételte a feltételeket, azután helyére ment, s éles, messzehangzó szóval vezényelni kezdett:

- Eins... zwei... drei!

A harmadik vezényszóra a báró pisztolya eldördült. Potoczky lassan sarkon fordult, kitátotta a száját, azután mindakét kezével torkához kapva, szép csendesen leült a homokos földre. Mindnyájan hozzárohantak. Az ezredorvos melléje térdelt, s fölszakította a blouse-át.

- Nos, nos?

- Semmi - intett Potoczky - folytathatjuk...

Nem fejezhette be, mert a rákövetkező pillanatban nagy csomó vér buggyant ki száján, hörögni kezdett, s alig egy fél perc múlva már ott feküdt a földön a halál egész borzalmas rutságában. A golyó tüdejét furta keresztül és azonnal megölte.

A dolog be volt fejezve.

A tiszték udvariasan szalutáltak egymásnak és elbucsuztak. A két hadnagy megkönnyebbülve sietett a báró felé, a ki még mindig ott állt, a hova fölállították, s meredten, hülyén, eszméletlenül bámult maga elé a homokra, melyet lakkcipője orrával hol ide, hol oda piszkált.

- Mehetünk, Frédi! - mondotta a hadnagy és karon fogta az ifjut.

Társ a másik oldalra került és szintén karonfogta. Azzal vezetni kezdték. A bárócska engedelmesen lépegetett. Egy darabig szótlánul haladtak a bokrok és cserjék között. A bárócska botorkálva rakosgatta lábait, s még dudolgatott is:

Nyugodni jó az ágyban...

Szempillái azonban csakhamar lecsukódtak, fogait összeszorította, s ajkain megjelent a hasis-mámor finom, fehér habja.

- Te - szólt rá társára a hadnagy - ez elaludt!

- Mi az ördög!

- Tartsd erősen! Itt nem hagyhatjuk.

Megfogták és vitték. A bárócska aludt. Boldogan mosolyogva, megennyhült arczczal, a hasis-álom gyönyöreinek tündéri karjaiban aludt szabályos, mély lélegzettel, mint egy gyermek.

A két katonatiszt a legfélreesőbb sikátorokon keresztül czipelte hazafelé.

JUON.

Pintye Juon hajnali három órakor indult el a „Piatra Valeoli”-havas nyugati hegyei között levő kunyhójából, hogy még idejében beérkezzék a mintegy két órányira fekvő oláh faluba és megtalálja a pópát. Hétköznapi lévén, nem oly könnyű otthon találni a pópát. Sürgős mezei munka idején a szent ember is csak úgy nekigyürkőzik a dolognak, mint bármely czondrás ficsur s versenyt gyűjti szénáját petrenczékbe nyájának birkáival.

E birkák közé tartozott Pintye Juon is, bár eddig nem igen mutogatta tagjainak nehézkes formáit hitének papja előtt. A parochián és a templomban egy év előtt járt utoljára s mindössze egyszer: midőn az eladdig a bárói kastélyban szolgáló Vlász Veronkát feleségül vette s eldörmögte oldala mellett az örök hűségi esküt. A ceremónia után magával vitte fiatal hitvesét a hegyek közé, tovább őrizte erdőkerülői rangban a gondjaira bízott havast, mely néhány év előtt valami Stopper-Mühldorf nevű osztrák bárói család tulajdonába került, a hozzá tartozó XVIII. századbeli kastélylyal együtt - s a faluban egyetlen egyszer sem mutatkozott. A vele egyidős román legények hite szerint azért, mert a szép kis Veronka szemei erősen megbabonázták. Otthon gubbaszt az asszony puha katrinczája mellett - holott pedig derék legény volt máskülönben ez a Juon a kaszárnnyában is, hol káplárságig vitte. Rangbéli katona volt, - ur, mint a többi káplár ur, sőt éppen olyan ur, mint akár maga a fiatal Wili báró - gazdájának, az öreg Anzelm bárónak hirtelenszöke fia - ki a nagyszebeni huszárezredben szolgált, s szintazonképpen nem vitte feljebb káplári rangnál. Neki, szegény havasi fiúnak, az is nagy dolog vala, mert bizony még irni-olvasni is ott tanult meg a kaszárnnyában, de már a fiatal méltóságos ur többre vihette volna. Azonban nem lett tiszt, bár rendkívül csinos huszár volt s esze is vala - azt mondják - bőven. De - mondják - csintalanságra inkább, semmint tanulásra. Egészségét, jókedvét, pénzét - főleg pénzét - elszórta mindenféle csiklandós bolondságra s elég vakmerő volt arra is, hogy még tulajdon ezredese feleségének is udvaroljon. Lehet, hogy ezért maradt mindössze: káplár és nem több. Bár lehet, hogy nem csupán ezért, hanem a többi csinyekért is, melyekből esztendő végére igen formás bokréta került együvé s nem is a legtisztább virágokból.

Másfél órai erős gyaloglás után Juon leérkezett a mogyoróbokrok birodalmába. Innen már meg lehetett látni a falut is, a bárói kastély vörhenyes-barna tornyát is, melyen mintegy kétszáz esztendő előtt mi nemes urunk Rákóczy Ferencz zászlóját lobogtatta a „Piatra Valeoli” ormairól lecsatangoló északi szél. Most villámhárító mered ég felé rajta zászló helyett. Az öreg Anzelm báró ideges, sovány német ur volt, - respektálta az istennyilát, bár jó szive okán nem szolgált rá.

De lám, mit ér a jó sziv?

Juonnak is becsületes, jó szive vala mindenkor mindenki iránt, mégis - mit ért? Emberségesen szolgált a méltóságos báróékat. Mióta odafenn az óriási erdőségek mélységében az ő nehéz csizmája alatt roppantak össze a száraz falevelek - se fának, sem vadnak nem volt hijja; a vadorzók és fatolvajok jobban féltek rövid csövé puskájától és főleg minden vaskalapácsnál nehezebb öklének ütésétől, mint ama lélekvesztő gyeheña kinjaitól, melylyel a pópa szokta vasárnaponként megriasztani az ő birkáit. Kommenczió-javítást sem kért soha. Havasi kunyhója kiépítését sem kérte, hogy jobban elférjenek benne az asszonynyal. Megelégedett mindennel, a mi keveset kapott s még hálás is volt érte, mert úgy hitte: köszönettel tartozik a méltóságos bárónénak, a miért hozzá adta belső cselédjét, a nevető szemű, szép kicsi Veronkát, ajándékozván vele egy drága tehenet, két disznót, ruhaneműt, majorságot, - s mindezen birtokok tetejébe még kétszáz pengő forintokat is. Ugy bizony, annyit - ropogós tizesekben.

Meg is becsülte a fiatal asszonyt, ki ekkora módot hozott kunyhójába - de nem sokat ért...

S miközben Juon keresztül ballagott a mogyoróson és rákanyarodott a faluba vezető keskeny mezei utra, folyton ezen a keserves kérdésen tűnődött szegény feje. Miért is nem szereti őt az asszony - miért? S ha nem érzett iránta hajlandóságot, miért lett a felesége? Igaz hogy nem igen illenek együvé testüknek külső formáiban: könnyü és kicsi az asszony, mint egy finom uri kisasszonyka, a kinek pajzán arcán a tizennyolczadik év leányos rózsái virítanak, míg ő nehéz és kemény, mint egy durván faragott, olcsó fekete oszlop; fájának melanchóliára hajló kedélye sem egyezik a kicsi asszony pintyőke vigságával, - de alázatossága, jósága és szeretete mindig igaz és mindig őszinte volt. Veronka volt otthon az ur és nem ő. Az asszony a mit kívánt, vagy parancsolt - végrehajtotta, ha birta, esze nélkül, csakhogy bicczensen egyet megelégedése jeléül szőke fejcskéjével az asszony és mosolyogjon. S lám, mégis mi lett, alig egy esztendei házasság után, a vége?

Imhol, ott kell hagynia a havast és le kell mennie a faluba hitének szent emberéhez, hogy kikérje tanácsait, különben úgy összezavarodik fejében a jó a rosszal, hogy vagy megbolondul tőle, vagy olyat talál tenni, a miért vétkező lelke okvetlen pokolra jut.

Mire beért a faluba, a nap is kibukkant a havas ormai mögül s beragyogta juniusi pompája egész tüzes csillogásával a keskenyen kinyuló falut, a mely ilyenkor - reggeli öt óra körül - már jócskán néptelen volt. A férfiak künn dolgoztak a mezőkön és a réteken, az asszonyok közül csak a nagyon vének, a gyermekek közül a leghaszontalanabbak maradtak otthon. A többiek mind künn voltak. Az ajtók elé keresztbe fektetett seprük jelentették Pintye Juonnak, hogy alighanem a szent embert is odakünn kell keresnie valahol a „Luncán”, ha szólani óhajt vele.

A parochia közelében egy csomó félmeztelen gyermek játszogatt az árokban. Maszatosak voltak és kövérek, mint a pókok. Juon rászólt az egyik nagyobbacska leányra:

- Hallod-e, itthon a pópa?

- Itthon.

- Bizonyosan tudod?

- Tudom, mert beteg.

- Beteg?

- Igen. Meg van dagadva a pofája... - kaczagott vigan a kis leány s kiduzzasztotta piszkos pofácskáját, hogy megmutassa: - ilyen a pópáé is. - Majd hozzátette figyelmeztető hangon, miközben csippentett egyet a szemeivel: - be ne menj hozzá bácsi, mert olyan mérges, hogy megver! Ma reggel Nasztáziát is megverte, pedig az milyen erős egy bivaly.

Juon tovább haladt a parochia felé, bár sejtette, hogyha mérges a pópa, nem igen fog tanácsot adni. Már pedig igen mérges lehet, ha még Nasztáziára is kezet emelt. Ez a drabális, széles oláh asszony hitvese volt a szent embernek s még százszorta teljesebb a faj jellemző erényeiben, mint maga a pópa, kit némelykor ő is el szokott páholni, ha állati türelmét a sok köteledésre végre is elvesztette. Ilyenkor kemény csata folyt a parochián. Álmélkodó birkái az egyháznak sokszor látták hajadon fővel kiszaladni a pásztort, nyomában Nasztázia asszonnyal, ki dühében a legmocskosabb szavak áradatát zuditotta ilyenkor a sebesen szaladó szent ember után. Ha az álmélkodó birkák soraiban a röhögés is kitört, - olyankor tudni lehetett, hogy az asszony mázos tányért, csuprot, tejes köcsögöt, seprüt, rothadt almát hajigál a szerencsésen elugrott pópa nyomába, visitván dühében a berekedésig, nagy gaudiumára az édesdeden röhögő publikumnak.

De azért mindenki kezét csókolt a pópának, mert ő volt a pápa. Levett kalappal járultak eléje és féltek hatalmától, - mert ő a pápa.

Pintye Juon is levett kalappal lépett a parochiára s kezét csókolt a kevés vártatva elébe lépő szent embernek, a kinek arcza fel volt kötve s apró, fekete, ravasz szemei haragosan pislogtak mély üregeikben.

- Megcsipte arczomat a méh, - mondotta bosszankodva, miközben dagadt arczára mutatott - azért ilyen... Hát mi jóban jöttél, Pintye fiam?

- Nagy az én bajom, atyám, - dörögte bus hangon az oláh.

- Ugy? Hát akkor gyere be.

Bementek a házba. A pápa leült a divány sarkára, pipára gyújtott s átvette az egyik lábát a másikon.

- Kifelé fiam a bajjal, - mordult a legényre, - katona voltál, ne szaporítsd a szót, különben kikergetlek.

- Feleségemmel van bajom, atyám - mit csináljak?

- Veronkával?

- Avval...

- Ahá, ahá!... Emlékszem arra a kölyökre. A kastélyból való. Ott szolgált a báróné ő méltóságánál, ahá, ahá... Gye dráku, fiam, szép egy üszőcske volt, mi? S szerettük is, mi? De persze az ilyen mafla, mint te édes fiam, azt hiszi, hogy neki való az ilyen szép üszőcske... Megcsalt persze a Veronka?

- Meg, - felelte az oláh s a szempillája sem rebbent, miközben a pápa gunyos arczába nézett.

A szent ember kaczagott s tömött, fekete szakállát simogatta.

- Az öreg báróval, vagy a fiatallal?

- A fiatallal.

- Mikor vetted észre?

- Tegnap.

- És bizonyos vagy a dologban?

- Bizonyos.

- Hm... az apád lelkét, Juan fiam, - förmedt rá most a pápa, - azt hiszed, hogy könnyű a tanács ebben a te dolgodban?

- Ha könnyű volna, atyám - felelte lomha szomorúsággal az oláh, - nem jöttem volna ide.

A pópának tetszett a válasz. Kegyelmesen intett fejével s valamivel jobb indulattal nézett az előtte álló legényre, a kinek olajbarnára patinázott, tiszta, becsületes arczát valami együgyű bánat felhői árnyékolták.

- Veronkát persze gyűlölöd?

- Nem gyűlölöm, atyám, - szólt tagadó intéssel Juon, - ő még nem sejti, hogy tudok a czudarságról, a mit velem tesz, de én már gondolom, hogy tán az istenre kellene bízni a dolgot? Tegnap még boszura gondoltam... még az uton is arra, miközben idejöttem, de most már azt gondolom, hogy a hatalmas Isten jobban megbünteti őket mint én, s megfizet Veronkának is, a miért iránta való jószágom és szeretetem előtte semmit sem ért...

A pópa ismét kacagni kezdett.

- Nagy számár vagy te, Juon fiam, - mondotta némi szánakozással, - nem csodálom, hogy elunta butaságodat az asszony... Hanem tudod mit, fizetsz öt piczulát és én visszavezérelem asszonyodat az igazi utra. Öt piczulát Juon - nagyon olcsó és csak neked, mert ilyen felette nagy számár vagy - s úgy ráijesztek asszonyodra, hogy inkább az ördögöt fogja kívánni, semmint a méltóságos urfit.

Az oláh elgondolkozott, azután fejét rázta.

- Nem adok öt piczulát atyám, - felelte s megindult nehéz lépteivel az ajtó felé, - nem kell a tanácsod sem, mert egyebet gondoltam...

- Rábizod az uristenre, mi?

- Igen, atyám, - rábizom az uristenre, - biczentett fejével az oláh.

- Marha... - mosolygott gunyos szánalommal a pópa s visszaszólt vállán keresztül a távozó emberre, - adj négy piczulát... adj hármat, egye fene és megelégyszem; ráijesztek három piczuláért is az asszonyodra. Hallod-e, Juon, - adj három piczulát és elég!

- Nem adok atyám... Már bánom is, hogy idejöttem.

- Akkor hát kitakarodj hajlékomból! - kiáltotta haragra lobbanva a szent ember s apró, egérszemei tüzeltek, mint a parázs, - hemperegj szégyenedben asszonyoddal együtt és legyetek kitasztva mindketten a pocsolyába! Érted... a pocsolyába, a pocsolyába! Hallj még egy utolsó szót, fiam: megteszem két piczuláért is; add ide a pénzt és ráijesztek az asszonyra. Két rongyos piczula az egész, édes fiam! Husz apró krajczár.

- Nem adok semmit, - szólt vissza az ajtóból az oláh és kisietett a parochiáról.

Nasztázia asszony, ki épp oly nagy mester volt a birkanyírásban, mint a pópa, még utána kiáltott bucsuzás fejében egy szennyes szót, midőn látta, hogy a legényt két hatos erejéig sem lehet megnyírni, - de ezt már nem hallotta a renitens birka. Ment, mintha puskából lőtték volna ki s átvágva a falu egyetlen hosszú utcáján, egyenesen a hegyeknek tartott.

Mit értett, mit nem az alatt, hogy a büntetést istenre bizza, - ezt nem értette a pópa. De az elvesztett két hatos fájt kapzsi lelkének s ez okon gondja volt rá, hogy a nyíratlan birkát mindjárt a rákövetkező vasárnapi prédikációban alaposan beáztassa. A favázas kis oláh templom hivei pontosan értesültek róla, hogy az Istentől elrugaskodott Pintye Juonnál ordinárabb ember nem veszen lélekzetet a nap alatt, - a föld okvetlen ki fogja vetni csontjait s a levegő megtelik szájának közelében sorvasztó betegséggel.

Átkozódhatott, a mennyit akart, Juon nem jött le többé a hegyek közül. Odafeinn is még szótlanabb lett, mint a milyen azelőtt volt. Forgatott valamit kemény, fekete fejében, miközben kötelességszerű járásait az erdőben elvégezte s neki-neki támasztva hátát egy-egy óriási vörösfenyő gyantás törzsének, némelykor perczekig is lebáméskodott maga elé a földre - de senkinek sem szólt, senkinek sem panaszkodott, odahaza az asszony iránt pedig még alázatosabbnak mutatkozott s iparkodott mindenben kedvébe járni. Veronka fölbigyesztett ajakkal, fitymálva tekintett rá s később már attól sem félt, hogy Juon éppen olyankor talál egyszer hazakerülni az erdőkből, midőn ott kapja a fiatal bárót, ki olyan fehér, mint egy angyal és olyan édes és szerelmes, mint egy macska.

- Óh be szép fiu, - lehelte remegő szájjal az asszony.

Egy cseppet sem vigyázott magára. Meghallhatta Juon is, ha akarta, hisz lám, be együgyü, gyáva ficzkó, - mennyire fél az uraságtól, kitől kenyerét kapja - még mosolyra huzza ajakát s úgy tesz, mint a ki nem tud semmit. Még rá is mondja nagy jámborul, hogy igaz: szép fiu a Wili urfi, szebb mint az angyal...

- Tisztességnek tartom, hogy némelykor fölkeresi szegény hajlékunkat.

- Elég gyakran teszi - felelte vakmerően a kicsi asszony.

Az oláh szemei megvillantak, de a következő pillanatban már ismét a maga semmitmondó nyugodt egykedvűségével rázogatta fejét.

- Nem elég gyakran, Véra, - mondotta szeliden, - többször is jöhetne a méltóságos urfi, így tán hamarabb lennék erdőmester. Ezzel jobb mód jár. Vedd rá valamiképpen, hogy többször jöjjön s igyekezz, hogy jól találja magát nálunk. Jó, ha barát az ilyen nagy ur, sokban megsegélhet. Én nem igen tudok beszélni nagy urakkal, hát azt gondoltam Véra... hogy inkább haza sem jövök, mikor a méltóságos urfi itt lesz.

- Ugy, - kérdezte gyanakodva az asszony, - aztán hol lennél?

- Fenn maradnék a hegyen, - felelte nyugodtan az oláh.

Az asszony válaszolni akart, de nem tudott. Arcza elsápadt, majd hirtelen kivörösödött s mellét heves köhögési roham fullasztotta. Szédülve támaszkodott az ajtóhoz. Szája görcsös vonaglással kapkodott levegő után, míg gyönyörű barna szemei elhomályosodva csukódtak le.

- Megfulladok... - rebegte siró hangon.

Az oláh beharapta száját s előrehajolva oly tüzes és vad tekintettel szemlélte egy pillanatig, mint egy prédájára leső bestiális ragadozó. De csak egy pillanatig. Mire, valamennyire megkönnyebbülve ismét kinyitotta szemeit az asszony - a régi ügyetlen tuskó állt előtte: Juon, a „mafla.”

- Mi bajod, Véra? - kérdezte részvétellel.

- Meghültem, vagy mi, - felelte panaszosan a fiatal asszony s sebesen emelkedő keblére szoritotta kezét, - nem tudom... de már két hete, hogy így vagyok... Fájt a mellem és néha forróságot érzek. Tegnap is majd megfultam.

- Mégis járkálni mentél az urfival, - mondotta szelid szemrehányással az oláh, - holott estefelé már nedves a levegő is, a fű is.

- Nem ültem le sehol, - felelte hevesen az asszony és félrenézett.

Az oláh egykedvű arcza meg sem mocczant.

- Elhiszem Véra, hogy nem ültél le, de este még sem kell kimenni. Mondom, nedves a levegő. Máskor maradjatok itthon. Én úgy sem leszek itthon, hát nem kell kimenni az erdőbe.

*

Mintegy három hét múlva Juon úgy esti hat óra után épen akkor bukkant ki a háza közelében levő bokrok sűrűségéből, midőn az öreg Anzelm báró leszállt lováról s a kantárt az utána lovagló lovászfiumnak vetve, sebes léptekkel tartott a kunyhó felé. Az öreg ur máskülönben is halavány, finom arcza, most még sápadtabb volt. Szemei nyugtalanul tekintettek körül s majdnem összerezsent, midőn a bokrok közül kilépő oláhot megpillantotta.

Juon azonnal lekapta fejéről a kucsmáját s alázatosan köszöntötte földesurát. A báró megállt, ősz szemöldöke összerándult, keze idegesen markolta a lovagló korbácsot.

- Fiam tegnap óta betegen fekszik, - mondotta rövid, nyers hangon, mely bátran beillett parancsnak is, - makacsságból... szeszélyből vagy miből, nem tudom... de beszélni akar a feleségeddel. Ma már két cselédet küldöttem ide, hogy hívják feleségedet a kastélyba, de mind a kettő azzal a hirrel tért vissza, hogy nem akartál velük szóba állani.

- Nem úgy volt, méltóságos báró...

- Várj, a míg befejeztem! - riadt rá indulatosan az öreg ur. - Fiam, egyetlen gyermekem, - folytatta rövid szünet után, csillapodva s megjelent szemeiben valami nyugtalan szomorúság, - nincsen több, csak ez az egy... természetes, ha kívánságait, a mennyiben lehet, teljesíteni akarom. Mivel tehát embereim eredmény nélkül jöttek innen haza: elhatároztam, hogy magam kereslek föl és megkérdezem, miért nem teljesíted óhajtasomat?

- Szóba állottam, méltóságos báró, a szolgálkkal is - felelte mély hangon az oláh, a nélkül, hogy az öreg urra tekintett volna - de azok lármáztak és nem akarták megérteni, hogy bár nagy baj a méltóságos urfié... s hiszem, hogy beteg -

- Súlyos beteg... - mormogta a báró.

- Hallottam, domnu báró, hallottam - biccentett fejével az oláh - lenn jártam ma délelőtt a pópánál, de kivert házából, mert három pengő forintokat akar, én meg csak kettőt akarok adni.

- A dologra, Juon!

- Mit akarsz tudni, uram?

- Azt, hogy elbocsátod-e feleségedet fiam betegágyához, vagy nem?

Az oláh ajkai megrándultak, de aztán felsóhajtott és keresztet vetett.

- Nem mehet az többé sehova, domnu báró.

- Miért?

- Tekintsd meg, uram és meg fogod tudni.

Juon előre ment, kinyitotta kunyhója ajtaját és kérte az öreg urat, hogy tekintsen be. A báró meghökkenve lépett hátra. A kicsi asszony ott feküdt az ágyon. Megtört szemei élettelenül bámultak üregeikben, beesett, sovány arczocskája szinte átlátszó volt, szája félig nyílt szegleteiből finom nyál szivárgott alá a párnára, a melyen feje nyugodott.

- Meghalt... - mormogta most hirtelen felriadva a báró.

- Meg, uram, tegnap este - felelte az oláh.

- Miben? Hallod-e, ember... miben halt meg?

- Száraz bajban, domnu báró, száraz bajban...

- Tüdővészben...

- Igenis, abban.

Az öreg ur rémülten tekintett a halál egész borzalmas szépségében pihenő női hullára, aztán visszalépett s szinte hebegve mondta:

- De hiszen akkor... a fiam is... Szent isten, a fiam!

- Óh, mi nagy szerencsétlenség volna, domnu báró, ha a méltóságos urfi elkapta volna tőle a bajt - mondotta fagyos hangon az oláh s úgy tetszett, mintha izmos fekete alakja még megnőtt volna egy fejjel - mert ebben a bajban, a melyik ily gyorsan végzett a feleséggel, nem segít semmi...

- Gazember! - tört ki az öreg urból a düh, midőn az oláh szemeinek diadalmas lángját végre észrevette - tudtad, hogy az asszony beteg!

- Tudtam, uram már régen - felelte elbusult, gyűlölködő hangon az oláh - de azt is tudtam, hogy fiad, az urfi, utána vetette magát és elcsalta tőlem a szívét! Hát én nem öltem meg őket, hanem hagytam, hogy szeressék egymást. Fiad nem kimélte becsületesemet, elgázolta nevemnek tisztességét, pedig ő is tudta, hogy az ilyen szegény kutyának, mint én, nincs egyebe. Azt gondoltam tehát, hogy a ki nagy ur létére oly becsstelen, hogy még az ilyen magam fajta koldust is meglopja, annak kevés az én fegyverem ólma... annak sokáig kell szenvednie, míg megbűnhődik és bitang lelkének páráját kileheli!

A vadsága egész félelmes erejében kiegyenesedő oláh ajkairól úgy dőlt a szó, mint a forró láva. Az együgyűnek látszó „mafla” ember szívéből kiszakadt a gyűlölet, a keserűség és minden szégyen, a mit lealázott lelkének mélyébe eladdig visszafajtott.

Kilökte kunyhója ajtaját s rámutatott a hullára.

- Megölte fiadat a csókjaival! - kiáltotta a kielégített bosszu szilaj gyönyörével s izzó fekete szemei villámokat szórtak, - tudtam, hogy így lesz és örültem neki! Hallod-e uram, a kutya örül, midőn látja, hogy kinzója hurokra kerül! Én láttam... utánuk lestem... s majdnem kiszakadt szívem az örömtől, midőn elnéztem, hogy veszi el fiad eszt az asszony csókjaitól és hogy szivja magába szájáról a betegséget, a mely nemsokára őt is el fogja pusztítani. Mert el fog pusztulni, domnule, a fiad! El fog pusztulni egy hét alatt, mint ez a boldogtalan, - mert ba Zeu! az élő istenre, az ilyen uri tolvajnak meg kell döglenie...

Az öreg ur korbácsot emelt a dühöngőre, Juon kaczagott, s ismét kitaszította kunyhója ajtaját.

- Előbb a halottad verd meg, domnule! Ő pusztította el fiadat, nem én...

A báró föleszmélt, leeresztette a korbácsot s hátat fordítva az embernek, lova felé indult. Többé nem szólt egy szót sem. Megérezte-e, nem-e, hogy az oláh szívében tán még most is nagyobb a keserűség a gyűlöletnél: arcának sápadt vonásairól nem lehetett leolvasni. A következő perczben nyeregbe ült, végigvágott lova nyakán és elvágatott.

Juon egyedül maradt.

Egy darabig tett-vett az udvaron, azután nézegette a lenyugvó napot, mely bearanyozta sugaraival a kunyhót s szeliden megsimogatta a halott kicsi asszony megkeményedett arcocskáját is - majd odasompolygott az ajtó mellé, levette kucsmáját és addig nézte, nézte azt a sovány kicsi arcot, míg megjelent pilláin egy forró könnycsepp... azután megint egy...

S azután lekuporodott a küszöbre a szegény ördög és ott sirdogált sokáig magában, mint egy gyermek.

A ZÁSZLÓALJ HŐSE.

Október vége felé mintegy nyolczszázötven szürke parolis baka kapaszkodott fölfelé egy mély hegyi utban a vörhenyes szikláiról ismeretes Dinari-alpok fenyvesei között. Parancsnokuk Skoda őrnagy volt, a „tigris”, a kinek szigorúságáról mesés kaszárnya-legendák keringtek a regimentben. Zászlóaljja, a Nro. 4., egyenlő volt a legénység közt elterjedt hiedelem szerint a földi siralommal, melyből három nyomoruságos esztendőn alól még maga világtartó Szent Miklós sem tudja a javarészt oláh fajbéli virágszálakat kivezérelni valamely más zászlóaljhoz, a hová a rettegett „tigris” hatalma nem ér.

Az őrnagy magas termetű, csontos, száraz ember volt. Arcza kifejező, finom. Mozdulatai nyugodtak, - egész lénye csupa elegáncia és kifogástalan udvariasság mindenki iránt. Tisztjei és a legénység között - modor és elbánás dolgában, jóformán semmi különbséget sem tett. Miképpen és miért terjedt el, ki által és miféle eredendő okoknál fogva a rossz hír, mely nevével össze volt forrva, arra nem igen lehet értelmes választ kapni. Szigorú katonatiszt elég van az armádiának nevezett ember-kolosszus tagjai között, kiket a legénység különös logikája nem soroz a veszedelmes emberek közé, - akadnak azonban egyes kiválasztottak, a kiknek azonban már neve említésénél is végig borzong az ujon besorozott virágszál hátán a hideg s a szíve megtelik babonás félelemmel. E kiválasztottak közé tartozott Skoda őrnagy is, a 4. zászlóalj parancsnoka. A bakák „tigris”-nek nevezték egymás között s a szó szoros értelmében rettegettek tőle. Volt közöttük elég, ki a böjttel garnírozott huszonegynapi „dunkli”-nak oda sem fütyöntett s úgy állta kapitánya szidását, mint egy érzéketlen tuskó, midőn azonban úgy fordult a dolog, hogy zászlóalj-rapportra az őrnagy színe elé kellett járulnia, azonnal meg-elevenedett testének minden ize s az előbb még henczegő legény egy tagló alá szánt birka gyámoltalanságával tekintett körül. Az őrnagy ajkairól elhangzó legkisebb büntetés is úgy csengett a fülébe, mintha vészharangot kongattak volna s jobban szenvedett a tőle kapott egynapi fogság miatt, mintha odahaza a század-rapporton harmincz napot sóztak volna a nyaka közé.

Miért volt ez így, miért nem, arra - mondom - nincs értelmes válasz. Az őrnagy nyugodt, mindig udvarias modora és magasabb intelligenciája váltotta-e ki ezt a mindenesetre saját-szerű tünetényt, vagy a lényéből kiáradó arisztokratikus fölény nehezedett kellemetlenül a parancsnoksága alá tartozó zászlóalj legénységére és jórészt tisztjeire is, - bajosan lehetne eldönteni. De így volt és ezen semmiféle magyarázat nem változtathatott. Az, hogy az egyes századok parancsnokai, katonai szigorú dolgában, vetekedtek egymással - érthető következménye volt a személye iránt megnyilatkozó respektusnak. A tiszték részéről tapasztalt összes sanyaruságot aztán az őrnagy rovására irták a virágszálak s a harag és keserűség hangján beszéltek róla.

Volt egy vékony gyerek a hegynek kapaszkodó zászlóalj legénysége között. Társai és főlebbvalói, a szerint, a mint magyarok vagy oláhok voltak, hol Joun Popu-nak, hol Pap Jánoskának szólították, leggyakrabban azonban inkább Jánoskának. Alakjának gyerekes fejletlensége és egyéb tulajdonságai miatt illet rá ez az inkább kicsinyítő, semmint becéző „Jánoska” név. A bakahumor hamar készen volt vele. Berukkolása után (valahonnan a feleki hegyek közül került a kaszárnyába) két-három hét múlva már kipécézték a gyereket, mert észrevették, hogy félénk, szemérmes, alázatos, szolgálatkész - sőt gyáva az istenadta, bár apja egy szál fejszével védelmezte néhány sovány birkáját odahaza a hegyek között, tehát bátor ember volt.

No, Jánoska nem volt bátor. Tulsok legényi virtus a többi oláh fiuban sem igen ágaskodott, - ebben a Pap Jánoskában azonban még ennyi sem akadt. Nem volt rá eset, hogy valamely

engedetlenségen kapták volna. És nem volt rá mód, hogy vasárnap délutánonként a „Három csillaghoz” címzett korcsmába csalhatták volna, a hol viritó képű, tele mellű, katrinczás oláh leányok örvendeztették a glanczosan kipuczovált legények szívét. Jánoska szívét semmiféle oláh fáta nem örvendeztette, torkát sem bor, sem pálinka nem ingerelte, lényének szelid melancholiáját még a mozgósítás sem tudta hangos keserűségre változtatni. Ellenkezőleg! Midőn a katonai vonat elindult a pályaudvarból s a jól beitalozott, virágos sipkájú legénység dörgő hurrázásba tört ki, majd szilaj éneklésbe kapott - Jánoska kék szemeiben megjelent egy könyecsepp, azután félre nézett... Majd gyorsan letörölte a könnyet, behúzódott a sarokba s többé nem lehetett szavát venni.

Ilyen szótlán, csendes gyerek volt odalenn a görbe hegyek országában is, de vékony, látszólag gyenge alakja daczára éppen oly szívóssággal tűrte a legnehezebb katonai marsokat is, mint bármely herkulesi termetű társa a zászlóaljban. A puskáját azonban nem szerette. Kilötte, mert muszájt, - de félt tőle - mondták a bakák - mint a tömjéntől az ördög. Lám, arcza még sápadtabb, mozdulatai még bátortalanabbak, egész alakja még igénytelenebb lett, midőn a felséges szépségű Narenta völgyében, a glogáczi hidnál először kerültek össze az ellenséggel s másfél-órai heves tüzelés után - negyven sebesülte és hét halottra világított a keleti pompája egész csillogó ragyogásában fölkelő nap.

Ekkoriban történt, hogy az őrnagy tisztiszolgája megbetegedvén, a tábori kórház valamelyik rongyos szalmazsákjára került. Új tisztiszolgát kellett kiválasztani a félelmes parancsnok számára, - egy olyan „privadiner”-t, a kiért - nem kár, ha el is veszi a század. Nosza, elé a Jánoskával, azért ugyan nem kár. Ezt a gyáva legénykét az Isten is kutyamosónak teremtette. Ott kulloghat hátul az őrnagy lova mögött. Czipelheti táskáját, vigyázhat szivarjaira, itathatja, kefélheti lovát, - puskával és egyéb ártó hadi szerszámmal nem lesz baja. Akár furulyázhat a flintáján - nem muszáj kilőnie, mert ő kutyamosó.

Kirendelődött tehát Skoda őrnagy mellé és ott is maradt.

Az őrnagy végignézett rajta, midőn szolgálatra jelentkezett s bólintott a fejével. Ez azt jelentette, hogy ki van nevezve az új állásra. El is foglalta nyomban. Hátára szíjjazta az őrnagy tábori táskáját, fegyverét vadászosan féloldalra csapta és hűségesen kullogott a parancsnok izmos, sárga lova után, a melynek ezután ő lesz a gondozója.

Örült-e, nem-e Jánoska az új állapotának, azt ugyan senki az ő egyforma szelid arczáról le nem olvashatta. Nyilván örült a csacsi - gunyolódtak a bakák - mert megszabadult a töltényeitől és a lepuskázás veszedelmétől, a melynek itt főleg, ezen a hegyes, bolond vidéken lépten-nyomon ki vannak téve. A kutyamosó elbujhat valami lyukba, vagy hova, míg a többiek vitézkednek.

A zászlóalj már mintegy négy órája kapaszkodott fölfelé a mély hegyi utban, midőn az őrnagy egyszer csak sarkantyuba kapta lovát és előre nyargalva, látcsővel kémlelte a látszólag elhagyott vidéket, mely fölött az októberi ős borus párái lengedeztek. A fenyves mozdulatlan, itt-ott ritkás és csendes volt, mint az egész vidék általában. Némi gyenge fuvalom is érezhető volt, de ez csak hideget és erős gyanta illatot hozott magával, gyanus hangot, roppanást, vagy más áruló jelt, melyből a guerillaharczot folytató ellenség közelségére lehetett volna következtetni, egyet sem. Nagyon nyugodt, nagyon vad világ volt ez itt az Alpok magasságában.

Az őrnagy visszalovagolt a mindössze néhány perczig tartó kémszemléről s szigorúan megparancsolta, hogy ettől kezdve pedig egy mukkanás se legyen. Mindenki úgy vonuljon tovább a sziklák és a fenyves védelme alatt, hogy a zászlóalj jelenlétét semmiféle teremtett lélek meg ne sejtse, különben nem fogja meglephetni a hegység tulsó tövében levő Brodác nagyközséget, a hol az ellenség ezidőszert tartózkodik és tökéletes biztonságban hiszi magát.

- A ki a parancs ellen vét, - jelentette ki száraz hangon az őrnagy - azt főbelövetem...

Erre a fenyegetésre nem volt szükség. Olyan csendes lett egyszerre az a nyolczszázötven ember, mint a halott. Gondolom, még a lovak száját sem lett volna szükséges bekötni, mert nyilván azok is ismerték az őrnagyot és tudták, hogy nem szokott tréfálni a kiadott parancssal.

Jánoska is tudta, de rá nem szólt a tilalom. Ő a nélkül is csendes volt. A köves, rossz uton, melyet kisebb-nagyobb vizmosások árkoltak fel, oly nesztelenül lépegetett, kötelességszerűen mindig az őrnagy lova után, mint egy préda után sompolygó, karcsu róka. Közvetlenül a hágó előtt, a honnan az ut lefelé kanyarodik, azonban megesett vele a szerencsétlenség, hogy egy kiálló fagyökérben akkorát botlott, hogy egész hosszában megfeküdt az anyaföldet. Ez nem lett volna baj, de az már nagy baj volt, hogy esés közben sipkája lerepült a fejéről s a meredek hegyoldalon legurult valami ötven méternyire egy túskebokorig, a hol megakadt.

Jánoska felugrott a földről s hajrá!... utána a sipkának, mint egy bolond.

Az őrnagy hevesen rákiáltott:

- Vissza!

A tisztek elszörnyedve futottak össze; az egész zászlóalj megállt és nézte a sipkája után iparkodó legénykét, a ki kőről-kőre csuszva, egy mókus ügyességével kuszott a túskebokor felé. Egyetlen hibás lépés és lezuhan a mélységbe...

- Gazember, - mormogta egy öreg százados s izzadó homlokát törölgette.

Ebben a pillanatban a tulsó hegyoldalon fehér füstfelhő vágódott ki a sziklák közül s a látszólag elhagyatott vidék egyszerre hangos lett a lesben álló guerilla csapat fegyvereinek dörgésétől. A messze viszhangzó, erős puskaropogásból ítélve, legalább háromszáz hosszucsövű albán muskéta „dolgozott” tulnan a sziklák mögül. A boldogtalan Jánoska elárulta a mély utban vonuló zászlóaljat, abban többé nem volt kétség, - de abban sem, hogy élve nem kerül vissza a szerencsétlen.

Nyolczszázötven pár szem nézte aggodalmas szorongással a vékony legénykét, mint csuszik egyik kőről a másikra, mint igyekszik egyik sárga fücsomótól, törpe bokortól a másikhoz, meg-meglapulva, majd ismét előrenyulva, gyorsan, ügyesen, halálsápadtan, de rettenthetetlen bátorsággal. Több mint tiz rémületesen hosszú percz telt el...

A látvány kínos, de hatalmas volt!

A túskebokor körül rekedt fütytyel, sziszszelve csapódtak le az ellenséges golyók. Fenn a szikla-uton nyolczszázötven főnyi izgatott embertömeg, mely lélegzetét visszafojtva, tágra nyílt szemekkel leste a pillanatot, a mikor a boldogtalan legénykét leviszi valamelyik golyó a mélybe.

- Megőrült, - mormogta segédtisztjének az őrnagy.

A fiatal főhadnagy némán intett. Igen, - megőrült. Külömben is olyan mélázó, szótlan fiu volt, - látszott rajta, hogy hajlamos az örülségre, a mely most ime hirtelen kitört rajta, külömben nem lövetné magát agyon egy hitvány katona-sipka miatt.

Jánoska e pillanatban örvendő kiáltást hallatott s boldogan csóválta feje fölött az ismét birtokába kerülő sipkát. Azután fejébe nyomta, fölállt, ökölbe fogott kézzel megfenyegette a tulsó hegyoldalról feléje ropogó fegyvereket s megindult visszafelé.

A katonák látták, hogy már nem sápadt, hanem vörös. Arcza csupa vérszin, homlokáról, tarkójáról csak úgy szakadt a veriték. Kezei görcsösen kapkodtak az utjába kerülő fücsomók és kövek után, hogy erőlködésben kimerült tagjait feljebb és feljebb vonszolhassa. E halálos

küzdelem láttára óriási izgatottság terjedt el századról-századra a legénységen. A rend megbomlott; mindenki előrenyomult, hogy jobban lásson. Izgatott szavak, kiáltások röpködtek a levegőben. A nagy embertömeg morajlott, mint a háborgó tenger. Segíteni, menteni szerettek volna, de senki sem tudta, hogy fogjon hozzá.

Eltelt két percz, majd ismét egy...

Jánoska lihegve, ereje végső megfeszítésével kapaszkodott fölfelé. Azután még egy kétségbeesett erőfeszítés...

Azután oly menydörgő hurráh rázkódtatta meg a levegőt, a minőt a Dinari-alpok sziklái és ősfenyvesei még sohasem vertek vissza. Tíz-husz kar nyult egyszerre a sziklaut pereméig érkező kis katoná felé. Valósággal elkapták, mint egy pelyhet, s az öröm oly őszinte túláradásával emelték a levegőbe, mintha mindnyájuknak az élete boldogsága forgott volna kockán az alatt a husz rettenetesen lassu percz alatt, míg Jánoska lemászott sipkája után és diadalmasan ismét visszahozta.

A lelkesedés csillapultával, mely a zászlóalj hőségé avatta a kis katonát, - elkövetkezett a fekete fátyom. A kire a lázas öröm első viharos perczeiben senki sem gondolt, az Skoda őrnagy volt, - a „tigris”. Most azonban, hogy nyugodt, finom arcját megpillantották, azonnal eszükbe jutott, hogy Jánoska hős ugyan, és nem gyáva; mint a minek eddig tartották, de megszegte a szigorú tilalmat és ezzel meghiusította az expedíciót is, a mely a zászlóaljra várakozott. Főbenjáró bűn mind a kettő, kivált egy sipka miatt. Egy formájából régen kivedlett, a sok viselésben elfakult, pecsétetes kincstári sipka miatt, a mely testvérek között sem ért meg harmincz krajczárt. Ezért a rongyért kockáztatta életét egy félbolond ember. S ezért kell most mindjárt tervet is változtatni és az expedíció előírt célját sutba dobva, megkezdeni a harcot a támadókkal.

A zászlóalj tisztjei loppal az őrnagy hideg vonására pillantottak, s iménti önkéntelen lelkesedésüket azonnal felváltotta a baljós szigor. A legénységnél is kilobbant a szép szalmaláng, - félrehúzódtak a kis katonától, s várták, hogy mikor csap le árva fejére az istennyila. Szomorú csendesség uralkodott a sorok között. Sejtették, hogy mi lesz. Egyik-másik legény megbor-zongott és félrenézett. Hátha... ki tudja!... Hátha úgy hozza a végzet, hogy ő is közte legyen annak a tizen négy bakának, a kik ezen a boldogtalanon majd végrehajtják az ítéletet. Óh, be gyorsan megyen itt az efféle... Egy sortűz és - *volt*.

Az őrnagy mozdulatlanul ült nagy, sárga lován.

- Hallottad, mit parancsoltam? - kérdezte röviden.

- Igenis, hallottam.

- Megszegted.

- Igenis meg, - felelte bábmész tekintettel Jánoska és ismét fehér lett kimerült arcza, mint a fal. Felnézett a parancsnokra s szelíd, kék szemeiben megcsillant valami bánatos öröm.

Az őrnagy ismét megszólalt.

- Főbelövetlek, - mondotta szárazan.

- Tudom, domnu Major, - felelte csendesen a fiú, miközben minden félelem nélkül szorongatta kezében a kopott sipkát, - de nem hagyhattam el a sipkámat...

- Miért? - kérdezte gyorsan az őrnagy.

Jánoska lesütötte a szemeit és hallgatott.

- Kérem főhadnagy ur! - parancsolta segédtszjtjének az őrnagy - nézze meg ennek az embernek a sipkáját.

A főhadnagy kivette a legény kezéből a sipkát, ide-oda forgatta, végül kihuzott belőle egy összegyűrődött levelet és felmutatta. Az őrnagy arczáról eltűnt a hideg nyugalom. Szemei villámokat szórtak.

- Hát ezért!... - riadt fel indulatosan s felállt a nyeregben, hogy jobban lássa a színe előtt álló nyomorultat. - A szeretőd levele miatt!...

- Nincs senkim, domnu Major... - felelte halk hangon a fiú és kinyújtotta remegő kezét a levél után.

- Ide azzal a levéllel! - parancsolta dühösen a parancsnok.

- Ne tépd el, domnu Major! - kiáltotta könyörögve a legény, s hozzá tette zokogó, bánatos hangon, miközben szemei esdő tekintettel tapadtak az őrnagy kezében levő összegyűrűt papíroslapra. - Azt a levelet az anyám küldte... a ki haza vár... mert már öreg...

Az őrnagy hallgatva tekintett rá. Szigorú vonásai csodálatosan megenyhültek. Szemei szinte simogatták a legényt.

- Tedd el a leveledet és takarodj...

Azzal megsarkantyuzta lovát és ott hagyta Jánoskát a levelével. Egy hajaszála sem görbült meg a fiúnak. A „tigris” később sem ette meg, hanem a markába nyomott öt forintot és vállára veregetett.

A TÜZÉR NEM JÁR PÓRUL.

A mikor hosszas bajlakodás után végre a *Nro. 8* is bekerült a rongyos kocsiszin fedele alá, Oberkanonir Johann Kovács még egyszer végigkémlelt a zsinóregyenes sorba egymás mellé állított nyolcz ágyun, azután letörölte jobbkeze fejével a homlokára szivárgó veritéket, s megindult Botha Mihály tüzmaster felé, hogy az elvégzett, fölötte „pocsék” munkáról jelentést tégyen.

Egy óráig kinlódtak az üteggel, míg fedél alá vonszolhatták.

A tüzerlegények egy része az ágyukkal birkózott, más része a száz helyen lyukas kocsiszin-fedelet tatarozta szalmával, náddal, kóczczal, hogy bár két-három napig rostokoljon lehetőleg száraz helyen az üteg, míg ezt a felette mizerábilis gradopoljei lógert faképnél hagyják. A tegnapi napiparancs ugyan tíz napban szabta meg a gradopoljei időzést, de Oberkanonir Kovács már megtanulta, hogy a napiparancs csak otthon szentírás, itt - a feketepofáju herczegovinai mohamedánok földjén - jóformán semmiben sem különbözik az ordináre czivil írástól. Forgatják erre-arra, s változik néha naponként is, mint az áprilisi idő. A mult heti lógert is akkurátusan tíz napra szabta a parancs s hát nem megevett a kutya abból is hetet! Három kicsi napig tartott csak a pihenés, aztán lódulni kellett. S mentek öt napig egyvégtében, míg végre ennél a Gradopolje-nak nevezett rongy falunál megállították őket, mert a lovak különben egy lábíg kidőltek volna a gyalázatos uton. Így is drága dolga lesz a ragyás kis felszernek, míg ismét talpra állítja őket. „A lónak - gondolta Kovács János, s félrehuzta gunyos kárörömmel az ajaka szélét - nem lehessen azt mondani: *hinaus mit'n lumpigen Simulanten!*... hanem el kell ő néki hinni, hogy beteg, mert ő ló, s az ára 200 forint.” A tüzerlegény ára pedig csak három pengő és ötven krajczár.

Botha Mihály tüzmaster (a legénység nyelvén: *firtigli fájerwerker*) az üteg háromkapitulá-cziós apja - nyakába huzott köpenygallérral, kardjára támaszkodva állt a lassan szitáló, finom őszi esőben, s a nagy messzeségbe huzódó gradopoljei sikságra bámult. Izmos alakját, - tiszta vérű székelgy góbé izmait egyenruhában - ma reggel óta nekiereszkedve, lomha mozdulatokkal mutogatta hol itt, hol ott, de a legények nagy bámulatára se itt, se ott egy árva kukkot sem szólt. Bronzkemény arczán még a rendesnél is sötétebb felhők árnyékolták a jellegzetes nyárádmenti tipust, s szemei - ezek a máskor ugyancsak könnyen villámló szemek - magába mélyedő töprengéssel, leverten, majdnem ellágyuló szomorúsággal bámultak a mindinkább ködbe burkolódzó messzeségbe.

Kovács János lassan közeledett s lopva vizsgálta az üteg apjának bánatos arczát, melyről szemmeláthatólag leritt valami ritka nagy baj, a mi még ezt a brontes katonát is úgy mellbe tudta lökni, hogy egy kicsit mintha megbénult volna tőle.

Meghökkenve csóválta fejét, s habozva közeledett. Megszólítsa-e, ne-e? Vajjon mi érhetett? Szolgálati bajról, vagy más ilyesmiről nyilván szó sincs. Pontosabb katona, mint ő, nincs a világon. Az üteg valamennyi tisztje becsülte; a mindenható őrnagy kitüntette, a hol csak lehetett; fiatal kadéto mesterüket és biztos villámhárítójukat szerették benne, ha a szabályzat bonyodalmas paragrafusainak valamelyikét fiatalos könnyelműségük megsértette. Az ágyuk első szolgálja mindent eltussolt, s ha kellett: magára vette a baklövést. A kadétot irgalmatlanul becsukatta volna az ütegeparancsnok, - neki csak egy csodálkozó pillantás járt ki, mint a milyennel a váratlanul meghibbanó kronometer-órára szoktunk rábámulni.

Kovács Jancsi végre is elszántan lépett előre, bár el volt rá készülve, hogy az első szó, mely ajkait elhagyja, rémes káromkodást vált ki a tüzmester száján, ki híres sértegetője volt a kalendárium összes valamirevaló szentjeinek. Meg nem tudná menteni veszendő lelkét tizenkét jámbor püspök és ezer mise.

- Jelentem alásan, készen vagyunk! - szólt Kovács Jancsi, s megállva előtte feszesen, várta a fejére zuduló zivatart és annak hihetetlenül kiteremtettézett menyköveit.

Az üteg apja azonban rá sem nézett.

Szemei mozdulatlanul tapadtak a végtelen gradopoljei síkra s onnan egy örmény kolostor szürke bástyafalára, mely a síkság nyugati szélén, cziherrel benőtt, lankás emelkedésen állott. Botha Mihály tegnap még istentelenül szidta a kolostorban lakozó barátokat, midőn rájött, hogy a lencse-konzerv nagy részét tönkretette az eső, - most azonban csak bámult az ódon kolostorra, s nem látszott észrevenni, hogy Oberkanonir Kovács, ki marosszéki legény létére pápista hiten dicsérte az Urat és eléggé vallásos volt, mindinkább fokozódó zavarral mereszti rá a szemét.

A pogány lelkű tüzmester figyelmére méltatja az örmény barátok szent hajlékát, sőt mintha némi vágyakozással tekintene a kolostorra. Mert nincs különben. Botha Mihály szemei a kolostoron révedeztek s e pillanatban mintha egy alig hallható sóhaj is fölszakadt volna széles mellének legbensőbb mélységéből... Ihol, az ember könnyen belebolondulhat ebbe a nagy csodába.

- János, - kérdezte habozva mély hangon, a nélkül, hogy szemét a tüzér felé fordította volna, - miféle szállás az amott?

- Afféle öreg klastrom, örmester ur, - felelte a legény.

- Gondolom... hogy is hívjákok lakják?

- Azok, örmester ur? Négy szent ember.

- Afféle izék... mi?

- Igenis, barátok.

- Papok... azt gondolom?

- Igenis, örmény papok.

- Van ott, ugy-e bizony, istenháza is?

- Van egy kápolna; bár igen kicsiny. Husz-huszonöt emberre való. Több keresztény lélek nem is igen akad ezen a hitehagyott vidéken.

- Gondolom... oltár is vagyon a kápolnában?

- Ugy dukál, örmester ur, hogy legyék, - intett fejével a legény, s most már gyanakodva vizsgálta az üteg apjának feltűnően ellágyuló vonásait.

Az rá sem nézett. Nehéz teste súlyát ballábáról átváltotta a jobbra, azután fölemelte kardja kosarát a melléig, s keresztbe fonva vastag karjait úgy állt ott, mint egy fekete kőből kiformált oszlop.

- Akkor tehát, - folytatta nyomott, mély hangon, - ez a kápolna alighanem olyan, mint egy templom?

- Hát csak - kápolna, - felelte a tüzér.

- De imádkozni szoktak benne?

- Igenis, örmester ur.

- Mert ha oltár vagyon - gondolom - misét is mondanak, akár a templomban?

- Persze, hogy mondanak, - válaszolta a legény, s féllábbal készen állt a futásra. (Templom, imádság, mise... Jó lesz innen elmenekülni idejében.)

Erre azonban nem volt szükség, s e hihetetlen csoda sokkal inkább kihozta sodrából, mintha a pogánylelkű tüzmester szittya mondásainak legjavát dörögte volna a szeme közé.

- Mit gondolsz fiam, - folytatta szeliden az ember, - akárki beteheti lábát abba a kápolnába?

- Hogyne, őrmester ur?

- S imádkozhatik... ha akar?

- A mennyit csak a lelke kíván. Az az Isten háza...

- Jól van, - mormogta maga elé Botha és intett a legénynek, hogy mehet.

A tüzér sarkon fordult és ment.

Tökéletesen megzavarodva érkezett a kocsiszinig, a hol az ágyuk álltak s a legénység hevert a szalmán, míg az üteg szakácsai a sovány „menáksi” elkészítésének méla munkájába voltak elmerülve. A tábori üstökben némi zsirral és hagymával elkevert kukoriczaliszt pöfögött. Egyikbe-másikba egy-egy falatka szalonna is került. Két üstben azonban tyuk főtt s a leg-szélső tűznél szopós malacz pirult a puskavesszőn. Honnan került a tyuk, meg a szopós malacz?... nem firtatta senki. Ugy *lettek* valahogy a szerencse ritka jóvoltából és a róka-szimatu Dandóczy Lajkó cigány-kanonir akaratából, a ki az este ide varázsolta őket s maga forgatta komoly ájtatossággal a puskavesszőn piruló kincset.

Kovács János melléje kuporodott a szalmára és megérintette vállát.

- Te Lajkó, - kérdezte izgatottan - találd el, a ki lelke vagyon a füstös fejednek, mi baj érhető Botha őrmester urat?

A cigány vállat vont.

- Szamár! Hát az a baja, hogy levelet kapott hazulról, Vásárhelyről.

- Miféle levelet?

- Miféle levelet! Én hoztam el neki a kapitány urtól. A felesége irta.

- Honnan tudod?

- Honnan? Hát elolvastam, - felelte ravaszul hunyorgatva a cigány, - ők is elolvassák a mi levelünket, mert mink is nyitva kapjuk, mióta itt lézengünk.

- Aztán mit ír az asszony?

- Mit? No... jót nem, az bizonyos. Meg hogy betegen fekszik a kis gyermeke, a ki a don strázsamester Botha szemefénye. Hiszem is, hogy nagyon beteg lehet a gyerek, mert az anyja megveszett.

- Mit beszélsz, cigány!

- Lassan, bibas... Az igazat mondom. Ha ép esze lenne az asszonynak, nem irna olyan bolondot az urának, hogy menjen a templomba és mondjon egy imádságot a gyermekéért. Hallod-e, hé? Don strázsamester Botha... menjen... templomba. Érted? Templomba!... Ujujuj! Megeszem azt a templomot, meg azt az imádságot...

Kovács János is furcsán rázta a fejét.

Egy percz múlva azonban a bámulat halk kiáltásával ragadta vállon a cigányt, s kinyújtott jobbjaival az örmény kolostor felé mutatott. Az üteg legénysége szintén felugrált a szalmáról és a mutatott irányba nézett. A cigány fölemelte a malaczt, s úgy hadonázott vele a levegőben, hogy a serczegő zsir ide-oda fröcscsent róla.

- Jézus Mária! - rikoltotta tátott szájjal, - don strázsamester Botha... imádkozni megy... Ujujuj! Lássatok csudát!

- Fogd be a szádat, mert becsapom... - szisszent rá Kovács, s visszataszigálta a cigányt a tűz mellé, - még meghallja...

A legénység előrenyújtott nyakkal bámulta a csudát.

Egyik az ágyutalpra, másik a *prosicz*-ra. (Protzen-Sitz), a harmadik... a huszadik a kocsiszin előtt levő kőrakásra ugrált, hogy minél jobban lásson. Mert, oh be nagy csoda ez!

A gradopoljei síkság nedves földjén csakugyan nem kísértet közeledett lassu, bizonytalan léptekkel az örmény barátok kolostorához, hanem Botha Mihály. Egy-egy vakandturásnál, egy-egy csenevész vadrózsabokornál megállt, majd ismét elindult. Lehajtott fejjel, habozva, nehezen lépegetett. A szitáló esőben a távolság daczára is látszott, hogy ösztönszerűen érzi a minden mozdulatára leső szemek elképpedt tekintetét: tudja, hogy az üteg egész legénysége szemmel tartja és nem tud hová lenni a csodálattól... meg az elfojtott röhögéstől.

Bizonyára égette ez a sok utána meresztett szem; nyers lelke föllázadhatott, vérenek szilaj áradása elborithatta agyát és megdöngethette halántékát, hogy a vastag erek egész a kipattanásig dagadtak rajta; de nem állt meg utján és nem fordult vissza, hanem egyenest a kolostor felé tartott, a melynek keresztpántos, ócska ajtaja éppen e pillanatban nyílt ki.

A kocsiszin végén ugyanekkor egy fiatal káplár bukkant elé.

- Hol van a strázsamester ur? - kérdezte a legényektől.

Tizenöt-husz helyről egyszerre válaszoltak, husz kinyújtott jobb kéz egyszerre mutatott a kolostor felé, a melynek ajtajától az üteg apját már csak alig száz lépés választotta el.

A káplár otthagya a legénységet, keresztülvágott a szikfüves síkságon s sebesen tartott a nagyon lassan lépkedő Botha felé, a ki csakhamar észrevette és megállt. Egyszerre, hirtelen, összerázkódva állt meg, mintha odaszegezték volna a nedves földhöz. Arczának barna patinája alól is kisugárzott vérenek háborgása, midőn ingerülten ráordított a feléje siető káplárra.

- Ki hívott? Takarodj innét!

A káplár meghökkenve jelentette, hogy a kapitány ur parancsára levelet hozott az örmester urnak. Azzal benyult köpenyege ujjának hajlásába, átnyújtotta a levelet és sarkon fordulva, eltávozott.

Botha megvárta, míg elég messzire ment, azután felbontotta a jóformán ezuttal is nyitva érkező levelet (a tábori postának nincsen párja!) s mohó gyorsasággal olvasta végig felesége ákombákomjait, melyekben meg vala írva, hogy kis gyermeküket az Uristen megőrizte a nagyobb bajtól, - immár jól van és ezen levélben ezer csókot küld az édesapának.

Botha akkorát kiáltott örömeiben, hogy egész a kocsiszinig meghallották.

Az imént még a szemébe huzott sipkát fölcapta a feje bubjára, izmos teste kiegyenesedett, szemei felvillantak. Azután vigan csettintett a nyelvével, s miközben vállán keresztül leirhatatlan fitymálással nézett vissza az ódon kolostorra, restelkedve mormogta fogai között:

- Lám, aki fogalmazta... *szinte* póru! jártam...

S egyetlen egyszer sem pillantott vissza, mialatt jókedvűen füttyörészve, a kocsiszin alatt táborozó üteg felé indult.

...Meg vagyon írva, hogy csodák pedig nem történnek.

A GYERMEK.

Nagypál Mózes falusi nótárius volt a székely havasok alatt. Ismerte ő kigyelmét minden teremtet lélek és nem haragudott rá senki. Óh, be nagy szó ez, uram, azon a szittyá földön, s lám, mégis így volt. Mozgékony, szürke ember vala egyébiránt ez a Nagypál Mózes, szürkébb mint egy kopott veréb, de épétlenebb, mint egy galamb. Elvégzett mindent, a mivel megbízták; járt-kelt, futott, lamentált, dolgozott, végezte napi robotját a község szolgálatában, s ennek a világnak a forgásával - gondolom - tökéletesen meg volt elégedve. Nem pótolta vaszeget a község benső háztartásában, hanem azért ama sok terhet álló, jóféle faszegek közé tartozott, melyeknek pótlása ugyan nem kerül sokba, de nélkülözni sem lehet őket, a hol szegény az eklézsia.

Volt némi kis gazdasága is, arra azonban nem sokat adott. Volt egy leánya is, - az volt a szemefénye. Felesége halála után azt becézgette, azt simogatta, annak a kedvében járt. Midőn eljött az ideje, hogy nagynénje Brassóba vigye, hol is majd világot fog látni, s szabni, varrni tanul a gépen és himezni színes fonállal, hogy enmaga lássa el magát ruhával, fehérneművel, ha idestova szüksége lesz rá, - a kis szürke nótárius csak hosszas rábeszélések után szánta rá fejét, hogy ehhez a hasznos tervhez beleegyezését adja. A néni azonban addig-addig bizonyíttatta, hogy az ő szándéka mindenkben üdvös és régtől „kitapasztalt”, míg végül kénytelen-kelletlen, nem jó szívvvel, de mégis csak utnak eresztette a leányt, és egyedül maradt a házban.

Ebben az időben történt, hogy testvérnénjének fia hirtelen árván maradt. Nagypál Mózes utána ment és magához vette a fiut, a kit Ferencznek hívtak. Jött aztán másik szomorúság is. „Megindulván a halál - egyszerre két rendet vág”... - mormogta fejcsóválva, midőn úgy három-négy hétre az első gyászeset után, elhunyt az Ur Jézusban testvérbátyja, a derék Nagypál Ádám is, ki erdész volt a Pálos-rend régi birtokán, s egy szép kis leánykát hagyott bánatos árvaságban. Halálos ágyán az ő oltalmába ajánlotta szegény gyermekét, s a jólelkű nótárius könnyes szemekkel tett ígéretet, hogy az árvát gondozni fogja. A leányt Évának hívták, s a husvéti szent ünnepek előtt mult tizennégy esztendő.

Igy került a házába eltávozott gyermeke helyébe egyszerre kettő.

Ettől az időtől kezdve persze ismét hangos lett az udvar. Évike jóformán gyerekszámra ment, de már csintalan ördög volt, a ki egy perczig sem tudott nyugton maradni, s akárhányszor nyakonlegyintette Ferenczet, az unokabátyját, ha nem adott neki mindenben igazat, akár volt igaza, akár nem volt. A nótáriusnak elég baja akadt velük, de szívesen bajlakodott. Szüksége volt az örökös mozgásra, mint az órának, különben megrozsdásodott és talán meg is állott volna.

Ez nem következett be, de bekövetkezett a hihetetlen csoda: akadt egy ember, a ki róla, Nagypál Mózesről, ki épétlen vala - mondom - mint a galamb, s egy szál haragosa sem volt az összes székbeli atyafiak között: felette kellemetlen beszédet mondott. Az új erdész ugyanis, a kit az uradalom elhalt bátyja helyébe ide hozott, egy nap kölcsön-pénzt kért tőle. Bár csak keveset, igaz, öt forintot, de akkor nap éppen neki sem volt öt forintja. Az a rőtfejú ember aztán, ki olyan vala a maga vékony, eres nyakával, mint egy beaprikázott fejű sovány gólya, mérgében azt fogta rá, hogy ugymond: „piszkos zsugori, a kinek még a szeme sem áll jól”. Ezt a butaságot persze nem hitte senki, de Nagypál Mózesnek mégis rosszul esett.

Ferencz, a fiu, tizenhat éves volt. Abban a korban, midőn a kamasz lassacskán eszmélni kezd. Midőn megrázkódik gyakorta még egy véletlenül lehulló falevél zizzenésétől is, holott más-különben roppant erősnek, kevélynek és bátornak tartja magát. Szembeszáll ilyenkor az ilyen

bátor kamasz az egész világgal, de leveri lábairól egy nyitva felejtett gomblyuk. Ellent tud állani ezer növendékleánynak, sőt lenézi göggel és daczosan ezen ezernyi növendéket, de vége szegénynek, ha egy harmincz éves asszony érett pompája szemébe ragyog. Egyformák vagyunk, ördögadta... Ferkó is ilyen volt. Járt a Éva otthonát, az erdőt, bámulta a füveket, leste kendermagos csapó-kalitkával a madarakat, és végigriadozott hátán a hideg, ha eszébe jutott, hogy szeptember elsején vissza kell mennie Brassóba, az iskolába. Mi jó itt falun! Ugrálhat, mint egy csikó, bár gyámapja, a nótárius, sokszor megpirongatta:

- Nyugodj, édes fiam, nem járja ez a sok bolondság.

- Ügyelek én magamra, bácsi!

- Elhiszem, hogy ügyelsz, de mégis jobb lenne, ha nem mászkálnátok annyit az erdőn.

- Ma itthon maradunk, bácsika.

Hogy a manóba ne! A szürke nótárius jól tudta, hogy mire hazakerül a községházáról, a gyerekeknek csak hült helyét találja, de nem vette tőlük rossz néven. Jót tesz a friss levegő az ilyen eleven népnek, hadd részesüljenek belőle jó bőven, a mig módjukban van. Ki tudja, mi vár szegényekre a jövőben... tehát csak ugráljanak és csavarogjanak, a merre kedvük tartja. Ferkó kísérte a leányt. Együtt mászták a köves meredeket, keresték a vércsék és a kopogó harkályok tarka tojásait; együtt kiabáltak mindenféle gyerekes ingerkedést a visszhangnak és együtt építettek ügyesen faragott apró malmocskát az érre.

Ugy a nyár dereka táján egyszer csak eszébe jutott a nótáriusnak, hogy most már elég volt a friss levegőből: a szomszéd faluban, Gelenczén, ábc-ra akarja fogni két kis fiát a postamester, megád három forintot és kosztot a tanításért, - menjen tehát a Ferkó és keresse meg ezt a pár forintot. Fel is pakolta gondosan, ügyesen a fiut, hanem a mikor Ferkó fölkecsmelődött roppant szomorú arccal a szekérre és lehorgasztotta a fejét, az Évike sötétkék szemében megjelent egy könny, azután a Ferkó pilláin is egy, azután a nótárius is elfordult és maga elé nézett a földre. És aztán egy szót sem szóltak, csak leszállt csendesen a fiu, bevitték a batyucskáját és kifogták a lovakat a hámból.

Itthon marad Ferkó az egész nyáron.

- Kicsi pénz három pengő, - dunnyogta szakállába a nótárius, - ezért ugyan ne robotoljon...

Egy hét múlva meg az történt, hogy Veszélka Tóni, az új erdész, ráüzent kemény s ám igen ordinaré szóval a jegyzőre, hogy ne ereszze többé a gyerekeket a Pálos-rendi uradalom erdejébe, mert rongálják a fákat, s ezt ő nem fogja tűrni.

Tudni kell, hogy azok a fák éppen csak harminczezer holdnyi területen vonultak a láthatár felé...

Ez tisztára szekatura volt, még pedig a legoktalanabb fajtából. Mert ugyan miképpen „rongálja” az a két gyerek a fákat? Nevetni való, pökhendi kötekedés ez, semmi más. Az a bepaprikázott fejű goromba fráter nyilván haragítani akarta a jó öreget, mert nem tudott neki azonnal pénzt kölcsönözni; ezuttal azonban felsült, mert a nótárius éppen nem haragudott. Egyszerűen maga elé hívta Ferkót is, a leányt is, és meghagyta nekik, hogy ne menjenek többé az erdőbe, mert im kárt tesznek a harminczezer holdas rengetegben. Ne menjenek különösen a Pálos-rendi barátok kolostorának romjaihoz, hová gyakran ellátogat az új erdész.

- Rátok les, Éva fiam, és szégyenszemre megzálogol.

A leány félrehívta Ferkót a kertbe, s ott előbb komolyan végignézte. Azután összefonta mellén a karjait, fölbiggyesztette duzzadt kis száját és így szólt:

- Félsz attól az embertől, Ferkó?

A fiu vállait vonogatta.

- Fél a fene... - mondotta székely nyelven.

- Jól van, - folytatta elégedetten a leány, - akkor hát csak azért is odamegyünk. Az erdőbe is, a kolostorhoz is. Majd megmutatjuk annak a csuf betyárnak, miképen parancsolgasson abban az erdőben, melyben huszonnyolcz esztendeig az én édesapám parancsolt, az pedig becsületes, jó ember volt. Estefelé kimegyünk, Ferkó.

- Jól van. Estefelé kimegyünk - felelte a fiu.

A Pálos-rend egykori kolostorának romjait nagy tölgyek árnyékolták és sötét, csendes hely volt. Ott halt meg a cziblesi havasrósi egész idáig lecsatangoló híres haramia vezér, Pintye Juon Harhula, a „Dracu nagre”, a „Fekete ördög,” a kinek vasfü volt a tenyerében, s a bőre olyan kemény, hogy lepattant róla a puskagolyó. Mindenkivel összetűzött ez a kegyetlen haramia és legyőzött minden embert, mert a hosszú fehér szakállu, gyikszemű, pikkelyes bőrű havasi manók is szövetséges társai voltak. De mikor egy szélvész, viharos éjszakán megölte a Pálosok vicariusát, a szentéletű Bonifác páttert, a második tölgy közelében belecsapott a tüzes istennyila és korommá égette a gyalázatost. Ez volt a vége. A kolostor külső, omlatag falaira loncz és örökzöld kuszik, s valami haragoszöld, apró levelű, gyenge növény szorong a kövek hasadécai között.

Paraszt gyermekek még a tájékát is elkerülik ennek a százötven esztendő óta egymagában szomorkodó kolostor-romnak. Baj éri könnyen a látogatót. Beszárad a vetése, véres tejet adnak a tehenei és megdühödnek a kutyái. A lovak leharapják magukról a hámat, s a máskülönben is babonás köznép még ostobább lesz tőle.

A kápolnaszerű omladvány alatt tágas kriptá van, hol sok száz páter alszik-porlik a fülkék bevakolt boltozataiban, s a honnan kóbor lelkei pátereknek, világos nyári éjszakákon, midőn a romoktól jobbkézt elterülő zsombékos ingoványon sárgás-piros lidércz lángocskák kergetik egymást a náddal borított partok felé, s a közeli bércek között utálatos fülesbaglyok huhukolnak bele az éjjeli csendbe: kijönnek fehér lepedőikben a holdvilágra, s valami latin zsolozsmát énekelnek hosszan elnyújtott, siri hangon...

A kápolna falain levő régi, kopott festmények életre kelnek erre a siri hangra és lelépnek onnan meztelen testek, angyalfejek és kilépnek vérző tagjaikkal a szent martyrok...

De mindezekről nem fél a leány.

A természet bátorrá nevelte ölen. Édes apja, a merész vadász, ha magával vitte kötelességszerű járásai közben a rengetegbe és igen sokszor magával vitte, el sem tűrte volna, hogy féljen. Még gyermek, de ne féljen - ugymond - senkitől, csak az istentől! Mert csak az isten hatalmas egyedül a Mindenségben. A többiek urak, koldusok, császárok porból vétettek és porrá válnak.

Lassanként esteledett.

A közeli bérceket áttetsző, finom augusztusi pára árnyékolta, s az erdőség alatt hazatérő gulyák kolompoltak.

A romok előtt Éva állt és intett a fiunak, hogy bátran jöjjön. Markolja meg botját, melyet az imént vágta, s tekintsen szét az omladványról. És ha ott látja leskelődni a paprikást, rohanja meg és kergesse el vitézül, hadd emlegesse, hogy egyszer parancsolni mert abban az erdőben, a mely neki nem idegen hely, hanem „haza”.

A fiu marokra fogta a botot és visszaintett a szemeivel. De hiába kutatták végig a sűrűséget, nem volt ott a rőtfeju erdősz.

- Fél a gyáva! - mondotta a leány és vigan felnevetett. Annál jobb neki, legalább kikerüli a verést. - Ferkó, mindennap kijövünk ide, csak úgy, mint eddig. Te erős vagy Ferkó; megvered.

A fiu fölgyürte kabátja ujját, s megforgatta izmos kézzel a somfa-botot.

- Agyonverem, Vicza!

- Nem, csak jól elvered, - javította ki a leány, s megfogva a fiu kezét, felvitte az omladékon a bástyára, mely valami ör-torony forma építmény gyanánt a kolostor nyugati szegletén állt. Tetejéről be lehetett látni a völgyet, az ingoványt, az egész falut, s tiszta időben a nagy messzeségben elmosódó „Királykő” szirtet is, honnan Király Domonkost, a hőslélkü gyergyói kapitányt lökték le hajdanán az alattomosan rajta ütő, gyáva szászok, s kapának ezen miserabilis causáért régeni főemberek - pars pro toto - egyenként ötven virgácsot Nagyságos Apaffy Mihál erdélyi fejedelem ő kigyelmitül „uti justitia et crudelis exempla fiat, canis mater! Dixi et scripsi in Giwla-Fejerwar, A. Dom. 1665.” Zentz Frigyes szász főember neve után ő Nagysága saját vaskos fejedelmi kezeivel irta oda: „magnissima sus scrofa haec Zentz”...

Midőn a tetőre értek, a leány haragosan kiáltott fel. Egy túskebikor elszakította az ujjaskáját, s épen a mellén. Most mindjárt kivillan a fehér bőre.

- Adj egy gombostűt! - mondta boszankodva.

- Honnan, ha nincs? - felelte zavartan a fiu és kivonta kezét a leányéból.

Leültek a kövekre.

Ferkó sipot faragott füzfa vesszőből - tölgylevelekből és kék sarkantyú virágból koszorút csinált a leány. Mikor készen volt, fejére tette és kifeszítette büszkén a mellét.

- Ide nézz, csacsi!

A fiu azonban nem nézett oda, hanem még mélyebben hajolt munkája fölé. A leány beharapta ajkait és villámgyorsan fogta össze mellén az elszakadt ujjast. No most! Ha a fiu felnéz, bizonyosan meglátta volna fejletlen, kövér kis mellét, de lám, milyen derék gyerek ez a Ferkó - nem nézett föl. Néhány pillanatnyi hallgatás után felugrott a kőről, s titkolódzva sugta a fiunak, hogy menjenek le innen egyenesen a kápolnába, a melynek belsejében még sohasem volt. Az ajtóig már sokszor elmerészkedett, de az semmi. Beljebb szeretne menni - lássa, mi van ott benn?

- Ne menjünk oda, Vicza, - intette a fiu, de a leány akkor már szaporán mászott lefelé a köveken és nem hallgatott rá. Megcsuszott, le-lesiklott a lábáról, de nem állott meg. A feslés még jobban kibomlott mellén, a fiu odabámult arra a helyre és ismét rákiáltott:

- Gyere vissza!

Rá sem ügyelt a leány. Kihevült, izgatott arczczal, lecsuszott harisnyával érkezett le a kápolna roskadozó bejáratához, s miközben visszarántotta harisnyáját egész a gömbölyű térdig, felnézett a fiura és durczásan rákiáltott:

- Maradj ott, ha félsz! Bánom is én...

- Nem azért mondom, - mentegetődzött a fiu, miközben macskaügyességgel lecsuszott a köveken s a kápolna előtt termett.

- Gyerünk be, - indítványozta a leány.

Ferkó vállat vont, s a földre nézett.

- Jól van, - dunyogta habozva, - de hátha baj ér...

- Nini! Csak nem hiszel te is a babonában?

- Abban nem, - mondotta gyorsan a fiú, s kicsit már szégyelte is a dolgot, - csak azért mondom, mert ha véletlenül leesik felülről néhány kő, vagy tégl... csuful járunk...

- Ugy? No, hát akkor egyedül megyek...

Azonban visszanézett, hogy jön-e utána Ferkó arra a titokzatos, csendes helyre, melytől a leáldozó nap épen most bucsuztatja sugarait. Aranyos, fényes a fal is, a levegő is és minden meleg. A leány belépett a kápolnába, s visszafojtott lélegzettel, nagy szemekkel tekintett körül. Szíve oly hevesen dobogott, hogy majdnem megijesztette, de azért nem hátrált meg. Kezében tartotta a fiú kezét, ki lesütött fejjel, megzavarodva állt mellette és ezt mormogta: „Forduljunk vissza”...

De a leány csak bámult.

Óh, be különös hely...

A falakon szivárványos napsugár reszket. A falakon, benn a homályos mélyedésekben, mozdulatlan, sárga keresztespókok ülnek hálók közepén. A falakon mindenféle régi képek, elfakulva, szétmállva, töredezve, finom penész erezetekkel befutva, itt-ott azonban ríktó tisztaságban. Itt egy szőke angyalfej, ott egy kéz, egy női láb, egy oltárszobor. Barna felhők látszanak az összevissza repedezett, százados menyezeten, s a szentély komor és barátság-talan. Az a hely azonban, a hol álltak, derült, meleg és fényes a napsugárban. A leány érezte az aranyos levegőt, mely hajával játszott és nem mert megmozdulni. A szent hely varázslata egészen megbüvölte. Ismét és ismét körüljártatta tágranyílt kék szemeit a képeken, s lassan-ként valami kiállhatatlan, tüzes forróságot érzett végig borzongani a tagjaiban... Kivörösödött arcát egyik vérhullám a másik után ostromolta, mintha mind odaverte volna ki dobogó szíve a vért. Óh, be különös hely... Egy angyalfej, egy asszonyi derék. Ott pálma levelek, s egy homályos, meztelen férfi test. Szentkép...

Türelmetlen szorítást érzett a kezén.

Gyorsan a fiúra nézett, ki visszanézte. Egy pillanatig egymásra bámultak. A fiú szemei égtek és utálatosak voltak...

- Ne bánts... - rebegte ijedt borzongással, s hevesen eltaszította kezéből a fiú kezét. A másik percben már kifutott a kápolnából és futott, futott tovább tüskén, köveken keresztül, egész az erdőszéléig. Ott kimerülten lerogyott inkább, semmint leült a földre és bevárta a fiút.

Azután hallgatva, másfelé tekintgetve lépegettek egymás mellett egészen hazáig, a hová napnyugtá után érkeztek meg.

És aztán nem volt emberi hatalom, a mely tovább is a faluban tartsa a fiút. Elmegy a gelenczei postamesterhez, ott ábc-ra tanítja a két kis fiúcskát, azután onnan egyenesen visszamegy Brassóba a kollégiumba és tanulni fog. Sokat, sokat fog tanulni, hogy mihamarabb ember legyen belőle. *Akkor* aztán majd ismét visszajön ide. Hamarább nem.

Midőn megcsókolta a notárius kezét, jószágos arczczal mondta neki a szürke ember:

- Itt maradhattál volna, édes fiam, egész nyáron.

A fiú tagadó mozdulattal, szinte ijedten rázta meg fejét, s lesütötte a szemeit, midőn a leányhoz lépett, hogy bucsut vegyen. Alig érintette keze a leányét, ki elhúzódott tőle és gyorsan félrenézett. Ferkó erre fölkapta fejét és daczosan felkiáltott:

- Isten áldja meg, édes bácsi! Isten áldjon meg, Vicza!

- Isten áldjon meg... - lehelte csendesen a leány.

A fiu felkapaszkodott a szekérre, a mely kidöcögött az országutra s a szomszédos Gelencze község felé kanyarodott. Nagypál Mózes egy darabig fejcsóválva nézett utána, aztán megfordult és fürkésző, nyugtalan szemekkel tekintett a leányra, ki a tornác sarkába huzódva, nagy buzgalommal, mélyen munkája fölé hajolva, varrogatta elszakadt ujjaskáját.

- Mi bajod van, gyermek?

A „gyermek” összerezzent, mosolygott, megvonogatta vállát és azt felelte:

- Semmi...

GYORGYE DRAGÁN.

Mikor a kis havasalji oláh falu birója több rendbeli piros czédulák között, bütykös ujjával, a Gyorgye Dragán czéduláját is megtapogatta, erősen megcsóválta rá fejét és így szólt a jegyzőhöz, kivel éppen a község ügyeit rendezgette:

- Gye dráku, notár - ugyan mit csinál ilyen málé szájuval a császár?

- Hadköteles, tehát behívták, - felelte a jegyző.

- Látom, hogy behívták, - dörmögte a bíró és feltolta bárányszőr kucsmáját a feje tetejére - de nem tudom, minek?

- Katonának.

- Ezt?... Ne tréfálj, notár fiam, nem lehet az! David, Jócea, Stevan, Gavrić, Onucz és a többiek elmehetnek; ezekkel nem vall szégyent a község, de Gyorgye! Miképpen álljunk elé Gyorgye Dragánnal, ezzel a fekete bivalylyal, he... ezzel a szegény ivadékkal? Pironkodjunk tán miatta a komisszió előtt, hogy ilyen oktan fiat szüle a község? Beszélj notár, lehet ez?

- Nem a te fiad, sem az enyém.

- Nem, nem, de a községé, tehát a mienk, - vitatta fájának makacs önfejtésével a bíró - apja-anya rég elhalálozván, a mi nyakunkon maradt. A község nevelte, a község tartja, a község teheneit őrzi nyáron, a község templomának harangját huzza télen és a község házának szobáit söpri. Nem igaz? Hát látod, notár, hogy a mienk. No már most egy ilyen féleszü ivadékkal álljunk az óbester ur ő méltósága, meg a többi ur színe elé? Mondom, szégyent vallunk.

- Ej, hát haza kergetik és megvan! - felelte vállat vonva a jegyző s összeszedte az asztalon heverő behívó czédulákat.

A bíró fejét rázta.

- Nem addig van a, don notár, - szólt neheztelve; - az óbester ur ő méltósága ismer engem; *ennél* a regimentnél voltam firer - hát ennek az *én* regimentemnek csak nem vihetek efféle félbenmaradt matériát! Majd rám szólna az óbester ur: ejnye, Ilia Rusz, hát ilyen smáren is terem a kend községiben? Mondom, szégyelném a dolgot.

A jegyző hóna alá csapta a hivatalos iratokat, föltette kalapját és jó napot kívánt a méltatlankodó bírónak.

- A parancs - parancs és punktum, - mondotta türelmetlenül, miközben kifelé tartott - Gyorgye Dragánt éppen úgy elé kell állítani, mint a többit. Csak egy módja van, hogy megszabaduljunk tőle.

- Halljam, mi? - kapott a szón a bíró.

- Ha fölme gyünk utána a havasra és agyonütjük, - felelte nevetve a jegyző s fürgén kiperdült a szobából, nehogy az izmos oláh bíró hátba találja ütni ezért a jó tanácsért.

A község feje végre is belátta, hogy egy akkora kolonczt, mint a mekkorára a havas Dragán Gyurit felnövesztette, kicsit bajos lenne úgy elsikkasztani, hogy a sorozó bizottság ne vegye észre a manipulációt. Bizonyos, hogy követelni fogják s nem igen volnának hajlandók méltányolni az ő büszkeségét, melylyel községe jó hírnevét szeretné megőrizni. Bár igaz, hogy ő nem tehet róla. Járatva Gyorgyet teletszaka az iskolába is, de biz azon nem fogott se a nád-pálcza, sem a betű. Ugy került ki tavasszal, árván, mint a hogy bement. A dáskel (tanító)

még azzal is fenyegetődött, hogy kidobja, ha megint a nyakára küldik, mert rontja ezen tökfes árva a többieket is. Folyton vihánczolnak vele, csipkedik és nem figyelmezik az oktatásra. Tehát tartsa otthon a község.

Persze, így aztán kimaradt az iskolából és véglegesen a havas gyermeke lett. Ott lepte meg, fenn valahol a tarfejű sziklák és az óriási erdei vadon bensejében a huszadik esztendő és el is hagyta. Két hét még idecsúszott s beleért a katonasorba is.

Mennie kell a többi legényekkel.

- No, holnap majd kiabrikolom, - dunyogta a bíró, miközben kilépett a község házából s megszuhogtatta somfa pálcáját a levegőben, muszáj, hogy formája legyen, muszáj, hogy tauglik legyen a boldogtalan. Ne hozzon szégyent a községre.

Ki is adta mindjárt a parancsolatot egy öreg birkásnak, ki éppen a havasra kecmelődött, hogy keresse meg a legényt és küldje le a faluba. Ott lesz fenn a „Sol-Mare” sziklái körül valahol, a manó tudja. De okvetlen meg kell találni és le kell küldeni, mert beszélni akar vele.

- De hiszen nem bolond a, hogy lejöjjön, ha megsejti a dolgot, - kaczagott csendesen az öreg.

- Nem kell neki szólni, - utasította a bíró - csak annyit mondj, hogy én parancsolom.

- Jó lesz uram, - biczentett fejével a birkás - de már hire ment a katonasornak odafenn a havason is. A legények tudják.

- No, ez ugyan nem tudja.

- Lehet, de nem bizonyos, - válaszolta az öreg. - Gyorgye ugyan nehéz fejű egy kicsit, de a süket cigány leánya, Maricza, nem nehézfejű. A leány birkát őriz odafenn s a milyen rongyos, csavargó teremtes - gondolom - szándékosan választotta ki magának ezt a fiút. Én legalább mindig együtt látom őket.

- Szeretője?

- Azt nem tudom, de együtt vannak. Ha már most Maricza besugta Gyorgye Dragánnak a dolgot, az úgy elbujik, hogy rá nem akad ítéletnapig ötven zsandár.

A bíró mosolygott.

- Majd elébujik, ha megéhezik.

- Majd eteti az a kis rongyos, ha megéhezik. Hanem megpróbálom, uram. Hátha lejön.

A bíró ezalatt gondolt egyet, mert úgy félvállról ekképen szólt még rá az öregre:

- Sose erőltessd fiam; lejön az magától is.

Titokban most már arra gondolt a község feje, hogy hátha csakugyan megijed a jámbor hadköteles és eltűnik valahol a rengeteg mélységeiben. Arról, hogy a hivatalos hatalom megtalálja, szó sincs. A „Sol-Mare” vadon, óriási. Ismeretlen, veszélyes, szűz föld. Kőszáli sasok és medvék birodalma, a hol nagyon el lehet bujni, főleg, ha ő - a bíró - sem igen töri magát a kereséssel. No, tőle bujkálhatna. El is maradhatna a szegény árva, legalább nem kellene miatta zsebre vágnia a komisszió gunyos megjegyzéseit, a mi ilyenkor bőven ki szokott járni. De hát szeretnek csufolkodni a nagyrangbeli tiszt urak a sorozásnál. Némelykor csak úgy harsog a terem a kaczagástól s ennek a levét jóformán mindig a község bírása iszsza meg. Egy-egy kajla fülért, görbe lábért, ludtalpért neki kell pironkodnia, mintha bizony a faluja összes hülyéit nem a felséges uristen, hanem ő teremtetten volna. Szóval, jól tenné ezen higfejű Gyorgye Dragán, ha neki szaladna a vadonnak és elbujna benne.

Ez a kegyes, bár önző óhajlás azonban nem teljesedett.

Dragán Gyuri másnap délfelé pontosan beállított a község házához, még pedig a batyuuskájával együtt. A bíró ebből látta, hogy a legény tudja, miért hívják.

- Hm... hát lejöttél, - szólt rá kedvetlenül.

- Lejöttem, domnule, - felelte tiszta, mély hangján a legény s szelid, kék szemeit bánatosan emelte a bíró mogorva arczára, a kinek végre is feltűnt ez a szomorúság. Egy pillanatig figyelemmel nézegette a hatalmas, fekete legényt (mi kár, hogy ereje a bivalyé, de szép feje csak a tyuk esztét birtokolja), azután rászólt:

- Mi lelt Gyorgye?

- Meghalt a Maricza, uram, - felelte szomorúan a legény.

- Ugy-e? Hát ezért jöttél le ilyen mindjárt, - dörögte roszkedvűen a bíró - aztán mikor halt meg?

- Tegnapelőtt éjjel.

- S ott tudtad hagyni?

- Ott, uram, mert már szaga van... - válaszolta egyszerűen a legény s megdöfkölte pálcájával a bocskora orrát.

*

Mintegy tíz nap múlva gyalogszerrel indultak a város felé, a hol a sorozás folyt. Elöl a bíró a nótáriussal, utánuk huszonkét oláh virágszál, tiszta fehér gyolcsban. Kucsmáik mellett csinált virágbokréta himbálódzott, szemük csillogott a duhaj bánattól, meg a pálinkától. Hármassal, négyesével összeölelkezve szédelegtek a falu eleje után s bár nótázás közben oly gyalázatosan rikoltoztak, hogy csak úgy visszhangzott bele a közeli erdő, a falu eleje egyszer sem fordult hátra, hogy elcsitítsa a lármát. „Vágóhidra menván, a legjámborabb marha is nagyokat bög...” bölcsekedett a nótárius kifakadására, a kit a rikoltozás már-már kihozott a sodrából.

- Ez a Gyuri még a legtöbbet ér, - vélekedett a jegyző - szegény, legalább tisztességesen viseli magát.

- Tudja is az, hová megyünk, - felelte kedvetlenül a bíró - majd kikapok érte az óbester urtól... előre szégyellem...

A jegyző gunyosan mosolygott.

- Persze, persze... A *te* óbestered be fog kukucskálni a Gyorgye fejébe s mindjárt roppantul fogja tudni, hogy Gyorgye Dragán buta.

A bíró meghökkent.

- Nini, ez igaz!... De, hogy is mondjam, - folytatta megzavarodva - nem értesz te a katonasághoz, don notár, tehát fogd be a szádat.

A jegyző ügyet sem vetett a gorombaságra.

- Fogadjunk egy pipa dohányba, hogy óbesteredet meg a komissziót éppen Dragán Gyuri miatt fogja kirázni a hideg. Már hogy örömeiben.

Néhány óra múlva kisült, hogy a jegyző jobban ért a katonasághoz, mint a bíró, bár ő csak „titular frájter”-ségig vitte rangban és tekintélyben. Mert midőn úgy dél felé a nagy tolongásban végre rájuk került a sor, s a sorozó bizottság elé furakodhattak: az ezredes szigorú szeme némán mérte végig a levetköztetett virágszálakat, az ezredorvos szárazon mondta ki a „tauglich” szót, a főhadnagy és az őrmesterek egykedvűen írták a törzskönyvi lapokat s a beasszentált virágszálakat oly katonás nyugalommal lökték ki a folyosóra, hogy egyik-másik

majdnem lehorzsolta orrával a kincstári meszet, mikor azonban Gyorgye Dragánra került a sor s a fiatal, olajbarna havasi oszlop-test odaállt gyönyörű, kemény izmaival a bizottság elé, az ezredes kedvtelve tekintett rá s meglepetve, örömmel harsogta:

- Sapperlot! Famoses Material!

Az ezredorvos nyelvével csettintett és megveregette tenyerével a legény meztelen vállát.

- Sehr schön, - ugymond - dreimal tauglich!

- Tyü, a ki áldója van! - lelkesedett a törzsőrmester.

S nézték, bámulták előlről-hátulról a legényt. Az engedett magával mindent tenni. Közönyösen, szeliden, bambán tévengett körül szeme a teremben; engedelmesen tűrte, hogy forgassák, tapogassák meztelen testét egyszerre ketten-hárman is a bizottság katonai tagjai közül. Valamely sötétbarnára patinázott görög félisten szobor se állta tompább nyugalommal a tömeg imádását, mint ő az urak zajos elismerését tagjai herkulési szépségeért. Mivelhogy fogalma sem volt róla, hogy tulajdonképpen miért dicsérik.

Az ezredes elismeréssel harsogta oda a birónak:

- Jól van, Ilia! Csak minél többet ebből a klassziszból.

- Ugy lesz, Herr Oberst, - felelte végképp megzavarodva a bíró s loholt kifelé az ajtón, mintha leforrázták volna. Ihol, ki látott ilyent! Azért dicsérik éppen, a ki miatt legjobban szurkolt. De hiszen... majd meglátják, hogy *mit* fogtak - derüljön ki csak egyszer, mi aprócska ész szigorog ebben a nagy koloncban.

Hát ez bizony elég hamar kiderült.

Zukkermann, a 13-ik kompánia gyérhaju őrmestere (neki osztották ki a „famoses material”-t) már a második hét végén rácsodálkozott a legényre. De úgy rácsodálkozott, hogy még káromkodni is elfelejtett. S körüljárta eközben hüledező elképpedéssel az oszloptestű legényt és bámulta, vizsgálta, nézegette. Azután dörzsölni kezdte feltolt sapkája alatt gyér hajzatát és akkorát kaczagott, hogy zengett bele a kaszánya.

- Mi baj, Zukkermann? - kérdezte csodálkozva a hadnagy.

Az őrmester rámutatott Gyorgye Dragánra és most már hivatalos komolysággal s a meggyőződés mélységes biztosságával így szólt:

- Melde gehorsamst, ez az oláh a legnagyobb ökör, akit valaha láttam.

Ez nagy szó volt. Zukkermann huszonkét esztendeje apja a 13-ik századnak; eszes, pontos, kitűnő katona, a századkiképzés és adminisztráció bonyolult dolgaiban valóságos orákulum. E mellett humánus, türelmes ember, bár felette igen lármás és illetlen száju. De türelmes és ez a fő. No, ha őt kihozta sodrából Gyorgye Dragán, ez szomorú dolog Gyorgye Dragánra.

A hadnagy ránézett a század élén álló hatalmas szál legényre. Milyen remek test... A legnagyobb szobrászok vésője alá való minta, szépségben, erőben tökéletes. Páratlanul kifejlődött izmai vastag kigyók gyanánt simulnak egymásra, ám azért arányos a legény, mint a királyfenyő. Vonásai világosak, szépek és mégis férfiasak. Semmi kivetni való rajta - *benne* azonban - ugymond Zukkermann - nincsen semmi. Hja, a legtöbb bronz félisten-szobrot üresen hagyja belül az öntőműhely...

- Renitens? - firtatta tovább a hadnagy.

Az őrmester fejét rázta.

- Nagyon ügyekszik... nagyon ügyekszik, de hat ballába és vagy tizenkét balkeze van.

Nem is ment vele semmire, hiába erőlködött. Gyorgye Dragánon nem fogott a katonai tudomány, bár úgy „ügyekezett”, hogy kiverte arcát az izzadság s beleremegett mind a két izmos térde. Az őrmester látta, mint kinlódik a jámbor oláh, hát nem bántotta. Kileste azonban a legelső alkalmat s a következő héten sikerült is neki megszabadulnia tőle. „Hüség, engedelmes, jószívű, szolgálatkész” stb. stb. jelentette az ezredirodában, midőn neszét vette, hogy az ezredes számára ugynevezett „Kuchel-Mádlí”-t keresnek a tiszt szolgái rangra alkalmas legények között. Víz hordani, házat őrizni, kosarat czipelni, csizmát subiczkolni az ezredes ur számára, pakkot vinni az ezredesné után, megmosni a kis kutyát, azután megfésülni, megsetáltatni - ki alkalmasabb e bizalmi állásra, mint Dragán Gyuri?

Oda is került, még az nap este.

Az ezredes első privátdinere hamarosan kioktatta. Dragán Gyuri elvégzett mindent szó nélkül. Egy betű nem sok, de annyi sem jött ki a száján. S nem szólt se másnap, sem harmadnap. Némán, pontosan végezte az elébe szabott cselédi munkát. Az ezredes meg volt vele elégedve. Az ezredesné - egy eleven, kicsi, bécsi szőke - nemkülönben.

- Nagy trotli szegény, de jó fiú, - mondta a delnő, midőn rájött, hogy Gyorgye szép feje belül egészen üres.

Egy nap aztán éppen akkor tekintett be a cselédszobába, midőn a legény, egy törpe széken ülve, öklére hajtott fejjel bámészkodott maga elé, a nélkül, hogy urnőjének a megjelenése legkevésbé is zavarta volna. Olyan volt, mint egy mozdulatlan, barna fatuskó. Még a szempillája sem rebbent, nemhogy felállt volna, a mint egy jól nevelt privátdinerhez illik s alázatosan kezet csókolt volna az ezredes feleségének. A hölgy egy pillanatig nézte.

- Vajjon lehetséges-e - gondolta fürkészve - hogy nincsen lelke?... - Aztán hangosan rászólt: - Mit csinálsz itt?

- Busulok, mariásza - felelte mély hangon az oláh.

- Miért busulsz?

- Ma négy hónapja, hogy Maricza meghalt.

- Ki volt az a Maricza?

- Maricza leány volt a hegyen - válaszolta csendesen a legény, s most már nagy lomhán felállt és levette fejről sipkáját is.

- Testvéred volt? - kérdezte diplomatikus óvatossággal a hölgy.

Az oláh fejét rázta.

- Nem volt. - Maricza cigány volt és mindig hozott meleg ételt. Egyszer aztán két napig nem hozott. Kerestem és egy árokban találtam. Meg volt halva. Elhajtottam róla a legyeket és kitakarítottam szájából a hangyákat, a mik rágyültek a nyálra.

- Ah, Gott!... - kiáltotta undorodva az ezredesné és becsapva a cselédszoba ajtaját, úgy elriadt onnan, mintha kigyóra lépett volna.

Benn, az elegáns női szalon félhomályában azonban magához tért, s mialatt keztyűjét kigombolta, valami különös, elégedett mosoly jelent meg duzzadt szájacskája körül. Majd el-tűnődve lehelte maga elé:

- Olyan, mint az állat - nincsen lelke...

Egy esztendő múlva fényes ünnepély volt az ezredparancsnok lakásán. A kivilágított termek megteltek csillogó katonai egyenruhákkal és színes asszonyi toilettekkel. Ott volt a brigadéros is; megjelent az apátplébános, a polgármester, a főispán is; valamennyi barátja és tisztelője a

tulbaldog ezredesnek, a ki ragyogó szemekkel fogadta a számtalan gratulációt, s egy fiatal ember szeles udvariasságával forgolódott vendégei körül.

Kis leánynyal ajándékozta meg jóságos kegyelme az alkotónak; annak a keresztelését ünnepelte ma öreg katona szíve végtelen gyönyörűségével. Gyermekek az ő házában, az ő korában - egy kis leány! Erős, piros, drága - óh be drága és be édes csöppség apai szívének ez a felséges kincse, felérő gögicsélő kicsiségében az egész nagy világgal!

A diszbe öltözött zenekar szebbnél-szebb darabokat játszott.

Mindenki mosolygott és szerencsét kívánt.

A hölgyek körülfogták a kissé még mindig sápadt ezredesné s elhalmozták virággal, bókkal, hizelgéssel. Egész udvar képződött a kerevet körül, melyen a fiatal mama ült, anyaságának egész szenvedő szépségében. A hölgyek áradozva dicsérték a kicsikét.

- Gyönyörű gyermek!

- Igazi angyal! Mily szelid, kék szemei vannak!

- S mily selymes, barna arcocskája...

Egy sovány, irigy őrnagyné titokban ezalatt azt sziszegte a mellette ülő auditornének:

- A gyermek fekete, mint egy kis ördög s valóságos oláh típus...

- Csitt, lelkem, - sugta vissza gonosz mosolylyal az auditorné - nem kell mindent észrevenni. De hol van a nap hőse?

Az őrnagyné kánya tekintete körülvillant a teremben, a hol tiz-tizenkét parádéba öltözött, fehérkötényes tisztiszolga hordta ezüst tálczákon a sokféle frissítőt, süteményt, csukorkát.

- A nap hőse nincs köztük, - mondotta epésen, gunynyal - bizonyosan szabadságolták.

- Skandál, ich sag dir... skandál.

A katonai zenekar harsány crescendója elnyomta a két kigyó sziszegését.

A fuvolák és kürtök zengése az összes termeket betöltötte, az épület leghátulso részén levő cselédszobába azonban csak egy-egy mély bugás, egy-egy élesebb kúrthang szűrődött be. Gyorgye Dragán jóformán semmit sem hallott a zenéből s tán azt sem tudta árva feje, hogy voltaképpen mi történik a háznál. Az ő bamba esze veleje nyugodt és egykedvű maradt. Szelid, kék szemei bánatos ürességgel tekintettek a cselédszoba földjén levő tányérok, tálak, üvegek és poharak tömegére, a miket mind neki kellett elmosogatni.

Néha-néha beugrott egy-egy tisztiszolga s letette elébe nagy sebtén az ünnepély színhelyéről kihozott üres tálakat.

- Siess Gyorgye... nincs elég edény...

Gyorgye Dragán lekuporodott a földre és mosogatott. Egyik-másik tálon még maradt oda-ragadva némi süteménymaradék - azt lenyalta. Egy kis édes crème, csukor-hab, csokoládé „gúsz” mindent lenyalt, bár egyik sem igen ízlett neki. De így gyorsabban haladt, mintha késsel kaparta volna. S lám, úgy sem látják, hogy kinyalja a tálakat, mint a kutya.

Vele senki sem gondol. Az egész ünneplő, fényes házban ő az utolsó személy.

De ezt csak ama rossz nyelvű asszonyságok gondolják: az őrnagyné, meg az auditorné s tán még egynehányan... mert ő, Gyorgye Dragán, bizony semmire sem gondol, csak a tálakra és az ezüst-késekre, melyekről az ételmaradékokat előbb rongygyal dörzsöli le, azután bedugja egy köpőláda forma edénybe, melyben a suroló kőport tartja. Azzal nagyszerűen ki lehet fényesíteni az ezüstöt.

El is határozta ezen munkája közben Gyorgye Dragán, hogy ezzel a kőporral fogja kifényesíteni azt az ezüst forintost is, melyet a mai keresztelési ünnepély örömére az ezredes ur ő méltóságától kapott. Urnőjétől ellenben nem kapott semmit, csak egy gyöngéd czirógatást az arczára.

- Vagy két piczulát pedig a mariásza is adhatott volna, - gondolta lomha duzzogással az oláh, miközben ismét kinyalt egy tálat.

ALKU A HAVAS ALATT.

Az októberi ősz már megsuhogtatta szárnyát a Czibles rengetegei fölött, midőn Vlász Sándor felesége hosszas nyomkodás után végre kiszenvedett az uristenben és árván hagyta urát, Mária leányát, meg a szegény portát, melynek földjén harmincz esztendei iparkodás után sem tudta virágba fakasztani a kívánatos módot. Hiába igyekezett, hiába reménykedett, az az akaratos plánta, melynek tápláló zsirja a pénz, csak nem akart terjedni, nőni, kivirulni, miképpen az ő jámbor asszonyi szive kívánta volna. A szomszédos telek fiatal gazdája, Popovics Graczián, bezzeg meghizik az anyaföld kövér belein; tán kétszáz forintokat is félretett már, egész vagyont a szerencsés ficzkó, mert kedvez neki a kegyelmes Jézus, nem úgy, mint másnak.

Egy reggel aztán nem sóhajtozott többet az asszony. Sápadt, vékony arczán megjelent az örökös nyugalom enyhe szelidsége, agyondolgozott, kérges, barna kezei mozdulatlanul pihentek a szőttes ágypokróczon.

Vlász keresztet vetett magára, egy darabig hallgatag nézte - kemény, fekete arczán egy pillanatra mintha a megindulás lágysága is megjelent volna - aztán fejére tette kucsmáját és hátat fordítva a halottnak, az udvarra lépett.

Ott Mária leánya hivogatta össze az elbódorgott libákat, hogy némi eleséget vessen nekik.

- Marucza - szólt rá csendesén az ember - eredj be a házba és maradj az anyád mellett, míg visszajövök a pópától.

Az izmos oláh leány apjára nézett s balkezeivel valamivel erősebben szorította csipőjéhez a szakajtót, melyből az eleséget szórta. A szakajtó kissé reszketett a kezében, előreálló, asszonyos melle gyorsabban emelkedett a színes ingváll alatt.

Vlász intett a fejével és vállat vont.

- Gyujtsd meg a két szentelt viaszgyertyát - folytatta tétovázó, mély hangon, miközben a kapunak indult s a falusi templom mellett levő papi házra mutatott - félóra múlva itt leszek a pópával.

A leány megvárta, míg apja nehezen lépkedő, hajlott alakját elnyelte a sűrű pászmákban mindent elborító reggeli köd, azután letette a szakajtót egy padkára, szép, barna szemeiből kitörölt egy könnyet a katrinczája sarkával és éppen be akart lépni a házba, midőn a szomszéd kerítés mellől rászólt egy illedelmes, komoly hang.

- Hallom, Marucza, hogy meghalt az anyád. Isten nyugosztalja szegényt, legalább nem szenved többet az apádtól.

A leány fejét rázta.

- Rosszat beszélsz apámról, Graczián...

Popovics Graczián szemei, melyek eddig a gyöngédség és szeretet kifejezésével kísérték a leány minden mozdulatát, most haragosan villantak abba az irányba, a merre Vlászát távozni látta.

- Igazat beszélek - mondotta nyersen - azért vagyok szomszéd, hogy tudjam, mi történik házatokban. No hát én tudom, hogy rossz ember az apád, de az Uristen majd elbánik vele, ha ő is odakerül, a hová az anyád... De nem azért szólitottalak meg, Marucza - folytatta szelidebb hangon a legény - hanem azért, hogy mivel most már egyedül állsz a világon, eljöhetnél házamba, hogy asszonya légy... és az én feleségem...

- Beszéld ezt apámnak - felelte a leány.
 - Apád nem szívelhet.
 - Leánya vagyok az apámnak s már sokszor mondtam, hogy csak azé lehetek, a kinek oda ád.
 - Apádnak irigykedő, csuf természete van. Hiszen ideadna, ha ki tudna fosztani cserébe, hogy betevő falatom ne maradjon, de tán még egy ingem se - csak hogy nem hagyom magam! Levetkeztetne csupasz bőrömig az apád, ha tehetné.
 - Már pedig az ő akarata ellenére nem lehetek a tied, Graczián - felelte egyszerűen a leány s fájának szenvedélytelen egykedvűségével nézett rá a legényre - ha ismered apámat, akkor tudod, hogy agyonütne, ha akarata ellenére merném átlépni küszöbödét.
 - Tudom, Mária - de ha szeretnél...
 - Nem gyülöllek.
 - De nem is szeretsz - sóhajtotta nyugtalanul a legény.
 - Engedelmes feleséged lennék attól a percztől kezdve, a mint a házádba lépnék. Te szeretnél és így minden jó volna. Te, vagy más, a kinek apám oda ád.
 - Milyen könnyen mondd...
 - Máskor is ezt mondtam és mindig ezt fogom mondani, mert nem szabad másképp beszélnem. De ha éppen tudni akarod... bár nem illik így beszélnem, most, a mikor ott benn halva fekszik az édes anyám... veled szivesebben élnék, mint mással, mert becsületes, jóra való ember vagy.
 - És szeretlek, Marucza! - kiáltotta hevesen a legény.
 - Elhiszem, Graczián, de ezt is az apámnak mondd és egyezz ki vele, ha tudsz. Isten áldjon! Be kell mennem, hogy meggyujtsam anyámnak a szentelt gyertyákat.
 - Hány van?
 - Kettő.
 - Nekem is van kettő. Egyszeriben átküldöm az öreg Nasztáziával, gyujtsd meg, Mária, ezeket is. Nem baj, ha tövig égnek. Anyádért nem sajnálom. Nyugodjék békességben; istenes, jó asszony volt szegény...
- A leány megköszönte s a nélkül, hogy álmodozó, nagy szeméit még egyszer a legényre emelte volna, a házába lépett.

*

A temetés után megtartott halotti toron az egész gyászoló gyülekezet megjelent. Ott volt a pópa, a dászkál, a nótárius családostul és valamennyi szomszéd, ismerős, rokon - azokat kivéve, a kik fennjártak valahol a havason s a gyászesetről talán csak hetek múlva fognak értesülni. Az összes szomszédok közül csak a fiatal Popovics Graczián nem jelent meg.

- Be van rendelve a méltóságos báróné jószágára - világosította fel a gyülekezetet a pópa, a ki rokona volt a legénynek. - A méltóságos báróné lovas stafétát küldött utána, mert hogy valami baja esett az idegen országbeli, drága Szultán bikának, kiért tizenkétszáz forintokat fizetett a kegyelmes asszony. Graczián öcsémén kívül, ki ott szolgált vagy hat esztendeig, senkit sem tűr maga mellett ezen idegen országbeli, drága állat. Hát ezért hívták. Különben nem férközhetne hozzá a barom doktor.
- Esze vagyon annak a drága állatnak - szólt meggyőződéssel a jegyző, miközben színültig rakta tányérját az illatos havasi bálmospól - s mi szörnyen kényes egy jószág!

- Az ám! - kiáltotta tele szájjal a tanító és csippentett tréfás kötekedéssel a szemeivel - csöpp hujja volt, hogy sovány tehenedet fel nem lökte a szarvaival... veled együtt. Szerencséd, hogy idejében elfuthattál.

- Ez csak megjárna - intett fejével a jegyző - de a kegyelmes báróné ugyancsak leszidott, hogy be mertem menni tehenemmel a hátulsó kis udvarra. Mert hogy, ugymond, nem afféle kóczos jószágnak való azon idegen országbéli, finom állat. S jól leszidta az udvarbirót is, meg a béreseket is. Azt mondom: kemény egy asszony.

- De jó szive van - bólintott kenetteljesen a pópa s megsimogatta vastag tenyerével a szakállát, mely mellét verte - meg tudja becsülni a szorgalmas embert és meg is jutalmazza. Graczián öcsémnek két tehenet ajándékozott; híres faj-tehén mind a kettő, egyik szebb, mint a másik. Ára sincs az ilyen becses jószágnak s már egy is igazi kincs, hát még kettő! S Graczián öcsém szabadon bemehet velök a kis udvarra, a mikor neki tetszik, mert a kegyelmes asszony megengedte. Nem vetek bele öt kicsi esztendőt s gazdaggá teszi öcsémet ez a két gyönyörű jószág.

A gyülekezet helybenhagyólag integetett. Némelyek ittak, mások hangos beszélgetésbe elegyedtek a szomszédaikkal. A pálinka gőze összevegyült a sűrűn felszálló pipafüsttel s rosszszagu felhőbe burkolta a mestergerendáról lecsüngő garasos petróleum lámpát.

Graczián teheneinek emlegetése nehezen esett Vlászának szívének. Ajkairól az irigység halk sóhaja röppest el, miközben legörbülő bajuszát rágta.

- Fenn is hordja tehenei miatt az orrát... - mormogta inkább a poharába, mely színig telt pálinkával.

A nagy pintes korsót Mária leánya kezelte. Egykedvű, közönyös tekintettel töltögette a poharakat s kínálgatódzott a terített asztalra rakott ennivalókkal. Étel kevés fogyott, pálinka annál több. Félni kellett, hogy elég se léssen s a boltos nem ad többet. Felül van tíz pengő a Vlászának adóssága a pálinkáért, cukorért, lisztért, sóért, meg mi egyébért s most a temetés is majdnem harmincz pengő forintba került. Kölcsönpénz a pópátul ez is, különben temetetlen maradt volna a szegény lélek, kinek most halotti torát üli a lármás gyülekezet.

A pópának jó füle volt; meghallotta Vlászának irigykedő morgását és azonnal hozzá fordult.

- Graczián öcsém nem hordja fenn az orrát - dorgálta fejét rázva az ember - különben nem akarná elvenni leányodat.

- Nem kínálom a nyakára... - dörmögte Vlászának.

- Pedig jól járnátok, édes fiam - te is, a lányod is. Gondold meg, hogy szegény ember vagy, adósságod van, házsártos természetű vagy és nem szereted a dolgot, azért nem ment semmire a feleséged, bár eleget igyekezett. Idestova dobra kerül a holmid, aztán elmehetsz nap-számosnak, vagy béresnek - ha gazdát találsz - a leányoddal.

- Gracziánnak még sem adom - felelte Vlászának.

- Már ugyan miért nem adnád?

- Azért, mert foghegyről beszél velem. Már pedig a ki házam virágát, Maruczát akarja, az másképp nézzen rám...

A pópa leintett a kezével.

- Hagyd el, édes fiam - mondotta szelid, dorgáló hangon - én se sokra nézlek, mert dologtalan, lusta, irigykedő naplopó vagy, de mégis itt vagyok a házában és megizilem italodat. Gracziánnak igaza van, ha rossz szemmel tekint rád - egyebet nem érdemelsz egy olyan szor-

galmas, józan, okos és módos legénytől, mint ő - de azért mégis elvenné a leányodat, mert szereti s téged is eltartana holtig, bár csak kolonc lennél a nyakán. Tehát mit felelsz?

Vlásza egy hajtásra kiürítette poharát, azután megtörölte száját a keze fejével és így szólt:

- Mondd meg Gracziánnak, atyám, hogy járjon más leány után, különben baj lesz. Inkább a vályogvető cigánynak adom, mint neki.

- Szamár vagy édes fiam. Öcsém az egyetlen, a ki pénz nélkül is elveszi leányodat. Több ilyen bolondot nem kapsz.

- Majd kapok Bukarestben - felelte daczosan Vlászsa, miközben felállt a pópa mellől és feljebb csavarta a már-már alig pislogó lámpát. - Marucza leányom aranyat ér...

- El akarod adni a bojároknek?

- Majd elvállik...

- Hát hiszen kitelik tőled az ilyen gyalázatosság - mondotta bosszankodva a pópa s lenézte vállán keresztül az embert - de el is viszi érte lelkedet az ördög, ha ugyan ki nem okád a föld.

A jegyző ezalatt összecsókolódzott a tanítóval. Az elfogyasztott pálinka megtette kötelességét. A gyülekezet lerészegedett és össze-vissza beszélt, lármázott, röhögött, hangos lett tőle a ház. Az asztalterítő megtelt ételmaradékkal. Egy pálinka tócsában Rusz Ilia bozontos feje nyugodott, ki arról volt híres a havasok alatt, hogy ő tudja készíteni a legjobb turót s az ő szeplős, szőrös kezei alól kerül ki a legfehérebb és legpuhább gyapju. Kurta pipáját a tanító vette ki szájából s mivel még égett benne a csipő fogarasi dohány, tovább szívta.

- Jövő héten én is Iliára bízom nyolcz birkámat - dadogta nehéz nyelvvel s rácsapott a pálinkatócsában horkoló fejre.

- Nem mindig ünnep - motyogta a jegyző - tavalyiban én is kezére adtam hatot, de még a bőrüket se láttam. Mert hogy megette őket a farkas. Kétszáz egynéhány birka közül éppen az én hat birkámat... nem furcsa, mi? Azóta nem hiszek ennek a kutyának...

S ő is jól megránczigálta a horkoló fejet, de olyan részeg volt már a turó és gyapju havasi mestere, hogy még erre a gorombaságra sem ébredt föl. Érzéketlenül aludta állati mély álmát; a legkeményebb diót is föl lehetett volna törni a fején.

A pópa figyelemmel kísérte az ittas gyülekezetet. Ő maga alig ivott, a többieket azonban biztatta. A kinek kiürült a pohara, megtöltötte.

- Adj még ennek a derék embernek, Marucza - szólogatott oda a leánynak, ki elálmosodva s már maga is jócskán mámoros fejjel járt-kelt a szobában a pálinkával. - Adj ennek is... meg ennek is... Hadd igyanak! S most tölts nekem is és magadnak is egy pohárával. Ki akarom inni egészségedre, leányom, valamiképen te is kiiszod poharadat az én egészségemre.

- Igen atyám! - felelte engedelmesen a leány.

Megtöltött két poharat, az egyiket átnyújtotta a pópának, a másikat éppen akkor emelte ajkaihoz, midőn apja lefordult a székről és holtrészegen gurult az asztal alá.

- Apád elkészült - mondotta elégedett, ravasz mosolylyal a pópa és megsimogatta a leány gömbölyű, kemény vállát - idd ki egészségemre a poharadat.

A leány behunyta szemét és kiitta a pálinkát. Azután összerázkódva, zavaros, tétovázó tekintettel nézett a pópa szemei közé, a ki kezébe vette a kezét s egy gyors pillantást vetve az ordító gyülekezetre, kivezette a szobából.

*

Nyolczad napra már a havas alja is szép fehér volt. A hó lassan, szállingózva, de majdnem szünet nélkül hullott s a mélyebben fekvő vágásokból már el sem takarodott. A házfedelelek zsuppján még nem maradt meg, a szegényes porták végébe rakott szalma-kazlakon azonban már megállt és ott is fog maradni hat hónapig.

E nyolczadnap reggelén a templom mellett levő papi ház ajtaja már hat óra előtt kinyílt s egykét ott állingáló falusi oláh bámulatára, maga a nagytiszteletű pópa lépett ki rajta. Az emberek levették kucsmáikat s alázatosan köszöntötték, a pópa azonban ügyet sem vetett rájuk. Nyakára huzta kabátja prémjét, hóna alá fogta vastag, rézgombos botját s hátat fordítva az alázatosan köszöngető embereknek, egyenesen a Vlászsa Sándor portája felé tartott.

Az utczára szolgáló kapu nyitva volt, beléphetett. A ház ajtaján sem kellett zörgetnie; nem volt bezárva az sem. Jöhetett, mehetett, a ki akart - Vlászának nincs félteni valója a portán, melynek minden sarkából az elhagyatottság és a nyomoruság rikoltozta szembe a látogatót. A tyukok a tüzhelyen ültek - nyolcz nap óta hideg volt ez a tüzhely - és riadt kodácsolással ugráltak le a szemetes földre, midőn a pópa belépett és megkopogtatta nyugodt, biztos kézzel a baloldali, egyetlen lakószobába vezető ajtót. Azután belépett, letette fővegét az asztalra s anélkül, hogy Vlászsa fenyegető, komor arczát különösebb figyelemre méltatta volna, minden bevezetés nélkül így szólt:

- Azért jöttem, hogy halljam, mit fogsz csinálni? Megjött-e már az eszed vagy még várni kell, a mig megjön?

- Megmondtam, hogy mit csinállok - felelte sötéten Vlászsa.

A pópa hidegen tekintett rá.

- Ne feledd, édes fiam, hogy leányodat én vittem el házadból, én vezettem a magam házába, én fogom kihirdetni Graczián öcsém a templomban, én fogom őket összeesketni. Leányod és Graczián ártatlanok. Én igazitom a dolgot, mert azt akarom, hogy egymáséi legyenek - szeretem derék öcsémet és javát akarom leányodnak - de meg akarom menteni a te lelkedet is a pokoltól, a hová biztosan lekerült volna. Eladni gyermekedet a bojároknak... pénzért, Bukarestben... gyalázatosság! S tőled, hiszem, kitelt volna, mert istentelen, komisz ember vagy. De ha még meghagyott egy csepp értelmes velőt az ital, akkor láthatod, hogy nem azokkal, hanem velem kell leszámolnod.

- Veled nincs bajom - mormogta elutasítva az ember.

- Hallgass rám, Vlászsa - folytatta szelidebb hangon a pópa - ha végrehajtod, a mit oktalan fejedben forgatsz és le találod löni Gracziánt, vagy a leányodat, mert sejtem, hogy valami efféle czudarságra gondolsz...

Vlászsa habozás nélkül intett.

- Igen, atyám - szólt fenyegetve - meg fogom büntetni őket. Gracziánt, a miért akaratom ellenére lopja el leányomat és Maruczát, a ki házadban van és inkább összeadja magát ellenségemmel, semhogy visszatérne hozzám, ki apja vagyok.

- Leányod visszajönne, ha engedném, de nem engedem. Érts szót, édes fiam: *én* nem engedem.

- Kiszökhett volna házadból, ha akart volna...

- Feleségem és leányaim vigyáznak rá, mert így rendeltem. Nem tűröm, hogy pizsokba taszítsd gyermekedet, kinek a lelkével én parancsolok. Hallod-e, Vlászsa - én, a papod és urad vagyok a szent Jézusban. És most - folytatta szilárd hangon a pópa, miközben felállt a székről és beleakasztotta átható tekintetét a Vlászsa szemébe - tudodra adom, hogy utoljára vagyok

itt. Nyolcz nap óta ma harmadszor léptem át a küszöböt, de ha ma sem engedsz az okos szónak, vasárnap reggel, Istentől kapott hatalmamnál fogva, kiátkozlak a templomban.

Vlásza megrezzent erre a fenyegetésre. Tudta, hogy mi vár rá, ha a pópa beváltja, a mivel fenyegeti.

- Mit tegyek? - kérdezte meghunyászkodva, bizonytalan hangon s távolabb huzódott a paptól.

- Egyezz bele, hogy kedves rokonom, Graczián, feleségül vegye leányodat.

- Soha! - kiáltotta hirtelen újra fellobbanó szenvedélylyel az ember és rácsapott öklével az asztalra - Graczián semmibe vesz, mint egy kutyát, no hát én majd megmutatom neki, hogy apja vagyok a leányomnak és inkább agyonütöm, semhogy egy ilyen kevély uri bitang vegye le fejről a pártát!

- Mit mondtál, Vlász?

- Azt, hogy rokonod, Graczián, cseléd volt a kegyelmes báróné jószágán, de a kegyelmes asszony cselédje... Ezért kapta a sok pénzt, meg a két drága tehenet, nem a szorgalmáért. Ilyen ember ne merjen engem lenézni, mert az istenre mondom -

A pópa rákiáltott.

- Hallgass eszeveszett! Nem elég, hogy úgy viselkedel, mint egy bolond, de még rágalmazol is?

- Igazság, a mit mondok.

- Mi közöd hozzá? Azt akarod, hogy tömlöczbe kerülj mosdatlan nyelved miatt? Köszönd a leányodnak, hogy úgy teszek, mintha semmit sem hallottam volna. S most siessünk, mert nincs időm. Beleegyezel a házasságba, vagy... végrehajtsam, a mit kimondtam?

Vlásza azonnal lecsillapodott. A pópa hatalmas megmérhetetlen a havasok fiainak vallásos lelke fölött, melyet a babona és a miszticizmus iránt való félnék tisztelet vezérel legfőképpen.

- Várj még, atyám... - dunnyogta engedékenyebb hajlandósággal s a földre nézett, mialatt beszélt - azt akarod, hogy engedjek: de gondold meg, hogy Marucza legszebb leány falunkban s még azon túl is.

- Tudom, édes fiam - hagyta rá a pópa - el is határoztam, hogy azon harmincz forintokat, melyeket megboldogult feleséged temetésekor kölcsönöztem, elengedem neked.

- Marucza leányom - folytatta Vlász - egészséges, erős, munkabíró. Szeretőnek is kívánatos, mert szép formái vannak, hites asszonynak is kívánatos, mert rendben fogja tartani a rokonod házat, jó ételeket tud főzni és akár két gyermeket is szoptathat egyszerre.

- Igaz, édes fiam. Tehát kifizetjük adósságodat a boltosnál is.

- Ha leányom Graczián házában lesz, házam üres marad, asszonyt kell hoznom bele, különben minden elpusztul és még egy kanál meleg leves sem kerül asztalomra. Nem lehetek egyedül, bár a lakodalom, az új asszony, legalább ötven... mondom, vagy hatvan pengő forintba kerül.

A pópa beleegyezőleg intett.

- Ugy van, édes fiam. Graczián ki fogja neked fizetni az ötven forintokat, én pedig összeketlek új feleségeddel két forintért.

- Egy forintért, atyám - alkudott az ember.

- Legyen egy forint ötven krajczár.

- Legyen egy forint husz.
 - Nem bánom, legyen egy forint husz, de csak azért, hogy lásd, hogy jó vagyok hozzád, a miért végre megjött az eszed. És most, azt hiszem, megegyeztünk? Kivánsz még valamit, édes fiam?
 - Igen, - dörmögte Vlászka s félszemmel a pópára sandított - Marucza leányom, azt hiszem, megér egy tehenet...
 - Egy tehenet?
 - Igen egy tehenet, de nem ilyen felénk való jószágot értek, hanem a milyeneket Graczián a kegyelmes asszonytól kapott.
 - Ohó!
 - Mondom neked atyám és gazember legyen a nevem, ha megmáshatom: vagy ideadja Graczián ama két idegen országbéli tehenet, kiket a kegyelmes asszonytól kapott, vagy visszaadjátok a leányomat.
 - Ostoba! - rivalt rá haraggal a pópa - így nem alkuszunk.
 - Te monád, atyám - felelte daczosan az oláh.
 - Két tehenet? Azt a két tehenet... s főleg a nagyobbikat, a melyik borjas. Megörültél?
 - Mondom, hogy leányom megér két tehenet.
 - Az imént egyről beszéltél.
 - Kettőt értettem.
 - Ugy? Nohát hallgass ide, fiam - szólt rövid szünet után a pópa s fejére téve fővegét, kezébe vette botját és megindult az ajtó felé - ha még ma este, értsd... még ma este, megcsókolod Graczián öcsémet és kezébe teszed a leányod kezét, tiszta szívvvel a magad akaratából: akkor ráveszem kedves rokonomat, hogy az egyik tehenet neked ajándékozza.
 - Melyiket? - kérdezte gyorsan az oláh s megcsillant sóvár fénynyel a szeme.
 - A kisebbiket.
 - Nem, nem, atyám, így nem alkuszom! Marucza van olyan szép leánynak, mint jószágnak a nagyobbik tehén. Legyen ráadás a borju. Egy szó, mint száz, kimondtam és ebből nem engedek.
- A pópa megfenyegette botjával az embert.
- Nagy tolvaj vagy, Vlászka, de most az egyszer nem bánom, legyen. Hanem ha meg mered szegni az alkut -
 - Mondám, hogy gazember legyen a nevem, - fogadkozott hízlgő, sunyi tekintettel az oláh és szájához emelte a pópa kezét - hajtsátok udvaromba a nagyobbik tehenet és még ma össze-csókolódozom Gracziánnal.
 - Ugy legyen! - biczentett fejével a pópa.
- Vlászka kikisérté.
- Öcséd jó vásárt csinált - mondotta kezeit dörzsölve és hangosan, jókedvűen fölnevetett - Marucza leányomnak egy csókja megér egy borjut...
 - Fogd be a szádat, édes fiam, mert becsapom! - szólt rá félig komolyan, félig mosolyogva a pópa, mialatt keresztül ment a gízgazos udvaron s az utcára lépve, a parochia felé indult.

A TISZTELETES ASSZONY LEÁNYA.

Ugy az ősz közepéig még csak elhuzta valahogy a tiszteletes asszony. De midőn egy-egy gyöngye szélcsapásra ezrével szállongtak már a falevelek, s a *Királykő* vörhenyes sziklakupja eltűnt az őszi köd sűrű párázatában, a tiszteletes ur egyszerű parochiáján mindenkinek a szíve megtelt szorongó sejtelemmel. A jó néni fekete kendős, száraz, magas alakja bizony aligha fog immár megjelenni a parochia udvarán, hogy rendet tegyen, vagy a kertben, hogy letakar-tassa a rózsákat és serényebb dologra intse a tereferéző cselédeket.

Az utcán labdázó kis diákokat elküldte onnan a doktor. „Ne lármázzatok, fiacskáim, beteg a tiszteletes asszony.” - S a kis legények nem is lármáztak, hanem kivonultak szépen a rétre. Ott sem libbent már pillangó a jószagu zsályák fölött; dér csillogott a sárguló füveken, s a hegyekről leszivárgó októberi köd nehezedett lomha pászmákban a nádas közt bujkáló patak fölé.

Bizony nem birta tovább a tiszteletes asszony, bizony nem birta...

Lefeküdt egy délután, úgy uzsonna táján, az ágyasházába és nem tudott megmozdulni, bár - ugymond - nem fáj különösképpen testének semmi része. Lesoványodott, szenvedő arcán azonban ott égett az a félelmes, vörös folt, mely ellen hiába való az emberi okos agyvelő minden próbálkozása, - szemeiben még megvolt a nyájas, kedves fény, mely megvilágította arcának valamikoriban szép vonásait, de már csak igen gyengén, alig észrevehetően nyílt lélegzetre ajka és napok óta nem is köhögött többé: nem birta azt sem. Férje, a tiszteletes ur, üldögélt betegágya mellett és menyasszony-leánya, Klára. Együtt vigasztalgatták a nénit is, egymást is. Egymást főleg, mert a tiszteletes ur szakállas, fekete arcán titokban mindegyre lepergett egy-egy könyecsepp.

A doktor, kit hatalmas alakja miatt a tiszteletes ur házában már akkor Herkulesnek hívott mindenki, midőn egyetemi hallgató korában a hátulsó kis kerti-szobácska lakója, s a néni engedelmese „kosztosa” volt - nem vigasztalt senkit. Vastag ökle ellenben sokszor összeszorult; szép, tiszta arcán, melyet majdnem bronz-szinű patinával vont be egy két évig tartó külföldi ut, keserűség és a tehetetlenség fájdalmas fölindulása váltakozott. Tudomány, akarat, jó szívet - mit ér? Segíteni szeretne és imhol ott kell állania a szegény néni betegágya mellett, a nélkül, hogy meg tudná akadályozni romboló munkájában az enyészetet.

A tiszteletes asszony hol reá, hol leányára emelte fáradt szemeit. S mintha e közben egy halk sóhaj is ellebbent volna ajkairól... Talán a multa gondolt, - talán a jövőre. Óh, bizonynyal inkább a multa, mely nem váltotta valóra szívének álmát, pedig be mosolygó reménységet aranyozott be ez az édes anyai álom. Hiába, - másképp történt. Klára nem látszott vonzódni Herkuleshez s az oszlop-doktor sem igen árulta el - talán éppen a leány közönye miatt, a melyet lehetetlenség volt észre nem venni - hogy többet érzett, ha ugyan érzett, iránta, tiszteletnél. Klára másnak nyújtotta kezét s mire Herkules hazaérkezett a külföldről, már menyasszony volt.

A vőlegény kicsinyt rövidlátó, pedans és hallgatag fiatal ember, de korrekt és pontos, mint egy chronométer. Professzor volt egyik budapesti főiskolában, s a legkitünőbb linguisták egyike, bár mindig kifogástalanul szabott öltözékben jelent meg, s a cipője sarka sem volt félre nyomva. A tiszteletes ur sürgönyére harmadnap ő is megérkezett s most már négyesben virrasztottak a néni mellett. A fiatal ember gyakran megtörülgette szemüvegét. Ajaka el-lágyult, vigasztaló szavait elfogultan, nehezen füzte igen rossz mondatokba, de e rossz mondatokkal azonnal megnyerte az oszlop-doktor rokonszenvét. Kezét nyújtotta neki s néhány értelmetlen ígét mormogva szakállába a középfaju, de többnyire becsületes emberekről, meg-

szorította a fiatal tanár keskeny, hideg kezét. A vőlegény menyasszonyához fordult és suttogó hangon bátorította:

- Legyen erős Klára... legyen erős...

A leány beszívott ajakkal, különös tekintettel bámult reá.

- Oh, én édes anyám... - lehelte könnybe lábadt szemmel.

- Isten akarja... - mondta érzékenyen a tanár.

- Kérem, ne vigasztaljon! - felelte most már szárazon, majdnem ingerülten a leány, s hátat fordítva vőlegényének, szobájába futott. Egy ideig hangtalan, fájdalmas zokogással járt-kelt a hófehér szobáskában, azután megállt, felszárította könnyeit és ösztönszerűen, egy benső kényszer zsarnoki parancsára nézett a tükörbe, melyből egy nagyon halavány, de nagyon csinos leányarc tekintett rá. Finom, kis szája kinyílt e félig öntudatlan vizsgálat közben... sok levegőre volt szüksége. Melle hevesen szállt és emelkedett. Szemei elhomályosodva, félénk reménykedéssel tapadtak arcának mására, hátha eltűnt róla az a még alig látható, gyöngye piros foltocska, mely nem az asszonyiség gerjedelmének természetes jele, hanem a halálé... a halálé... S a leány rémülten, egész testében összerázkódva rogyott e villámgyors szemle után a tükör mellett lévő székre. Halántékaiban oly sebesen ömlött a vér, hogy majdnem elfogta agyától az eszméletet. Mert ott volt az a folt most is és holnap is ott lesz... Ugyanolyan, mint a minőt édesanyjának arcáról nemsokára le fog törölni az örökös megenyhülés. A néni el volt rá készülve. Ősz feje mozdulatlanul nyugodott a párnák fehérségében. Délután intett, hogy szólni akar. A tiszteletes ur reszkető szájjal, megtörve ellenkezett: nem, nem...

- Nem szabad, lelkem - motyogta végtelen gyöngédséggel.

A néni szeliden mosolygott s a tiszta lelkek megható, szent nyugalmaival mondotta el férjének utolsó kívánságát.

- Elmegyek fiam, de ne busulj, nem maradsz egyedül. Itt lesz Klárka helyettem egy darabig, ő mindent tud, hogyan kell. Elvégzi ügyesen, a mire szükséged lesz. Rendben tartja a fehérneműt, ügyel a házra és a cselédekre. Fölvarrja kabátodra a gombot is, ha leszakad, csak szólj neki édes fiam, mintha nekem mondanád. A temetésre ne költsetek sokat. Az első szobából vitessétek ki a zongorát, de ügyeljetek, nehogy leejtsék, mert milyen kár lesz... Nyolcz gyertya égjen. Virágot nem kell venni. A mi kevés megmaradt a kertben, össze kell szedni és jó lesz. A piacon drága; husz krajczárt is elkérnek egy tű rezedáért, s még csak nem is valami szép...

Estefelé még egyszer megszólalt.

- Az éneklő diákoknak adj négy forintot, édes fiam, és kalácsot is szegess. Klárka tudja, hol áll. Egy kis meleg kávét is adhatsz. Némelyik még most is vékonyka köntösben jár, - jól fog nekik esni, ha majd visszajöttek...

S mialatt a zokogó öreg ember letérdelt az ágya mellé, a tiszteletes asszony felsóhajtott s az Ur irgalmába ajánlva lelkét, csendesen kisenvedett.

*

A temetés után mintegy hat hét múlva megvolt az esküvő is. Az elhunyt így kívánta, tehát így lett. Kevesen jelentek meg rajta. A professzor-vőlegény tanuja a polgármester volt, a kivel valamelyes rokonságban állott, a menyasszonyé Herkules, a doktor. Az öreg tiszteletes nem ment el. Ugy járt-kelt szegény öreg a temetés óta a tágas, üres, - óh, be üres! - pap-lakban, mint egy álomjáró. Ima nem vigasztalta, megnyugvás nem enyhítette becsületes szíve szomorúságát. Hol az ebédlőbe ment, hol a konyhába nézett ki... míg észrevette magát s visszafordulva magára zárta szobája ajtaját, hogy a pilláira felszivárgó forró könnyeket ne lássa senki.

A tiszteletes asszony leánya sápadt volt, mint a halott. Az egész szertartás alatt egyetlen egyszer sem nézett a vőlegényére, vagy a doktorra, a ki nyugodt és hideg volt most is, mint egy bronzból öntött oszlop, bár egy-egy pillanatra rajta felejtette szemeit a sápadt menyasszonyon.

- Rossz kedve van, Klárika... - mondotta neki.

- Csalódik.

- Lásd, most már őszintén sajnálom - folytatta udvariasan a doktor - hogy nem rokonszenvezett velem; megvallom, szívesen cserélnék helyet a vőlegényével...

- Köszönöm, - felelte kiméletlenül a leány - ezt a banális megjegyzést minden esküvőn minden menyasszonynak el szokás mondani. Meglepett volna, ha elkerülöm.

A férfi beharapta az ajkait és hallgatott. A szertartás után mindnyájan aláírták az anyakönyvet s lehaladva a polgármesteri hivatal lépcsőin, a protestáns templomba kellett volna indulni, a hol az öreg tiszteletes pap-társa várakozott az új házasságokra. A fiatal asszony azonban röviden kijelentette, hogy nem akar a templomba menni. Hajtsanak haza. Az új férj megrökönyödve kérlelte: „Klárikám, édesem, nem szabad rossz tréfát csinálni a tiszteletes urral, a ki várakozik ránk.”

- Nem megyek! - felelte határozottan az új asszony s Herkuleshez fordulva, karjába fűzte karját - vezessen a kocsihoz, haza *akarov* menni.

Ez parancs volt. Herkules szótlánul engedelmeskedett. Az új férj megzavarodva, boszus szemekkel tekintett a gyorsan tovarobogó bérkocsi után, majd ő is becsapta maga után kocsija ajtaját s a templomba hajtatott, hogy feleségének ez első, érthetetlen és éppen nem ártatlan természetű szeszélyét valamiképpen kimentse a várakozó lelkész előtt.

Midőn néhány nap múlva az új pár lakhelyére, Budapestre készült, a bucsuzásnál a fiatal asszony egész csomó kiállhatatlan rendelkezéssel és követelődzéssel ejtette kétségbe a különben mennyei türelmű professzort, a ki a folytonos apró szekatura okát képtelen volt kitalálni. Ugy hitte, mindezt a válás okozza. Később majd másképp lesz s Klárika végre is be fogja látni, hogy egy főreáliskolai tanárnak nem az a hivatása, hogy minden öt perczen a felesége viszás rendelkezésein törje fejét. Szívesen megtesz mindent; szereti ezt a szép, fehér virágot, de már sok egy kicsit a jóból és a fenséges logika vakmerő kigunyolásából. Fittyet hány neki az asszony, s ez nincs rendén.

Herkules a vasuti indóházba is kikísérte őket. Az új asszony ott már szertelenül vidámnak mutatkozott. Mintha egész lényét kicserélte volna - férjének öröme - valamely jótékony tündér. Tréfálgozott, nevetett; ajkain pajzán mosoly, szemeiben a jókedv - vagy talán egy benső, ördögi láz - tüze ragyogott oly kicsapongó szilajsággal, mely már-már a kényes határok szélén kalandozott, a professzort azonban végtelen boldoggá tette. Mennyi „invenczió”, mennyi „esprit”, mennyi „cheerful disposition” és mennyi „favour” - gondolta lelkesedéssel a derék linguista.

- Komédiázik... miért? - kérdezte magától a doktor.

Néhány perc múlva bucsuzni kellett. A professzor fölragadta az utazótáskát és előre sietett. Az asszony ezalatt kezét nyújtotta Herkulesnek és halk hangon, rosszindulatu, gunyos mosollyal így szólt:

- Tudom, hogy nemsokára meglátogat...

- Ha megengedi - felelte csodálkozva a férfi.

- Vár is ön arra! A leánynyal szemben nem volt bátorsága... Csodálnám, ha az *asszonnyal* szemben sem volna - válaszolta élesen a fiatal asszony és a perronra sietve, férje segélyével, a vasuti kocsiba szállt.

Öt percz múlva a vonat kirobogott a pályaudvarról, Herkules nyugalma azonban még ötven percz múlva sem tért vissza. Mi történt? - kérdezte magától másnap is, harmadnap is... és azután minden nap, a nélkül, hogy erre a lassanként gyötrelmessé váló kérdésre meg tudta volna találni a helyes választ. Az asszony hangjában nem a nehezen visszafojtott remegés, hanem a sértő élesség volt az, mely előbb csak gondolkozóvá és nyugtalanná, később azonban már valósággal dühössé tette. Mit jelent az a biztosság s az a majdnem frivol könnyedség, melylyel az asszony odavetette neki a metsző mondatot: „Tudom, hogy nemsokára meglátogat...” Mintha bizonyosan tudná, hogy engedély nélkül is föl fogja keresni, ha végre nehezen és tunyán, mint egy vastagfejű viziló, reá fog bukkanni az igazságra.

Az oszlop-doktor arcza most még sötétebb lett. Eltűnt onnan egy pillanat alatt minden vérszin. Gyámoltalannak, nevetségesnek és kimondhatatlanul ostobának érezte magát, midőn villámgyorsan megjárta kilobbant agyvelejét a sejtelem, hogy reábukkant az igazságra. Ő az, a kit a szegény boldogult tiszteletes asszony leánya szeret, - ő, a kiről bizonyára már kis leány korában ábrándozott, - ő, a „kosztos”, a nehézfejű, hálátlan, állat... igazi viziló és semmi más. S ezt az otrombán együgyű igazságot mindeddig nem tudta kitalálni, hanem kitette magát a szégyennek, hogy a fiatal asszony így gondolkozhasson róla az élet vidám példái után: „Ha a más felesége leszek, akkor eljössz.”

- Soha! - kiáltotta hevesen, majdnem göggel. - Éreznie kell, hogy félreismeret... nem vagyok poltron...

S bár ezért a tragikai magasságban szárnyaló elhatározásért naponként csak egyszer érezte magát hősnek, ostobának ellenben százszor - szavát beváltotta: nem látogatta meg a fiatal asszonyt. Még életjelt sem adott magáról. A nagy Pán meghalt; gyermekei - ugymond az Idő - mind kivesztek a madrigálokkal együtt. A madrigálok hőseinek utolsó gyermeke: ő akart lenni. S ez a különös igyekezet körülbelül sikerrel járt: egyetlen egyszer sem tett kísérletet, hogy megközelítse az asszonyt. Ebben a hősies hallgatásban két esztendő alatt aztán a kiállhatatlanság oly művészi tökélyére sikerült emelkednie, hogy még szemtelen inasa is megszökött tőle s a pinczerek valósággal összeröffenek, midőn a vendéglőbe lépett.

A második esztendő végén gyászjelentést hozott számára a posta. A nagy oszlop-ember egész testében összerezett, midőn a gyászjelentésből megtudta, hogy a fiatal tanár „rövid szenvedés” után, tüdővészben meghalt s a farkasvölgyi temető szikár ákácza alatt talált örökös nyugalmat.

A tiszteletes asszony leánya tehát özvegy.

- Ah! - mormogta kivörösödve és dühösen vágott öklével a levegőbe - bizonyosan haza fog jönni, mert azt reméli, hogy nőül veszem.

A következő pillanatban már arczul szerette volna magát csapni ezért a durvaságért. Szomorúságot, megbánást, türehetetlen ingerültséget érzett; valami nyers ösztönt, mely arra böszíti a ragadozót, hogy megrohanja és szétmarczangolja áldozatát. Visszaidézte lázongó fantáziája a multat, a kis kerti szobát, a melyben „kosztos” korában lakott, a parochiát, az öreg lelkész alakját, a szegény nénit és egyszerű, kékszegélyes karton ruhácskájában a leányt is... de csak arra az egyetlen jelenetre emlékezett, midőn egy nyári délután véletlenül éppen akkor lépett az ebédlőbe, a mikor Klárka megigazitotta lecsuszott harisnyáját s ő megpillantotta a növendék-leány karcsu lábát egész a gömbölyű térdig... Semmi másra nem emlékezett, csak erre. S valósággal felböszült önmaga ellen, hogy ez a semmiség, ez a haszontalanság, ez a magában véve nevetségesen kicsiny epizód mégis tele van e perczben a leghevesebb érzékiséggel...

Másnap délután öt órakor az öreg tiszteletes cselédje kopogtatott be hozzá és a parochiára hívta.

- Tessen átgynni, doktor ur, - hazagyütt a Klárika kisasszony!

Herkules felkészült és azonnal ment.

Utközben olyasmi révedezett a fejében, hogy karjaiba ragadja az asszonyt és soha többé ki nem ereszti onnan - a parochiára érve azonban megmagyarázhatatlan gyávaság bénította meg akaratát. Sápadt arczczal lépett a jól ismert, fehér szobába, a hol a fiatal asszony várakozott rá. De ott már nem birt magával. Most is a régi, kicsiny epizód cikázott szemei előtt és minden vére a halántékaira zudult.

- Klára, Klárika!... - kiáltotta eltikkadt, forró hangon.

Az asszony mosolygott, kezét nyújtotta, s mialatt megenyhülve, bájos gyöngédséggel nyugtatta rajta tekintetét, nagyon szomorú, de nagyon határozott hangon így szólt:

- Ne közelítsen, László...

- Azt hiszi - riadt föl ingerült, durva hangon a férfi s az asszony szemeibe akasztotta tekintetét, mely lángolt a vadságtól és a mohóságtól - azt hiszi, hogy engedelmeskedni fogok? Későn tudtam meg, hogy mit vesztettem, de megtudtam és most -

- Meggyult, mint a rakéta - mosolygott szeliden az asszony.

- Elfogadom a hasonlatot, de tudnia kell, hogy a rakétát, ha egyszer meggyult... többé nem lehet eloltani...

- Kérem, hallgasson meg László - vágott szavába most már komoly, szigorú hangon az asszony és visszahúzódott az ablak mellé - két dolgot kell mindenekelőtt azonnal megtudnia. Egyik az, hogy csak látni akartam és semmi mást öntől ebben az életben nem akarok.

- Én igen! Önt akarom... érti, akarom! Férje meghalt - folytatta kiméletlenül - nem mondhatja, hogy azért akarom, mert férje van.

- A másik az - mondotta csendesén, maga elé tűnődve az asszony - hogy boldogult férjem ugyanabban a betegségben halt meg, melyben az édes anyám... *Tőlem* kapta... és hamarabb halt meg, mint én. Ez lenne az ön sorsa is és ezt nem akarom. Egyszer akartam, megvallom... akartam, de most már nem akarom. Jó akarok lenni önhöz és nem teszek szemrehányást, hogy félt tőlem, mert tudta, hogy én -

- Hazugság, Klára, ez hazugság! - kiáltotta indulatosan a férfi.

- Öt esztendeig lakott nálunk - folytatta az asszony - mindennap együtt voltunk... orvos volt... tudta, hogy ebben a szerencsétlenségben is az anyám leánya vagyok és ezért visszahúzódott tőlem.

- Klára!

- Ne szóljon László, ne szóljon! - szakította félbe bágyadt mosolylyal az asszony - belátom, hogy ez természetes.

Herkules szó nélkül karjaiba ölelte a nyulánk, szenvedő teremtményt és lezárta ajkait egy esztelen csókkal.

Az asszony átszellemülve, boldog gyönyörrel hunyta le szemeit, de egy pillanat múlva már kibontakozott az ölelésből és eltaszította a férfi karját.

- Nem akarom - rebegette fejét rázva. - Ha még mindig keserőséggel gondolnék önre, mint két év előtt - akkor igen... oh, akkor magammal vinném! De már csak szeretem... nagyon szeretem... és azért nem akarom.

- Én volnék a leggyávább ember a világon, ha hallgatnék önre - mormogta izzó tekintettel, nyers hangon a férfi, s az asszony felé lépett, hogy megragadja.

- De mi volnék én, ha azzal kellene vádolnom magamat, hogy megöltem! - kiáltotta emelt fővel az asszony, s oly sugárzóan szép volt szerelme e megható vértanúságában, hogy a nagy oszlop-ember akaratlanul megállt és megsemmisülve, erőtlenül, akarat nélkül bámult reá.

Egy másodperczig tartott a varázslat. A mártírok nagy fényessége hamar eltűnt az asszony szőke feje körül: a férfi összerázkodott és kinyújtotta kezét az asszony után:

- Szeretem... - mondotta elszántan.

A fiatal asszony azonban gyorsabb volt, mint ő. Megrántotta a csengetyü-zsinórt, s mielőtt Herkules összeszedhette volna magát, már így szólt a besiető cselédhez:

- A doktor ur el akar menni, Zsuzsi - segítse föl a kabátját.

- Elküld? - kérdezte a férfi, inkább a szemeivel.

- El - intett fejével az asszony.

Herkules fölvette a kabátját, kalapját, botját markába szoritotta, s meghajtotta magát az asszony előtt. Fehér volt, mint a fal. De nagyon nyugodtan beszélt:

- Isten önnel Klárika. Holnap visszajövök és megkérdezem, hogy mit gondol arról, a mit ma beszélt.

Az asszony gyorsan a cselédhez fordult.

- Zsuzsi - szólt rá parancsoló, száraz hangon - ha a doktor ur holnap el talál jönni, meg fogod neki mondani, hogy nem vagyok itthon.

A parasztleány félrehuzta a szája szélét, s lopva a doktorra nézett.

Herkules teste reszketett a megszégyenítéstől, de nem szólt egy szót sem. Megfordult és szó nélkül kiment. Siető, haragos léptei egy ideig még hallhatók voltak a folyosó kőkoczkáin, azután becsapódott az utcaajtó is és minden elcsendesedett.

Az asszony felsóhajtott s miközben kiküldte a szobából a cselédet, mellére nyomta mind a két kezét, s az ablakig vánszorgott, a hol nyöszörögve a földre zuhant. A cseléd rémülten rohant vissza és fölverte sikoltásával az egész parochiát. Mindenki összefutott. Az öreg tiszteletes letérdelt és ölébe vette fejét. Az asszony ott zokogott és vívódott pár perczig valami szörnyű kinnal, azután magához tért, s egy hosszú negyedóra mulva, lassanként lecsendesedett.

- Klárikám, édes leányom... - szólongatta az öreg ember, midőn ismét magukra maradtak. - Mi bajod van? Fáj valamid?

- Semmi, édes apám - felelte szelid szomorúsággal az asszony - ne kérdezze... Megcsinálok a kávéját; uzsonna ideje van, apám.

- Lászlót is meghivhattad volna, miért ment el? - kérdezte ártatlanul az öreg.

Az asszony nem válaszolt. Sápadt arczán lepergett egy könnycsepp, s szőke feje körül ismét ott ragyogott a nagy fényesség.

A HASIS.

A felette becsületes, de felette lusta Stevan Piv négykerekű kordéján a Gradina planina tövében szomorkodó Plevi nevű falucskáig csak elvergődtem valahogy, - a két borzas albán lovacska ott azonban egyszerűen felmondta az engedelmességet és a herkópáternek sem lóditott többet a kordén. Fuvarosom, a becsületes Stevan erre lemászott a kordéről, fölcapta kucsmáját a feje búbjára, odaállt konok lovacska elé, s - gondolom - egynémely gorombaságot is odamondogatott nekik, mert a rudas egyszer csak felnyihogott s oly gyorsan kapott hozzá, hogy alig tudott félreugrani a harapás elől.

Magyar fuvaros szörnyű fegyelemsértést lát az efélében és fölötte kemény puffogó megtorlási rendszabályokat alkalmaz a renitens kabala ellen, míg illedelmetlen makacsságát leigazza: az én derék hercegovcom azonban csak kucsmáját tolta vissza a homlokára s fekete arcán a nyugalom mennyei egykedvűségével iparkodott velem megértetni, hogy naplementig nem vihet tovább, mert lovai kidőlnek a forróságban. Plevlje - a hová igyekezünk - máskülönben ide már csak egy jó futamodás. Naplemente után meg fogja kergetni állatait, s míg a hold feljön, helyben leszünk.

Esti hét óra volt, július 20-án.

Egy óra ide-oda, vigye a patvar! Egyszer majd csak megérkezik az ember. Lám, a Próféta gyermekei között nem siet senki, mert - ugymond bölcs tanítással a Korán: „minden eljön és minden elmúlik, óh ember, csak Allah marad örökké és Muhammed, az ő prófétája!” Sietni ennek folytán nem okos dolog, óh ember - oktattam ki magamat, miközben lekecsmelődtem a kordé hátulsó üléséről a kiszáradt forró, felrepedezett anyaföldre, melyre tüzessége egész keleti pompájával ontotta forróságát a nap, - ellenben okos dolog bebujni emide az utszéli szilvafák árnyékába és várni türelemmel, amíg napnyugta lesz.

Fuvarosom kifogta harapós macskáit a hámból, némi szénát vetett eléjük, s szintén az árnyékba telepedve, apró rézpipájának megtöltésével foglalkozott. Ez igen gondos, lelkiismeretes, lassu munka. Eltartott egynehány perczig. A tintafekete latakia-dohány végre meggyújtódott, s az első szippantás mélyen leszivatván, páratlan gyönyör gyanánt ömlött el Stevan Piv megelégedett, boldog vonásain. Oh, mi nagy ajándéka is a dohány a Megtartó-nak és óh, mi bánatosan rongyos kutya az ember, ki e tökéletes gyönyörűségben nem találja meg a földi örömek utólérhetetlen foglalatját!

A csipős tatár-dohány füstje köhögésre ingerli ugyan az efféle gyönyörűségekben kevésbé jártas nyugati embert; önmagában e zordon fekete dohányt némileg bűdösnek is tartja, - de a mindenfelől előszemtelenkedő legyek ellen kitűnő védelemnek bizonyult ezuttal is. Átható, éles, nehéz illata elől a legmegátalkodottabb piaczi légy is bőszen rémülettel zümmög tova. Zsebbe dughattam széles papirlegyezőmet. A Stevan pipája többet ért egy vagon legyezőnél.

Heverészés közben a derék hercegové nyilván igen mulatságos dolgokról beszélhetett, mert több ízben gyöngye mosoly remegett szája szegleteiben, s fel-felrántotta szemöldökeit, - de előadásából, fájdalom egy árva ígét sem élvezhettem. Nem értettem a nyelvén és ő ezt tudta. Mégis diskurált. Ritka szeretetreméltóság ezen a hallgatag földön. El is határoztam, hogy öt kemény nikkelek erejéig fölemelem a salláriumot.

Mintegy félóráig ülogethettünk már az árnyékban, midőn ugyanazon az uton, melyen engem rázott idáig a kordé: szállongó porfelhőbe burkolva közeledett az osztrák postakocsi. A rangos alkalmatosságot, oldalán a messzire fénylő kétfejű sassal, sebesjárású, jó lovak húzták.

Mellettünk elhaladva, a kocsis belefújt a posta-kürtbe s ostorával a Stevan lovackái felé suhintott. Azzal hajrá! Vágtatott tovább Plevlje felé.

Utasa is volt. Egy ezredorvos.

Jól megnéztem ezt az ismerősnek tetsző, májfoltos, száraz arcot. Saskeselyüre emlékeztető orra, apró, hideg szemei, vörhenyes szakáll... mindez nagyon ismerősnek látszott. Innen is, onnan is megvillant egy-egy régi emlék, - de egyikben sem találtam meg. Bizonyos csak az volt, hogy valahol már összeakadtam egyszer ezzel a kellemetlen emberrel, de se a helyre, sem az időre nem tudtam többé visszaemlékezni.

Nem is érdekelt valami tulságosan. A katonai orvosok kisebb része, gondolom, ezt nem is követeli. A többség követeli ugyan, hogy igen nagyon komolyan vegye tudományát az ármádia, - az ármádia azonban ezt csodálatosképpen sehogy sem akarja megcselekedni. Innen a katonaorvosok és a katonatisztek között emberemlékezet óta fennálló csendes surlódás és gombostü-párbaj, mely gyakorta fájdalmasabb sebeket ejt a legnehezebb lovassági kardnál.

Nyolcz óra után, naplementekor, végre elindultunk.

Stevan, ígérete szerint, megkergette lovackáit, s eléggé gyorsan rucczantott neki a plevjei fensik felé vezető országutnak.

*

Holdfényes, világos, meleg este volt, midőn úgy féltiz óra felé a két borzas macska végre bevontatta kordémat a kis Klein „Hotel”-jének udvarára. A „Hotel” törpe kőház volt, a földszinten egy ivó-szobával a paraszti, egygyel az uri vendégek számára, - az emeleten, mely már csak faépitmény volt, három vendégszoba volt berendezve. A széles udvar csupa szalma-hulladék s a kert felé eső kuglizó válujának kámváján egy sereg tyuk szállásolt éjszakára. Minden elhagyatott, szemetes, szegényes és - nem jószagu.

A fogadós szép lassan, csoszogva járult elém.

- Itt tetszik maradni éjszakára? - kérdezte végtelen egykedvűséggel, s jóformán rám sem nézett.

- Üres odafenn a Nro. 1?

- Üres itt, kedves ur, minden - felelte vállat vonva.

- Nem ismer, Klein ur?

A kis szürke ember fölpillantott. Egy ideig szórakozottan nézegetett a szemem közé, azután lassu, tagadó mozdulattal rázogatta őszülő fejét.

- Nem emlékszem, kedves ur - mormogta közömbösen.

Fölöslegesnek tartottam a bemutatkozást. Ő sem volt kíváncsi a vendégére. Leemelte utazó táskámat a kordérról, s szó nélkül az emeletre vezető rozszant falépcsőnek tartott. Ezalatt kifizettem fuvarosomat, kiutalványozván neki szeretetreméltóságáért az öt kemény nikkeleket is, s egy cseppet sem tartottam meglepőnek, hogy a derék Steván, nyomban a mint a szállariumot betarisznyálta, felmászott a kordéjára, s lovackái közé csapva, kihajtatott a „Hotel” udvaráról. Nyilván nagyon uras volt neki ez a kvártély, főleg mert fizetnie kell vala érte.

Egyesegyedül maradtam a tágas udvaron.

Az ivószobákban pislogott ugyan némi lámpafény, de egy lélek sem mutatkozott. Nekiindultam a falépcsőnek, utközben a szélső ivóba is betekintvén. A hosszú asztalon azonban csak egy üres kávé csészét és egy dohánytárczát láttam. A padon egy mellére konyult fejjel

szundikáló, torzonborz, züllött formájú férfi alakot, a kinek bozontos, szőke szakálla még ebben az elhanyagolt, fésületlen állapotban is csillogott, mint az arany.

A dohánytárcza jobb, felső sarkán művészi monogrammot pillantottam meg. A vállas, szőke s így ülőhelyzetében is herculesi termetűnek látszó ember tehát valamikor jobb napokat is látott.

A kis Klein türelmesen várakozott, míg beléptem a Nro 1-be. Akkor meggyújtotta a gyertyát s megkérdezte, hogy parancsolok-e némi vacsorafélét. Sajnos, csak egy kis sajttal, túróval, tejjel vagy más ilyesmivel szolgálhat, mert Rozál, a szakácsné, már rég lefeküdt.

- Hát a felesége, Klein ur? Meg leánya, a Sárika?

- Feleségem... leányom... - ismételte csendesen az ember s most már jól a szemem közé nézett - rég volt az, uram...

Bizony, elég régen. Tizenkét esztendő előtti állapotokat emlegettem.

- Feleségem már négy esztendeje hogy meghalt. Tavaly utána ment a leányom is. Azután a fiam... Egyedül maradtam, kedves ur. Egészen egyedül, a Rozállal, de az is haza akar menni Vásárhelyre. Én is haza mennék Vásárhelyre, de nehéz dolog az... Itt kellene *őket* hagynom s ez nehéz... ez nagyon nehéz...

Kezemet nyújtottam a szegény öregnek. Jól esett neki a részvét, különösebb megindulást azonban nem mutatott. Kérdésére, hogy meddig óhajtok itt maradni, felvilágosítottam, hogy minden különösebb cél nélkül, látogatóba jöttem ide is egynéhány napra. Ezt a Nro 1-et pedig azért választottam, mert tizenkét év előtt, midőn egyhónapos hadisorban először voltam Plevljében, szintén ebben a szobában laktam. Akkoriban a zöldparolis székely regiment negyedik zászlóalja feküdt itt.

- Most is az a Bataillon van itt - mondotta a kis ember - de a régiekből senki sincs. Mind új emberek.

- Az őrnagy is? Ugy értesültem, hogy Joannovics, a „nagy rácz” még mindig őrnagy és még mindig ennél a zászlóaljnál van.

- Nincs, uram. Meghalt. Most két hónapja. A régi urakból csak egy van, az is csak az imént érkezett meg a postakocsival Focsából, a honnan megint idehelyezték. Mert régen már volt itt egyszer.

- Hogy hívják?

- Dr. Popszavin Arkadián, ezredorvos. Jó éjszakát kívánok!

- Isten áldja, Klein ur!

Kezet szorítottam az öreggel s beretesztem utána az ajtót.

*

A Nro. 1-ben jóformán minden a régi volt. Ugyanazok az izléstelen, rikitó zöld butorok, ugyanaz a petyhüdtlen lógó függöny, ugyanaz a széles, virágos, kopott szőnyeg, mint egykor. Ha nagyon keresem, talán még megtalálom rajta a tintafoltot, melyet hajdani bajtársam, a szép Guidó főhadnagy szerkesztett bele, utána öntvén széles jókedvében egy pohár vörös bort is. A doh-szagu, pállott levegő egyébiránt a mellett bizonyított, hogy a szobának nagyon régen nem volt vendége, a kinek a kedvéért kiszellőztették volna.

Kinyitottam mind a két ablakszárnyat.

A hold éppen a szobába világított. Engem, nehezen mozduló, kiokult medvét pedig mintha némi gyöngé melankólia iparkodott volna hatalmába keríteni. Ott szivarozgatván az ablak mellett, szemem végigroppent a nagyközség elmosódott rajzán, ki egészen a kopár nyugati dombokig s a Csehotináig, melynek sebesfolyásu, tiszta, kék vizében holnap ugyanazon a helyen fogok megfürödni, a hol egykoriban a zászlóaljnak jóformán valamennyi tisztje megmutogatta meztelen testének formáit a természetnek. Forró nyári napokon mindnyájan ott tobzódunk. Holnap egy magam leszek s tizenkét esztendővel öregebb medvét fogok bevezetni a vízbe.

Hajhó! az idő... az idő...

A fiatalság, a könnyelműség, a jókedv, az ördögi, szilaj, kicsattanó, az elpusztíthatatlan! Nincs. A vidám, jó fiuk, kik az Irás szavai szerint: „Hátra sem tekintvén, szórják el esztelenül az ők kincseiket.” Nincsenek. Egymagam szállongok lomhán és kicsit lehangoltan a múlt emlékei fölött. Lány érzeményü germánnak ha születék vala erre a mindenképen bánatos világra: holt bizonyos, hogy nekiereszkedett hangulatom az elégiairás bűnébe ejt. Így azonban csak a szenteket sértegettem, de nem mondhatnám, hogy ezuttal tulságosan megkönnyebültem volna.

- Eh, feküdjünk le! És füttyöljünk. Ez jó szer a lelkem körül settenkedő melankólia ellen.

Levettem a kabátomat s tehát nekifogtam a „Sárga cserebogár...” elfüttyülésének, hogy csak úgy zengett bele a Nro. 1. Gondolom, rég hallott magyar nótát ez a nyomorult hodály... Midőn már-már a nóta végén jártam, valaki szerényen megkopogtatta az ajtót.

- Maga az, Klein ur?

Tompa, alázatos, mély hang felelt kívülről.

- Klein ur lefeküdt, uram. Wagner Guidó, volt főhadnagy szeretne beszélni önnel.

Wagner Guidó! - villant át fejemen egyszerre minden emlék - hisz ez a mi pompás bajtársunk, a „szép Guidó” neve! Az ördögbe, csak nem... Gyorsan kinyitottam az ajtót. A folyosó homályában ugyanaz a nagy szőke oszlop-ember állt előre görnyedve, a kit az imént ivószobában láttam.

- Hol van a főhadnagy ur?

- *Én vagyok*, uram... - mondotta, a nélkül, hogy mélyen lehajtott, bozontos fejét fölemelte volna. Majd mentegetődzve, halkán tette hozzá: - a nóta tett figyelmessé... honfitársamra vélek ismerni önben... azért bátorkodtam...

Sápadt, kiszáradt arcza, züllött alakja, félénk, gyámoltalan modora... lehetetlenség! De a hangja, a hangja! Nem csalódhatom! Lehet, hogy minden egyéb káprázat, de az a szomorú, alázatos, mély hang a Wagner főhadnagy hangja. Nem tudtam elnyomni egy heves felkiáltást:

- Guidó!

Az ember felkapta szakállas fejét s rám bámult, mintha villámütés érte volna. Abban a pillanatban rám ismert, összerázkodott és visszahátrált, hogy elmeneküljön, de nem bocsátottam. Megragadtam kopott kabátját és kényszerítettem, hogy a szobába lépjen.

Midőn látta, hogy nem menekülhet, engedelmesen leült a kerevet sarkára s kimondhatatlanul zavaros, bamba tekintettel hebegett valami bocsánatkérés-félét, miközben folyton a kezefejét nézegette. Rettenetes!... Beletelt két végtelenül hosszú perc, míg annyira, a mennyire, össze tudtam magamat szedni.

- Ezer villám, Guidó, - de hát mi történt veled? - kérdeztem, vidámságot erőltetve - mire való ez a maskarádé? Kinek a kedvéért bolondozol?

- Nem bolondság - mormogta csendesen az ember s lassankint nekibátorodva emelte föl tekintetét, a mely fénytelen, száraz és merev volt, mint a hülyéké szokott lenni - kilencz esztendeje, hogy így vagyok - folytatta még halkabban - és így is fogok megdöglenni, de előbb fizetnem kell... fizetnem valakinek...

- Leköszöntél?

- Igen, leköszöntem. Már kilencz esztendeje... Kilencz mult május elsején. Husz forintot kapok.

- Ebből élsz?

- Ebből, igen... husz forint, hatvan krajczár... Bélyegre levonnak hét krajczárt...

- Aztán miért nem jössz haza Vásárhelyre?

- Nem lehet - felelte fejét rázva s belenyult sovány ujjával a szakállába, a mely melléig ért. (Szent Isten, mi lett az egykori délczeg katonatisztből!...) Nem lehet, mert nincs kihez... Már csak a nővérem él. Férje kereskedő. Sok gyermekük van. Meg aztán... igen a fizetés, a mit Popszaviunak meg kell tőlem kapnia, mielőtt elpusztulok. A vörös doktor... Popszaviu... Most ezredorvos.

- Nem értem, édes barátom.

Intett, hogy elhiszi. De majd megmagyarázza. Kissé nehezen találja meg a kifejezéseket, mert ritkán beszél valakivel. Magyarul soha senkivel.

- Nem csoda, ha nehezen megy...

- A Bataillon tisztjeivel sem beszélsz?

- Nem, nem, soha - dörmögte összerезzenve, szinte ijedten - azokkal éppen nem. Egyikkel sem. Nem akarok...

- Szegény Guidó...

Rám nézett és apatikusan, minden megindulás nélkül bólintott. Majd ismét hol a kezefejére bámult, hol a térdét simogatta.

- Popszaviu miatt vagyok így - folytatta közömbös, mély hangon, mintha teljesen idegen emberről és nem önmagáról beszélt volna - Popszaviu, a vörös... gazember... Együtt udvaroltunk odahaza egy asszonynak, a kit... a kit... Már nem emlékszem a nevére... A ki engem választott és nem őt, a vöröst... Óh a kutya, óh a kutya! Mikor a Bataillonnal ide lekerültünk... ez a nyomorult kutya bosszúból elcsalt a Habbe Kadin házába, a hasis-szivók közé.

Elhallgatott. Most már egyszerre megértettem! S nem tehetek róla, de a szánalmat, a mit éreztem, e pillanatban nagyon meggyöngítette legyőzhetetlen borzongása a megvetésnek. Egy fiatal ember, egy Herkules, egy férfi... a kit a Kelet undorító büne ennyire le tud aljasítani a testi és lelki elzüllés mélységes mocsarába, a nélkül, hogy ellent tudott volna állani a kisértésnek és a hozzászokásnak. Mert ehez a méreghez is szokni kell. Lassan ragadja meg áldozatát. Időt enged a szabadulásra. A test föllázad ellene. Az értelem kétségbeesve sikoltja a szerencsétlen fülébe: fuss, fuss, a mig nem késő!

Mindez nem segített ezen a boldogtalanon. Beleszédült a mocsárba és ott is maradt. Férfi az ilyen?

Epés fölgerjedésem azonban hamarosan elpárolgott. Elvégre - prédikálni könnyű. Eső után prédikálni a köpönyegről, csinos kis ostobaság.

- Mégis csak változtatni kellene ezen az életen, Guidó - mit gondolsz?

- Igen. Kellene. De előbb Popszaviut... Ma jött meg a postakocsival; láttam, nem menekülhet. Holnap reggel meglátogatom...

- De előbb még alszol egyet a dologra?

- Nem, holnap reggel meglátogatom... - mormogta minden fenyegetés nélkül, vontatott hangon, miközben tekintete ismét a szőnyegen révedezett. Néhány pillanatig hallgatva ültünk. Ezalatt eldöntöttem, hogy a szerencsétlen bizonyára nem ok nélkül jött fel s nyilván nem is először kopogtat be a fogadóba tévedő utasokhoz. Szégyent éreztem erre a gondolatra. Szégyent, mindnyájunk nevében, kik ezt az elzüllött, szegény ördögöt valaha fiatalnak, csinosnak és kedves, jó pajtásnak ismertük - hasonló rettenetes végről nem is álmodozván. Azt hiszem, kicsit elborította arcomat a vér, midőn adományomat szó nélkül átnyújtottam.

Elfogadta.

Arcza mozdulatlan maradt. Mellényzsebébe gyűrte a bankót, a nélkül, hogy csak egy szóval is megköszönte volna. Bizonyosan megszokta, hogy alamizsnát kapjon. Talán azt is, hogy kikeressék. Nem köszönt meg semmit és nem haragudott semmiért sem. Ráismertem az öldöklő pusztításra: ez a hasis.

Rövid vártatva felállt és elbucsuzott. Mennie kell.

- Hová, Guidó?

- Dolgom van...

- Most, késő este?

- Igen, most, késő este... - felelte valamivel élénkebben. Lehet, hogy rosszul láttam, de mintha zavaros szemeiben is megcsillant volna némi eleven szikrája az életnek és az öntudatnak. - Ilyenkor, holdfényben, jó odakünn...

- Okosabb talán, ha lefekszel és alszol.

- Nem, nem alszom, nem alhatom - ismételte akadozva s némi nyugtalansággal hátrált az ajtó felé - majd azután... De előbb még dolgom van.

Láttam, hogy minden áron távozni akar, nem tartóztattam. Megigértettem vele, hogy holnap reggel ismét feljön a Nro. 1-be s ezzel Isten nevében utnak eresztettem.

Elment.

Nehéz lépései hangosan koppantak az udvarra vezető rozzant falépcsőn. Utána néztem az ablakon, de már csak egy sebesen haladó nagy test körvonalait pillantottam meg a félhomályban. Az ember egy darabig a régi Bajazid-mecset felé tartott, aztán nekivágott egy orgonaligetnek s a bokrok között eltűnt. Visszaemlékeztem, hogy ennek az orgonaligetnek a tulsó végén, egy gyanus külsejű, törpe házban szoktak - már az én időmben is - összegyűlekezni a hasis-szívók...

Módfelett lehangoltan tértem nyugalomra.

Mielőtt elfujtam volna a gyertyát, még egy meglepetés ért. Csavargásaim hűséges társa, a revolverem, szíjjastól, tokostól, patrónostól eltűnt a ruhafogasról, a hová fölakasztottam. Ellopta a szerencsétlen.

Ez is - a hasis.

A BORSÓSZIVÜ EMBER.

Rosszul sikerült nyári kirándulásról tartottunk hazafelé.

A hőség még a sebesen rohanó gyorsvonaton is kiállhatatlan pompával kápráztatta szemeimet. A férfiak kiálltak a szűk folyosóra s tönkrefagyásokkal végződő, tragikus északsarki történetekkel próbálták a nyomasztó hőséget kijátszani. Füzes-Abony közelében A. ur becsület-szavára erősítette, hogy nincs kitünőbb természeti tünemény a forróságnál és ő voltaképpen nagyon meg van elégedve. B. ur kijelentette, hogy a század legtokéletesebb találmánya a jég-szekrény. C. ur Hatvanig nem szólt semmit, ott azonban rákezdte, hogy harmincz esztendővel ezelőtt, fiatal férj korában, julius 18-ikán este hamarabb talált hazaérkezni, semmint várták és lába az előszobában egy pár sarkantyus tűzértishti csizmába botlott...

D. E. F. és G. urak harsányul lehurrogták a harminczéves lelki hőséggel előhozakodó C. urat, a ki életének ez egyetlen forrón induló és hihetetlen lapossággal végződő epizódját Hatvantól Budapestig mindig el szokta regélni, kisütvén végül mindenek méltatlankodására a banális befejezést, hogy a föntnevezett sarkantyus tiszti csizmák tulajdonosa Józsi volt, angyali feleségének testvérbátyja, a tűzerhadnagy, a ki - ugymond - milliós leányt is kaphatott volna Bécsben a Zwettlhof első emeletén, ha nem bolondul (téveng) bele egy rettenetesen szőke százsz Gunderl-be, a kinek kedvéért forgalmi tiszt lett a szerencsétlen és eleddig már négy gyönyörű szőszke angyalkának váltócskákkal és komikusan apró előlegecskékkal viaskodó édesapja.

Vigasztaló volt egyébiránt látnunk, hogy a hölgyek is engedményeket tettek a szigorú etikettnek s fölötté liberális módon vették revízió alá a kötelező illemszabályokat. Hol itt, hol ott bontakozott ki egy-egy gömbölyű női nyak a könnyű csipkék és nyári szövetek lenge titokzatosságából s hódolt meg jóleső megkönnyebüléssel a természetnek. Az urak hamarosan felhagytak boszantóan „rendes” társalgásukkal s odabámultak a nyitva hagyott gomblyuk költészetére és a női vállak ingerlő plasztikájára, mely a legbájosabban zengő poézisnál is beszédesebb hangulatba ringatja a veszendő emberi lelket.

Öreg-öreg tanítómesterünk, a vigan kesernyész és kesernyésen bolondozó bölcs Aristophanes immár háromezernél több esztendő előtt kimondta a mi fiúi okulásunkra, hogy egyetlen egy szép asszony az egész *Föld*, sőt több - minden istenekre! - százezerszer, mert ő egymagában az egész *Macrocosmos*!... Ő az örökkévalóság, a halhatatlanság, a fajok létezésének foglalatja. Ő a kezdet és a vég. Ő a megtartó és a diadalmas. Ő a tiszta, a szűzies és a parancsoló faj Génuszának szolgáló leánya a földön. Ő anyánk képében a Mult, feleségünkben a Jelen, leányunk zsenge testében a Jövő, a mely örökkévaló, homályos, szédítő és - semmiben sem különböző a multtól.

Egy-két percnyi lelkes hódolat után azonban - bármily megvesztegető ígérettel csillogott is szemeink közé a hódító asszonyság - valamennyien visszazüllöttünk a 28. R. fokos valóság karjaiba, mely a kezdődő láz kellemetlen gyorsaságával szikkasztotta le ajkainkról a nedves-séget - hogy megháromszorozva verje ki homlokunkon. Ebben az ördögös melegben - meditáltunk, mintegy önmagunkat mentegetve - még egy Buckingham herczeg, sőt okvetetlenül még a nagy Richelieu is el tudta volna veszteni fogékonyságát az élet páratlanul egyetlen öröme iránt.

Abban a kocsiszakaszban, melyben egy keleti fatalista önmegadásával én szenvedtem, két görögkatolikus férfi is utazott. Valahonnan a munkácsi egyházmegyéből valók voltak. Behúzódtak a sarokba és halkán beszélgettek.

A korosabb egyházi férfiú - komoly arcú, szakállas, okos tekintetű, körülbelül ötvenöt-hatvan évesnek látszó lelkész - a legnyugodtabb hangon, tökéletesen száraz homlokkal kérdezett és felelt. Izmos, barna keze némelykor lesimitotta tömött, fekete szakállát, - ennyi volt összes emóciója. Máskülönben mozdulatlanul ült helyén, mint egy sötétbarnára patinázott szép, öreg szobor. Fiatalabb papi kollégája sovány, szomorú arczkifejezésű kertésze volt az Ur szőlőjének; bánatos, kék szemei voltak, finom, keskeny szája, - szép, magas homloka azonban csupa barázda s ajkai körül valami gyöngye, de állandó keserű vonás játszadozott. A hőség őt sem bántotta. Nyugtalan hangon felelgetett öreg lelkésztársának, helyéről azonban ő sem mozdult.

Gödöllőn valamelyes könnyű hiba esett a géptengelyen. Mig a vasutiak összeröföntek a rebellis tengely körül - ki lehetett szállni.

A gyorsvonat szenvedőinek nagy része nyomban elhagyta fogházát, hogy lenni a perronon zajosan követelje a szódákat, söröket és a jótékony spricczereket. Egy imádandóan gömbölyű, mosolygó szemű szépség hangosan konstata, hogy a gödöllői perronon árulják a monarchia legroszabb sörét. Vidám helyeslés volt rá a válasz. A fiatal asszony kicsikét elpirult, de azért két pohárral még megivott a monarchia legroszabb söréből. Bizonyosan Kőbányát vallotta otthonának a kedves asszony.

Némi erélyes csoportosulás után sikerült hatalmamba keritenem egy üveg jégbehűtött savanyu vizet. Diadalmasan vittem be a kocsiba. A rebellis tengely ezalatt kegyelemben elbocsátotta magától az udvarlására összeröfönt vasutasokat s a vonat elindult.

A lekipásztor urak későn neszeltek föl.

Az idősebb levert arczczal tért vissza a folyosóról, megsimogatta szakállát s visszaült néma rezignációval a sarokba, a honnan fölkel. Bizony elkésett. Tehát szomjazni fog. Sőt mind a ketten szomjazni fognak.

Néhány perczig csak elnéztem, mily gyöngéd pillantásokkal simogatják fenségesen hideg savanyu vizemet, - zöld üvegjén a homályos harmat ugyancsak izgathatta a tikkadó pásztorokat - végül is rászántam magam, hogy megkínálom őket.

- Pohárral, sajnos, nem szolgálhatok tisztelendő ur - fordultam az öregebb paphoz - az üveg azonban rendelkezésére áll. Friss, hideg savanyu víz... Tessék! Nincs rá szükségem.

- Köszönjük, uram! - felelte nyájas meghajlással az öreg lelkész és minden banális szabódás nélkül átvette az időközben kellő hatással kidugaszolt üveget - fiatal kollégám nevében különösen köszönöm; nagyon szomjas.

A bánatos arcú fiatal pap csakugyan a legőszintébb mohósággal ivott. Valósággal megsajnálta szegényt. Teringettét, a kinek harminczöt éves korában egy üveg savanyu víz ily szemmel látható gyönyörűséget okoz egyetlen csepp bor nélkül, pap létére... Igazi csoda! Hasonló csodát lelkész ismerőseim kitűnő gárdájában sohasem sikerült tapasztalnom - titkos megkezdésem tehát egészen elfogadható, szolid alapokon nyugodott.

- Miért nem szálltak le a tisztelendő urak? - kérdeztem a kölcsönös bemutatkozások után. (Valamit elvégre kérdezni kell. A legkiválóbb szokások egyike, hogy az utitársak mindenféle haszontalan kérdésekkel piszkáljanak az egymás orra körül. Ebben mesterek vagyunk. A magyar ember azt is meg szokta kérdezni, hogy - *miből élek?*)

Az idősebb tisztelendő felelt:

- Elkéstünk, uram - mondotta egyszerűen.

- Kérlek Mánuel - vágott szavába élénk, majdnem ingerült hangon a fiatalabb és boszankodva legyintett a kezével - mondd csak meg az igazat. Kétszíniségedet ez előtt az ur előtt, a ki amugy is mindent tud, ugy sem titkolhatod el, mert a szivedbe lát.

Összenéztem a Mánuelnek nevezett öregebb lelkészszel, a kinek okos, nyugodt, tiszta szemeiből egy pillanat alatt mindent megértettem. Csendesesen vállat vont - de erre az utbaigazításra már nem volt szükségem.

A fiatal lelkész kezem után nyult s türelmetlen, kérő hangon szólított föl, hogy kísérelj, a kit a püspöki udvarban „tobzódó” ellenségei rendelték „galád fondorlattal” a sarkába - juttassam a büntető igazságszolgáltatás kezébe, mert nagyon megérdemli. Sátán nem gonoszabb, mint ő, - bürök nem mérgeesebb, a vipera jóbarát ezen fekete ördöghöz képest, a ki minden istentelenségnek főembere s szégyentelen czinkosa minden zsarnoki önkénynek. Börtönbe tehát vele... börtönbe, börtönbe...

- Ugy lesz, tisztelendő ur.

- Oh, kedves uram - folytatta panaszkodva, keserű, fénytelen hangon a fiatal lelkész, - ön tudja, hogy mennyi gyötrelmet kellett már eddig is elszenvednem. Nem elég, hogy meghalt a drága kis fiam... egyetlen gyermekem... nem volt több, csak ez az egy s a feleségem odahaza falun betegen fekszik, - de most még azt is némán kell tünnöm, hogy ez az ember, kit leghűbb atyai barátomnak tartottam, a püspöki udvar vérebeinek parancsára Budapestre vigyen, az elmekórtani klinikára. Igen, kedves uram, ne tessék azt gondolni, hogy meg vagyok zavarodva. Mánuel a klinikára visz, egyenesen a klinikára, a hol meg fognak vizsgálni, hogy nem vagyok-e örült? Hallod, Mánuel, - van-e bátorságod eltagadni, hogy a klinikára viszel?

- Nyugalomra van szükséged, Taddé, - felelte csendes, engesztelő hangon az öregebb lelkész.

- Nyugalom, nyugalom... - ismételtette szomorú mosolylyal a fiatal pap, s annyi őszinte fájdalom reszketett szintelen, száraz ajkán és bánatos, kék szemeiben, hogy majdnem megtevéstett. - Mindig a nyugalomról beszéltek nekem, - de mit ér? Semmit, kedves jó uram, semmit! Ez csak frázis, csak szó, melylyel szomorúságomat akarják kigunyolni. S hiába bizonyítok, nem hisznek, pedig igazat mondok. Méltatlan, de igaz szolgálja vagyok egyházamnak. Ajkamon soha hazugság, szivemben soha csalárdság meg nem fogant. Ön uram, mindent tud, tehát ezt is tudnia kell.

- Mindent elhiszek, tisztelendő ur, a mit ön mond.

- Hallottad, Mánuel?

- Hallottam... intett az öregebb lelkész, inkább a szemeivel.

- És mit szólasz hozzá?

- Azt, hogy igazad van, Taddé.

- Álnok vagy, Mánuel... - mormogta fejét rázva a fiatal pap - egyebet hiszel. Lelked nem simul szavaidhoz: két lelked van... Nem hiszed, hogy szegény kis fiacskám halála óta mindig fogy, fogy... mindig fogy itt benn ez az én nyomorult, bűnös szivem...

- De hiszem, Taddé.

- Nem hiszitek, nem hiszitek! Te sem hiszed, a püspök ur ő méltósága sem hiszi, senki sem hiszi... senki, senki! Talán még maga az Isten sem... erősítette hevesen a fiatal pap, s a rákövetkező pillanatban, minden átmenet nélkül, erélyes hangon felszólított, hogy tapogassam meg tenyeremmel a mellét.

Megtettem.

Odanyomtam tenyeremet a mellére, a hol kabátját felgombolta. Szíve a testileg tökéletesen egészséges ember erőteljes, szabályos ritmusával dobogott. Rendellenességnek semmi nyoma.

- Valóban, - hagytam rá a balhítet - alig dobog.

- Hallod, Mánuel, hallod! - kiáltotta diadalmasan a fiatal pap - az ur alig hallja.

- Igazad van, Taddé.

- Csalárd farizeus vagy, Mánuel, - alázatos eszköze a püspöki aula vérebeinek. Nincs meggyőződésed! Cseléd vagy, Mánuel, cseléd vagy és az is maradsz. Én mondom és ez a kedves ur is mondja, a ki mindent tud.

Egy pillanatnyi csend után ismét hozzám fordult.

- Önnek nem szükséges megmondanom, hisz ugyis tudja, hogy mindig takarékos, félénk, határozatlan ember voltam. A folytonos küzdés és főleg az örökös szegénység formált ilyenné. Midőn megbetegedett a kis fiam... négyesztendő, engedelmes, jó gyermek volt... azt gondoltam, hogy ráérek orvost hívni az ágyacskájához. Az orvos arra mi félénk sokba kerül. A harmadik faluból kellett volna elhozatni, fogadott szekéren. Öt-hat forintba kerül az eféle s az én egész esztendei fizetésem kétszáznyolczvan forint. Ennyi, kedves uram, ennyi... kétszáznyolczvan. És ebből még nyugtabélyegekre is lefognak.

- S néha még várni is kell rá... - mormogta szelid apáthiával az öregebb lelkész.

- Igen, néha még várni is kell rá. Nekem is, Mánuelnek is, a többieknek is. Szegények vagyunk mi odafenn, uram, óh, de szegények vagyunk... Van ugyan egy kis krumpliföldem, meg egy kaszálórétem, de ezek alig hoznak valamit. Ha sok eső jár: semmit. Hát csak vártam, uram, csak vártam, csak reménykedtem... Volt ugyan vagy nyolcz forint a házamban, de azt némi köntösre tartogattam a feleségemnek. Igen kopottan járt már az áldott lélek, s a czipője is fesledezett... Hátha meggyógyítja fiacskámat a könyörülő isten úgy is, orvos nélkül... mint máskor... De nem gyógyította meg...

A fiatal lelkész szemeit elhomályosította a könny.

- Nem gyógyult meg... - rebegte halkan, maga elé. - Negyednapra hoztam el csak az orvost, de már későn, igen bizony, már későn. Hiába átkoztam magam, hiába zokogott a feleségem, hiába szidott késedelmezésemért az orvos - szép kis fiacskám meghalt és vele kezdett elhalni az én bűnös szívem is. Oh Istenem, Istenem! Ez az én átkozott, bűnös szívem... Mind fogyott, fogyott, édes uram, a gyermekem temetése után, mig imhol olyan lett az egész, hogy már alig van belőle valami... Most már csak akkora, mint egy borsószem. Nemsokára az is elsorvad s akkor egy csepp szívem sem marad... Így bünteti a bosszuálló, igaz Isten a gonosz apát, ki szívtelen vala a gyermekéhez...

A fiatal pap sáppadt volt, mint a halott.

- Szeptember harmadikán lesz a gyermekem halálának évfordulója. Azon a napon vége lesz az én szívemnek is. Meg fogok halni... meg fogok gebedni, uram, mint egy veszett kutya... mert nem segitettem idejében a gyermekemen...

Lehunyta szemeit s a kocsi sarkába huzódva, halkan zokogni kezdett. Lelkem legmélyéig megrázott ez a férfi-sírás - s a könnyek, melyek halálsáppadt arczán lassan leperelve hullottak viseltes kabátjára.

Az öreg lelkész szótlanul nézett maga elé. Többé egy szó sem hangzott. Hallgattunk.

Midőn a vonat berobogott a keleti pályaudvar üvegcsarnoka alá, a fiatal lelkész valamennyire lecsendesedett. Társa gyöngéden bátorította, megsimogatta vállát, ígérte, hogy az egyháznak gondja lesz rá, csak nem kell elcsüggedni.

- És most búcsuzzunk Taddé, azután gyerünk. Csak tudnám, merre kell menni.

- A bérkocsis tudni fogja, - szóltam közbe.

Az öreg lelkész ajkán fanyar mosoly jelent meg erre a biztatásra.

- Egyháznak nincs kocsira pénze, édes uram, gyalog kell mennünk, - csak tudnám, merre?

- Én egyszer már voltam itt Pesten, Mánuel, - mondotta bágyadt hangon a fiatal pap - tudom merre van a klinika... elvezetlek...

URSA.

A régi plivai vilajetbe leküldött regiment karácsony szombatján esti hét órakor érkezett föl az északi Alpokról lehuzódó erdőségből arra a sziklás magaslatra, a hol a Szent Gergelyről nevezett örmény kolostor romjai állanak. Az ut innen nagy eséssel kanyarodik délnek s a vilajet központjáig már csak mindössze háromnegyed óráig tart. Napfényes időben hatalmas panoráma bontakozik ki e kolostor-omladvány tájáról a vándor szemei elé: oly tüzesen szárnyaló, elragadtatott művészlélek azonban aligha akad vala ezen a világon, a mely kilencz órai folytonos gyaloglás után is elragadónak találta volna a „devletli”-nek (boldogságos) nevezett völgy nagy messzeségbe kiszélesedő síkját.

A gyaloglás még csak hagyján, - a deczemberi hideg azonban nem érti ezen a barbár földön a tréfát s nem főleg itt, közvetlen közelségben a Kelet kapuja előtt. A majdnem két kilométer hosszú eleven embertömeg, mely mint egy nehezen mozgó, lomha és a mai szent napon különösképpen hallgató óriás kigyó huzódott végig a kolostorig felnyúló erdőségen, a deczemberi est holdfényes pompája iránt semmi érzékkel sem viseltetett, - ellenben hatalmasnak találta a hideget, mely e napon, nyilván a karácsony est tiszteletére érte el tetőpontját s még a legvastagabb gyapjuing alatt is megborzongatta a hosszú mars daczára is didergő emberi testet.

A kolostor előtt az ezredes leszállt lováról, megállította a lomhán előre mozduló emberi kigyót és törzstisztjei társaságában kissé előre ment. Nem szólt senki egy szót sem. Az óbester ur rossz kedvében volt. Csontos, magas alakja kissé előre hajlott, szakállas, kissé nyers, de minden vonásában kevély magyar típusra valló arczáról semmi jót sem lehetett leolvasni. Kiszijjazta tábori látcsövét s néhány pillanatig figyelemmel jártatta körül a holdfényben uszó vidéken, mely fehéren, mozdulatlanul, finom téli ködbe burkolódzva veszett el a homályos távolságban. A nagy fehérségből csak nyugat felé villant ki egy széles szalag: a plivai tó jégpánczéja, mely a holdfényben helyenkint oly erős zöld fényben csillogott, mint a legtisztább smaragd.

Meg volt-e elégedve az óbester a szemlével, nem-e, arról semmit se gyanítottak a némán asszisztáló urak. A rosszkedvű parancsnok visszalökte látcsövét a tokjába, azután ismét lóra ült és rövid, száraz hangon névszerint is megnevezte azt a két embert, kiket a kolostor mellé rendelt, hogy az ezred tovavanulásának útját szemmel tartsák. Egy óra múlva ki kell küldeni utánuk egy patrouille-t és be kell vonni őket. Addig itt maradnak.

- Vorwärts, urak!

Köpenyegébe burkolódzott és előre lovagolt. Háta mögött megmozdult az emberi kolosszus s a keményre fagyott, csikorgó havon ismét hallható lett a háromezer nyolczszáz pár kincstári bakkancs rithmikus ropogása.

A két megnevezett katona szótlanul kilépett a sorból és megállt az omladvány előtt. Az egymás lába nyomába lépkedő századok egyik-másik tisztje fölneézett a két emberre, megcsóválta fejét, azután tovább haladt a többivel, a nélkül, hogy kifejezést adott volna annak az éppen nem hizelgő véleménynek, melyet az ezredparancsnokról magának e pillanatban megalkotott.

Az egyik kirendelt őr-katona az óbester tulajdon fia volt, a másik egy oláh, a kit nehéz, nagy teste és fájának egyéb jellemző tulajdonságai miatt egyszerűen *Ursának*, medvének, hívtak a századjában. Becsületes polgári nevét nyilván csak a törzs-könyv ismerte, - a virágszálak közül, kik együtt vetődtek le vele ide a Maros mellől, úgy lehet, senki. Talán maga az óbester sem, bár Ursa az ő marosszéki uri kuriájáról került a regimenthez, - s elvégezvén itt köteles

részét a kutyálkodásból, félesztendő mulva ismét visszamégyen a marosszéki kuriára, hol a méltóságos óbesternek, az örökké szomorú „fehér mariásza” szolgálatában fogja élete további máláját megenni, csak úgy, mint istenben boldogult apja és nemkülönben a nagyapja is. Mindnyájan a méltóságos óbester ur familiájának a cselédei voltak az idők eleje óta és azok maradnak az ő ivadékai is az idők végeiglen.

Midőn meghallotta, hogy az ezredes saját fiát rendelte melléje társul, ő is megcsóválta nagy medve fejét, csak úgy, mint a tisztek. Jóindulatu, széles, fekete arczán megjelent valami zavaros csodálkozás, de egyuttal egy csomó furcsa gondolat is megjárta nehezen mozduló agyát, míg lopva a fiatal ember egykedvű arczát vizsgálgatta. Az apai keménység annyira kiritt a parancsból, hogy nem lehetett félreérteni. Sőt ez már több is volt a keménységnél, valóságos gyűlöletnek látszott. Az oláh elhült erre a gyanúra. A mindenható óbester gyűlöli tulajdon vérért! Fiát, az egyetlent, mert nincs több gyermeke, csak ez az egy. Jézus, be vezett nagy oka lehet ennek a máskülönben jó urnak, a kiért egyetlen szóra tűzbe ment volna az ezred... Mi homályos, bus dolog ez, mi szörnyűséges! Haj, lám, hát nem ok nélkül parancsolta meg neki otthon a fehér mariásza, hogy vigyázzon az urfira, ha esetleg be találják hívni s nem ok nélkül nyomta titokban markába azt a kékhasú bankót, megbiztatván őt több egyebek között azzal is, hogy kiházasítja a Popuék Veronkájával s kap egy jól tejlő, fiatal tehenet is, ha úgy figyelmeztet az urfira, mint a szeme világára. Meg is fogadta szentül.

De mit tegyen az óbester ur ellen?

Háromezernyolczszáz katona huzódik le amott a holdfényben a hóval borított község felé, ezek közül éppen a Laczi urfit kellett melléje rendelni... Világos, hogy az óbester ur szándékosan tette. De miért tette? Láthatná, hogy az urfi nem való erre a bitang életre. Alakja karcsu, finom, majdnem gyenge. Mégis behivatta és kinozza, mint egyetlenegy más közkatonát sem a regimentben. Mert közkatoná az urfi - éppen, mint ő. Puskát, borjut, „spatát” (Spaten, ásó), kenyértarisznyát czipel, bakkancsban jár, komisz menázsit eszik, míg itt van, csak úgy, mint ő. Holott önkéntes volt. De persze, nem lett semmi. Még káplár sem. Holott nagyészű fiatal ember. Mérnök a vasutaknál, akkora hidat épített tavalyiban a Marosra is, hogy szédülés ránézni. De még fráter sem lett a kaszárnyában, holott óh, be sok marha van a kaszárnyában... gondolta az oláh, miközben a fiatal ember arczát nézegette.

Az közönyös és hideg volt, mint a havas vidék itt körül, a melyen nem mozdul semmi.

Ursa levette válláról a fegyvert, odatámasztotta a kolostor falához, ráült egy széles kőre s pipája után keresgált köpenyege zsebében. Nem merte megszólítani az előtte álló fiatal embert. Az látszólag a vén örmény kolostor romjainak megtekintésével volt elfoglalva. Előkereste pipáját s inkább azzal piszmogott egy darabig. Midőn azonban észrevette, hogy a fiatal ember szintén leül egy hóval belepert kőre s eközben fázódva összeborzong, elérkezettnek látta az időt, hogy megszólaljon.

- Azt gondolom, urfi - mondotta tisztelettel, tartózkodó hangon - hogy fázol...

A fiatal ember intett, hogy igaz, nagy hideg van.

- Nem is tudom, hogy miért parancsolt ide a domnu óbester - mormogta fejét csóváltatva az oláh s aztán megint elnézte jó tíz perczig a „fehér mariásza” didergő fiát, ki egykoron neki is ura lészen. Erősen fázhatik szegény. Sok kell az ilyen nagy uri vérnek, míg valamely testi szenvedésnek jeleit adja.

- Azt gondolom, urfi - kezdte megint - hogy jó lenne, ha fölvenné az én köpönyegemet is.

- Nem kell, Ursa - hangzott a rövid, visszautasító válasz.

- Én nem fázom - próbálkozott újra, néhány pillanatnyi csend után az oláh - elhállok a jég hátán is egy szál plundrában. Vedd fel köpenyegemet.

S felemelkedett, hogy levesse vállairól a szürke kincstári köpenyt.

- Tartsd meg - szólt rá szigorúan az ifju - így akarom!

Ursa engedelmesen visszaült a kőre, buzgón szívta cseréppipáját s csak morgott, mint a medve. Mégis csak istentelenség az obester urtól, a mit a fiával teszen. Őt nem gyüri le a hideg, - de más az ilyen uri ivadék, ha még olyan keményen tartja is magát. S éppen ma, karácsony szent estéjén, a mikor csak az ilyen ő hozzá hasonlatos oláh kutyát szabad künn hagyni a fagyásban, mert annak nem árt. De lám, mint reszket az urfi. S de miért, a Krisztus szerelméért, kell itten szenvednie... miért? Már csak rászánja fejét és megkérdezi, bár igen nem illendő, hogy szolgalegény vallassa jövődő urát.

- Ne haragudj, urfi - kezdte habozva az oláh - de nem tudom, miért teszen így véled a domnu óbester? Ne haragudj... kérlek...

A fiatal ember nem haragudott. Vállat vont a kérdésre.

- Azért, Ursa fiam - felelte röviden - mert nem akartam katona lenni.

- Értem... Azért, mert indzsellér lettél.

- Azért.

- Nagyon értem - biczentett bozontos fejével az oláh s elgondolkozott ezen a neki roppant különösnek tetsző dolgon. Persze, hogy persze... A méltóságos óbester ur nagy ur, nagy katona, hatalmas, rangbéli katona. Busul bizonynyal uri szive, hogy fia czibilség lett inkább és nem haladt az ő nyomdokiban. Ez fájhat a hatalmas rangbéli katonának - de mi köze ehez az édes apának? Mert ez tán mégis előbb való... A többi mind kicsi dolog az apa dolgához képest - s lám, még sem így van.

Midőn azonban észrevette, hogy a fiatal ember ásitva tekint az égbolt világosszürke mélységében uszó holdra - minden egyéb kirepült a fejéből, hogy helyet adjon a félelemnek. Az oláh előre hajolt, zsebébe dugta kiégett pipáját és éles figyelemmel, ijedten ügyelte az ifju egykedvű, álmos vonásait.

- Mi bajod urfi? - kérdezte, majdnem fölriadva.

A fiatal ember ránézett és akaratlanul is elmosolyodott a rámeredő szemek ijedt kifejezésén.

- Semmi, te csacsi - felelte megnyugtatóan - kissé fáradt vagyok.

- Nem igaz, uram - vágott szavába az oláh - álmos vagy...

- Dehogy vagyok!

- Látom... - mormogta fogai közt a katona s a fiatal ember egy újabb ásitására nyomban eléhozakodott vele, hogy akin ilyen hidegben erőt vesz az álom, az elalszik és megfagy. Nem segít azon se szidás, se imádság. Megfagy menthetetlen. Már pedig, oh be szomorú lenne, ha odahaza a marosszéki kuria bársonyos belső házába egyszer csak megvinné hírért a posta, hogy a becsületes fiúnak tartott Ursa pedig akasztófárávaló tolvaj volt, merthogy nem figyelmeztet eleget a méltóságos asszony fiára, hogy megvédelmezze gyermekét a halál farkasai ellen, kik imhol itt is, ott is, meg amott is... meg mindenhol rávicsorgatják fogait a keményre fagyott hónap csillogó fehérségéből. Mennyit sirna, jó isten, az ő kegyelmes asszonya, ki reá, a szegény parasztra nem ártallá bizni uri fiát, hogy óvja, ha lehet - teremő szent Jézus - az apja ellen, ki ideparancsolta, hogy szétépjék testét a hónap farkasai.

- Kelj fel, uram és jöjj, járkaljunk - indítványozta aggodalommal, miközben felállt a kőről.

Nem kapott választ. Erre hangosan elkiáltotta magát:

- Ne aludj, urfi, ne aludj!

- Ne kiabálj, Ursa... - hangzott a bágyadt válasz.

Ursa hallotta a hangot s ettől még jobban megijedt. Odaugrott az ifjuhoz és közvetlen közről, elébe térdelve, megrázta térdeit kérges tenyerével, mialatt ismét rákiáltott:

- Kelj fel, uram! Hallod-e, kelj fel!

A fiatal ember rábámult s csendesen megrázta fejét. Az oláh szorongva nézegette. Nem tudta, mit csináljon.

- Fázol urfi? - ordított rá újra és ismét rázni kezdte.

- Nem fázom... hagyj békét, - felelte ingerülten, de nagyon halkán az ifju.

Az oláh látta, hogy köpönyegét most már hiába adná oda. A hónap farkasai már rálehelltek, *nem* fázik... tehát meg fog fagyni. Bozontos, fekete feje kinlódva kereste a mentő-gondolatot, de nem talált semmit, a mibe belekapaszkodhatott volna. Vastag öklét neki feszítette a végtelen messzeségbe huzódó hónap és megfenyegette a halálos fehérséget...

- Dögölj meg... - sziszegte elkeseredve.

A fiatal ember fehér volt, mint maga a hó. Az arczára világító holdfény sáppadt világosságában talán még fehérebb. Az oláh nézte... Homlokán kidagadtak vére lázas lüktetésére az erek, tagjaiban forróság száguldozott. Érezte, hogy ha azonnal nem tesz valamit, nemsokára mindennek vége.

Ismét letérdelt az ifju elé a hóba.

- Kelj fel! Kelj fel! - kiáltotta lelkendezve és jól megrázta.

- Mondtam... hagyj békét... - dunnyogta az ifju, a nélkül, hogy lecsukódott szempillái felnyíltak volna.

- Megfagysz uram! Majd fölemellek -

- Menj innét...

- Járnod kell! - kiabálta az oláh és talpra ugorva az ifju karjai alá dugta karjait, hogy fölsegítse a kőről.

- Takarodj... Ursa...

Az oláh nem takarodott, hanem erőszakkal is fölrántotta inkább, semmint fölemelte. A fiatal ember kinyitotta szemeit, de nem szólt, hanem megfordult és ismét vissza akart ülni a köre. Ursa melléje állt és nem engedte. Megfogta vállait, gyengéd erőszakkal eltaszította a kő mellől és huzni kezdte a kolostor falai alá. Nehezen váltó feje azt remélte, hogy ellenállásra talál, de ez nem következett be. Az ifju ellentállás nélkül engedte magát huzni. Az oláh ránézett s midőn az ismét lezárult szempillákat s a félig kinyílt, elfehéredett száját megpillantotta, baljával mellen ragadta s jobbujával arczul csapta az ifjut.

Az összerázkódott az ütésre, mintha villám érte volna. Hirtelen felpattant, szemei rámeredtek Ursára, szája reszketni kezdett.

- Gazember!... - szakadt föl melléből egy rekedt kiáltás s rávetette magát az oláhra.

- Gazember vagy magad... - adta vissza a szót Ursa s nagyot taszított a fiatal emberen, a ki e pillanatban ököllel vágta fejbe. Az oláh sziklakemény csontja meg sem érezte az ökölcsapást. Szemeit ő is kimeresztette, öklei közel jártak az ifju fejéhez, szája az aljas szavak egész

mokány zuhatagát ontotta a fiatal ember szemei közé, miközben mellét rázta. S kimondta, a mi eszébe jutott:

- Elszeretted, urfi, a szeretőmet... meg kell halnod!

- Nem is ismerem, te barom! - ordította az ifju s öklével ismét hatalmas csapást mért az oláh fejére. Az ütés orrát is érte - abból megeredt a vér. Ursa hasonlóképpen ordított, miközben szétmázolta arczán a vért, hogy még jobban ingerelje feldühösített „kis urát”, a kivel úgy bánt, a hogy akart. Oda is teremtette szilaj ordítás közben a hóba s hempergette ide-oda, mint egy labdát, mit sem törődve a fejére, mellére és vállaira hulló ökölcsapásokkal. Két perc alatt mindketten véresek voltak. Az oláh orrából bőven ömlött, jutott belőle a fiatal ember arczára is.

A fagyos hó porzott a hevesen dulakodó két katona körül. Egy-egy pillanatra egészen eltűntek benne.

*

Ursát a patrouille szuronyok közt hozta le a plivai fővárdára, hol nyomban vasra verték. Az ezredes, midőn meghallotta, mi történt, kissé összerezsent s megparancsolta, hogy hozzák színe elé a nyomorultat, a ki „bajtársát” orvul megtámadta és meg akarta ölni.

Ursa megjelent. Az ezredes keresztül szurta villogó szemeivel s recsegő hangja egész fenyegető szenvedélyességgel kiáltott rá:

- Mit tettél, szerencsétlen!

Az oláh szelid szemeiben megjelent valami bánatos öröm:

- A mariásza megparancsolta nekem, domnu óbester - felelte halk, szemrehányó hangon, miközben földre sütötte feldagadt, bozontos fejét - hogy ügyeljek az urfira... Nem engedhettem, hogy megfagyjon. Hát *ezért* történt...

Az ezredes beharapta ajkait, lenézett a földre, azután hirtelen fölkapta fejét s ráveregetett az oláh széles vállára:

- Holnap elmentek mindketten haza, a pokolba! Derék fiu vagy, Ursa...